

KONKURENTSIAMET

**ARUANNE ELEKTRI- JA GAASITURUST
EESTIS**

TALLINN 2008

Sisukord

1. EESSÕNA	4
2. ÜLEVAADE ENERGIATURU REGULAATORIST	7
3. ELEKTRITURG	12
3.1. Ülevaade elektriturust	12
3.1.1 Riikidevahelised elektriühendused, vaba võimsuse olemasolu ning selle jagamine	15
3.1.2 Estlink	17
3.2. Elektrivõrkude regulatsioon	18
3.2.1 Põhivõrkude vaheline kompensatsiooni kulud	20
3.2.2 Võrgutasude kooskõlastamine	21
3.2.3 Taastuvate energiaallikate ja koostootmise toetamine.....	27
3.2.4 Regulatsiooniperiood 2008 kuni 2010	29
3.2.5 Elektrivarustuse kvaliteet.....	29
3.2.5.1 Teeninduse kvaliteedinõuded.....	30
3.2.5.2 Võrguteenuse kvaliteedinõuded.....	31
3.2.6 Bilansivastutus	33
3.2.7 Tegevusalade eristamine	34
3.2.8 Võrdse kohtlemise tagamine.....	36
3.2.9 Võrdse kohtlemise tegevuskava.....	37
3.2.9.1 Tegevusalade eristamine põhivõrgus.....	38
3.2.9.2 OÜ Põhivõrgu juhtimine.....	38
3.2.9.3 Turuosaliste võrdne kohtlemine.....	40
3.2.9.4 Kaupade ja teenuste ostmine Eesti Energia AS kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt.....	42
3.2.9.5 Avalikustamine	42
3.2.10 OÜ Jaotusvõrk võrdse kohtlemise tegevuskava	43
3.2.10.1 OÜ Jaotusvõrk tegevusalade eristamine	43
3.2.10.2 OÜ Jaotusvõrk juhtimine	43
3.2.10.3 Turuosaliste võrdne kohtlemine.....	44
3.2.10.4 Kaupade ja teenuste ostmine Eesti Energia AS kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt	44
3.2.10.5 Avalikustamine	45
3.3. Konkurents elektriturul	46
3.3.1 Hulgiturg	46
3.3.2 CO ₂ mõju elektrienergia hinnale.....	48
3.3.3 Jaeturg	48
3.3.4 Müügikohustus ja hinnaregulatsioon	49
3.4. Konkurentsialane järelevalve.	52

3.5.	Turuosaliste kohustused ja tarbijakaitse.....	54
3.5.1	Turuosaliste üldised kohustused	54
3.5.2	Konkurentsiameti õigused ja kohustused.....	56
3.5.3	Tarbijatele esitatav informatsioon.....	57
3.5.4	Tarbijatega sõlmitavad lepingud, elektrivarustuse piiramine ning katkestamine ja kohtuväline menetlus	58
4.	MAAGAASITURG	61
4.1.	Ülevaade gaasiturust ja selle regulatsioonist.....	61
4.1.1	Riikidevahelised ühendused, vaba võimsuse olemasolu ning selle jagamine	65
4.1.2	Gaasivõrkude hinnaregulatsioon.....	66
4.1.3	Gaasivarustuse kvaliteet.....	71
4.1.4	Bilansivastutus	71
4.1.5	Tegevusalade eristamine	72
4.1.6	Tegevuskava	73
4.2.	Konkurents gaasiturul.....	75
4.2.1	Hulgiturug	75
4.2.2	Jaeturug	77
4.2.3	Müügikohustus ja hinna regulatsioon	78
4.3.	Konkurentsialane järelevalve.	79
4.4.	Turuosaliste kohustused ja tarbijakaitse.....	81
4.4.1	Turuosaliste üldised kohustused	81
4.4.2	Ameti õigused ja kohustused	82
4.4.3	Tarbijatele esitatav informatsioon.....	83
4.4.4	Tarbijatega sõlmitavad lepingud, gaasivarustuse piiramine ja katkestamine ning kohtuväline menetlus	84
5.	TARNEKINDLUS	86
5.1.	Elekter	86
5.1.1	Estlink ja teised ühendused	90
5.1.2	Investeeringud Narva Elektri jaamadesse	90
5.1.3	Leedu tuumaelektri jaam.....	90
5.2.	Gaas.....	91

1. Eessõna

Üheks 2007.aasta olulisemaks sündmuseks kujunes Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi haldusalas olevate ametite ja inspeksioonide ühendamine. Alates 1. jaanuarist 2008 on Konkurentsiamet, Energiaturu Inspeksioon ja Sideameti valdkonnaspetsiifilise regulatsiooni teenistus liidetud kokku Konkurentsiametiks¹. Lisaks anti Konkurentsiametile üle Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi raudtee osakonna turegulatsiooni puudutavad ülesanded. Tehnilise Järelevalve Inspeksioon, Raudtee Inspeksioon ja Sideameti sagedushaldusteenistus liideti kokku Tehnilise Järelevalve Ametiks.

Ka 2007. aastal kujunesid kütus ja energia olulisteks märksõnadeks nii tarbijatele kui ka ettevõtjatele. Kõige lihtsamini on see hoomatav kiiresti muutuvast bensiini ja diislikütuse hinnast, millega tarbija on juba ammu harjunud. Samas ei saa ära unustada, et ka elektri-, maagaasi- ning kaugküttesektor sõltuvad otseselt või kaudselt nafta hinnast maailmaturul. Kuna Eestis toodetakse valdav enamus elektrienergiast põlevkivist, siis ei mõjuta see küll otseselt elektrienergia tarbijaid, küll aga maagaasi- ja kaugkütteteenuste tarbijaid.

2007. aastal kujunes oluliseks teemaks nii CO₂ emissiooni vähendamise poliitika kui ka sellest sõltuvalt elektrienergia tootmise tulevik Eestis. Käesolevast aruandest võib lugeda, et elektritootmise osas kujuneb kriitiliseks aasta 2016, mil enamus AS-s Narva Elektri jaamad põlevkivil töötavatest plokkidest ei vasta Euroopa Liidu (edaspidi *EL*) keskkonnanõuetele ning need tuleb sulgeda või renoveerida. Vastavalt prognoosidele kujuneb eelpoolmainitud aastal vajaminevaks võimsuseks ligi 1 900 MW ehk vaja oleks juurde vähemalt 1 200 MW ulatuses uusi võimsusi. Ehk teistpidi väljendades - vajalikust võimsusest on 10-aastasest perspektiivis puudu ligi kaks kolmandikku.

Nimetatud teemat on ka põhjalikult arutatud ning ideed elektrivarustuse tagamiseks ulatuvad tõesti seinast-seina, alates ideest katta kogu energiavarustus Läänemere ehitatavate tuulikutega kuni ideeni ehitada Eestisse oma tuumajaam. Samas seab Euroopa Komisjoni poliitika, mille eesmärgiks on oluliselt vähendada CO₂ emissiooni Eesti raskesse olukorda. Kui alates 2013. aastast tuleb kogu elektritootmiseks vajalik CO₂ turuhinnaga osta, seab see põlevkivienergeetika konkurentsivõime küsimärgi alla. Tuleviku varustuskindluse osas on muret tegevaks asjaoluks, et veel aasta tagasi kindlana näinud investeerimisotsus uute plokkide ehitamiseks Narva Elektri jaamadesse on nüüd külmutatud. Ning tundub, et Eesti Energia AS ei julge võtta riski investeerimisotsuse osas enne kui on selgus CO₂ poliitika osas. Kui Eesti soovib ka aastal 2016 kodumaise toodanguga elektritarbimise katta, siis on vajalik juba täna otsused langetada.

Ka ei olnud 2007. aasta mitte just kõige meeldivam gaasitarbijaile, keda üllatas ligi pooleteistkordne hinnatõus, mis omakorda kandus edasi ka suurele osale soojustarbijatest. Gaasitarbija huvide kaitsmiseks on kahjuks Konkurentsiametil küllaltki piiratud võimalused ning seda saab realiseerida vaid võrguteenuste hinnaregulatsiooniga. Samas moodustavad näiteks tüüpilise gaasi tarbiva kaugkütte katlamaja puhul kulud infrastruktuurile alla 10% lõpphinnast. Gaasi kodutarbija puhul on see näitaja sõltuvalt gaasitarbijast 10 kuni 20%. Võrdluseks on näiteks elektri

kodutarbija hinnas võrguteenuste osakaal kuni 60%, mis näitab, et ka vaba elektrituru tingimustes on Konkurentsiametil oluline roll tarbijate hinnakujunduses.

Seega ei saa ära unustada, et nii elekter, gaas kui ka kaugküte jõuavad tarbijani vastava infrastruktuuri, kas elektri-, gaasi või kaugküttevõrgu kaudu ning infrastruktuuri ehk võrgu kasutamise tasud on täiesti sõltumatud nafta maailmaturu hinna kõikumistest. Kuna infrastruktuuri näol on tegemist loomulike monopolidega, siis kuulub nende hinnaregulatsioon Konkurentsiameti alla. Infrastruktuuriteenuste hinnakujundus sõltub aga eelkõige kohalikest majandusoludest nagu investeeringute vajadusest, kaupade ja teenuste hindade muutumisest vastavalt siseriiklikule inflatsioonile ning tehnilisest efektiivsusest. Seega ei ole infrastruktuuritasudel mingit seost kütuse hinna muutustega maailmaturul ja nende teenuste hinnad on ka stabiilsed ning jäävad reeglina ka inflatsioonist madalamaks. Vastavalt kehtivale seadusele peab ettevõtja elektri- ja gaasitarbijatele esitataval arvel eristama kulud võrguteenuse ehk infrastruktuuri kasutamise eest ning kulud energiale või kütusele. Seega saab iga tarbija ka jälgida, millest koosneb tema elektri või gaasi arve.

Vastavalt EL elektri- ja maagaasidirektiivile on tagatud kõikidele elektri- ja gaasitarbijatele vaba juurdepääs võrgule ehk tarbijal on õigus endale ise elektri- või gaasimüüja valida ning soovi korral ka müüjat vahetada. Paralleeli võib siin tuua näiteks telefonituruga, kus tarbijal on õigus operaatori vahetamiseks, samas kui telefonivõrgu omanik peab tagama kõikidele operaatoritele juurdepääsu oma sidevõrgule. Elektrituru avamise osas on Eestil üleminekuperiood aastani 2013. Aastaks 2009 peab aga Eesti avama oma elektrituru 35% ulatuses, mis tähendab, et juba siis saavad suuremad tööstustarbijad valida endale ise sobiva elektrimüüja või -tootja. Gaasiturus osas Eestil üleminekuperioodi ei ole ning alates 1. juulist 2007 on kõikidel tarbijatel õigus endale gaasimüüja valida.

Olulise sündmusena 2007. aastal tuleb ära märkida OÜ Põhivõrk ja OÜ Jaotusvõrk elektrienergia võrgutasude indekseerimise jätkamine. Nimelt kooskõlastatakse alates 2005. aastast elektrienergia võrgutasud 3-aastaseks perioodiks ning muudetakse igal aastal vastavalt inflatsioonile. Tänapäevaste teadmiste ja kogemuste põhjal võib kinnitada, et indekseerimine on hästi õnnestunud ning sama suunda tuleb jätkata ka tulevikus. Uus 3-aastane regulatsiooniperiood käivitus 1. märtsist 2008 ning kestab kuni 1. märtsini 2010. Lisaks kooskõlastati AS-le Eesti Põlevkivi uus põlevkivi piirhind 147,69 kr/t ja AS-i Narva Elektriijaamad elektrienergia tootmishind 44,64 s/kWh (kaalutud keskmine tootmishind). Seejuures tasub ära märkida, et endine põlevkivi piirhind 133 kr/tonn kehtis alates 1998. aastast, seega 10 aastat. AS Narva Elektriijaamade elektrienergia tootmishind kehtis aga 2002. aastast, seega 6 aastat.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse § 66 lg 10 tulenevalt lisandusid alates 01.01.2008 ka aktsiisimaksud elektrienergiale 5 s/kWh ja maagaasi hinnale 157 kr/tuh m³. Samuti maksivad kõik elektrienergia tarbijad alates 2007. aasta maist taastuvate energiaallikate ning koostootmisjaamade toetamise tasu, mis 2007. aastal oli 2,18 senti/kWh ning 2008. aastal 3,03 senti/kWh. Lõpptarbija jaoks lisandub nendele summadele veel käibemaks.

Käesolev aruanne soovib anda võimalikult hea ülevaate energiaturu toimimisest ning tarnekindlusest. Seega loodame, et selle aruandega saab lugejale selgemaks nii turukorraldus kui ka regulatsioon.

Parimate soovidega

Märt Ots
Konkurentsiameti peadirektor

2. Ülevaade energiaturu regulaatorist

Alates 1. jaanuarist 2008 liideti Konkurentsiamet, Energiaturu Inspektsioon ja Sideameti valdkonnaspetsiifilise regulatsiooni teenistus kokku Konkurentsiametiks¹ (edaspidi KA). Lisaks anti KA-le üle Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi raudtee osakonna tururegulatsiooni puudutavad ülesanded. Tehnilise Järelevalve Inspektsiooni, Raudtee Inspektsiooni ja Sideameti sagedushaldusteenistus liideti kokku Tehnilise Järelevalve Ametiks.

KA tegevus on sätestatud vabariigi valitsuse seadusega, side-, posti-, raudtee- ja energiasektorit reguleerivate eriseadustega ning ameti põhimäärusega.

Vastavalt eelpool nimetatud õigusaktidele täidab KA energiasektori tururegulaatorina alljärgnevaid ülesandeid:

- Kooskõlastab elektri- ja gaasi võrguteenuse hinnad enne nende jõustumist (nn *ex-ante* hinnaregulatsioon).
- Kooskõlastab elektri- ja gaasivõrguga liitumise meetodikad enne nende jõustumist.
- Kooskõlastab mittevabatarbijatele müüdava elektrienergia kaalutud keskmise ning kodutarbijatele müüdavad maagaasi piirhinnad.
- Kooskõlastab kaugkütte soojuse hinnad juhul, kui ettevõtja aastane konsolideeritud müügimaht on üle 50 000 MWh aastas (ettevõtjatele müügitahuga alla 50 000 MWh aastas kooskõlastab soojuse hinnad kohalik omavalitsus).
- Kooskõlastab soojuse- ja elektri koostootmise protsessis toodetava soojuse hinna.
- Lahendab kohaliku omavalitsuse ja kaugkütteettevõtjate vahelisi vaidlusi soojuse hinna küsimustes.
- Kooskõlastab elektrivõrgu teenuse osutamise lepingu tüüptingimused, elektrimüügi lepingu tüüptingimused mittevabatarbijatele ning gaasimüügi lepingu tüüptingimused kodutarbijatele.
- Väljastab ja tühistab tegevuslubasid elektrivõrguteenuse osutamiseks, elektri tootmiseks ja müügiks, gaasi võrguteenuse osutamiseks ja gaasi müügiks ning soojuse tootmiseks ja müügiks. Koos tegevusloa väljastamisega sätestab tegevusloa tingimused. Kontrollib väljastatud tegevuslubade tingimuste täitmist.
- Kontrollib elektri ja gaasi süsteemihalduri (põhivõrgu) poolt müüdava bilansienergia hindu ja bilansilepingu tingimusi.
- Kontrollib, kas turuosalised järgivad seaduste ja nende alusel kehtestatud õigusaktidega ettenähtud nõudeid ja täidavad asjakohaseid kohustusi (raamatupidamise eristatus, süsteemihalduri sõltumatus, informatsiooni avaldamine, kolmanda osapoole juurdepääs võrgule, jne).
- Avalikustab oma veebilehel kooskõlastatud hinnad ja tasud.

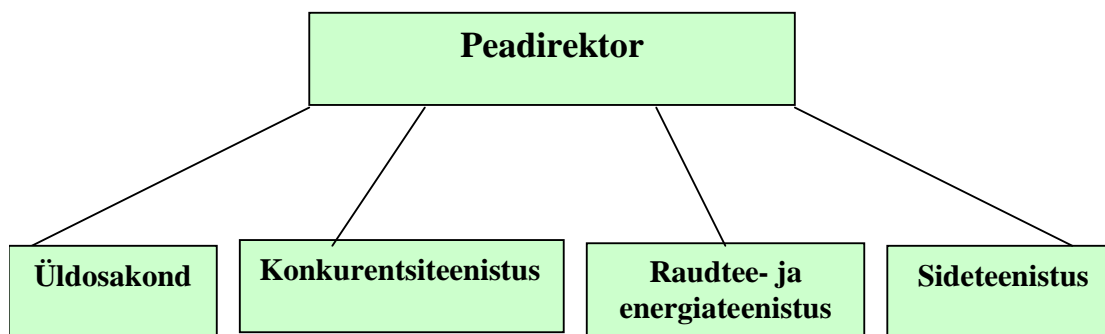
- Kontrollib müüdava vedelkütuse ning elektrienergia kvaliteedi vastavust kehtestatud normidele.
- Lahendab kohtueelse menetlejana turuosaliste vahelisi vaidlusi.
- Koostab ettekirjutusi ja algatab vääртеomenetlusi seaduste rikkumise korral.
- Teeb koostööd Eesti teiste järelevalveasutuste ja välisriikide regulaatoritega ning täidab muid seaduste ning põhimäärusega sätestatud ülesandeid.
- Koostab Euroopa Komisjonile aruande elektri- ja gaasituru toimimisest Eestis.

KA on sõltumatu asutus otsuste tegemise suhtes. Vastavalt haldusmenetluse seadusele ning energeetikasektorit reguleerivatele elektrituru-, maagaasi-, kaugkütte- ja vedelkütuse seadusele annab KA välja haldusakte: otsuseid ja ettekirjutusi. Näiteks kooskõlastab KA otsusega hindu või otsustab neid mitte kooskõlastada. Otsusega väljastatakse ettevõtjatele tegevusluba või otsustatakse tegevusluba mitte väljastada või tunnistada kehtetuks. Samuti lahendatakse otsusega tarbijate kaebusi ettevõtjate tegevuse suhtes või turuosaliste vahelisi vaidlusi. Ettekirjutusi tehakse ettevõtjatele juhul, kui on ilmnenud seaduse rikkumisi. Vastavalt seadustele peavad otsused olema motiveeritud ja põhjendatud. Turuosaliste kaebuste lahendamise eesmärgiks on, et kohtu asemel saab tarbija pöörduda KA poole, kes teeb otsuse reeglina kohtust kiiremini, nimelt on seadusega pandud KA-le kohustus teha otsused hiljemalt 60 päeva jooksul alates kaebuse laekumisest.

KA otsused on sõltumatud nii poliitiliselt kui ka energiaettevõtjatest ning nende tegemisel lähtutakse täpselt seadustest. KA otsust ei saa muuta ega tunnistada kehtetuks ei minister ega valitsus. Vastav regulatsioon on sätestatud vabariigi valitsuse seaduse § 93 lg 6, mis sätestab, et vabariigi valitsuse seadusega sätestatud teenistusliku järelevalve kord ei laiene:

- 1) riikliku järelevalve toimingutele ning riikliku sunni kohaldamisel antud otsustele;
- 2) seaduses ettenähtud juhtudel täidesaatva riigivõimu asutuse ja ametiisiku akti või toiminguga peale esitatud kaebuse või protesti kohtueelsele lahendamisele.

KA otsused ja ettekirjutused võib vaidlustada halduskohtus 30 päeva jooksul alates otsuse või ettekirjutuse kättesaamisest. Halduskohtu otsused võib omakorda vaidlustada ringkonnakohtus ja ringkonnakohtu otsused riigikohtus. Kuna Eesti on õigusriik, siis tuleb ka otsuste ja ettekirjutuste vaidlustamisse suhtuda kui normaalsesse protsessi, kus nii ettevõtjatele kui ka tarbijatele on tagatud õiguskaitse. Aastal 2007 tegi endine Energiaturu Inspeksioon kokku 289 otsust ja ettekirjutust. Vaadeldes perioodi alates aastast 2003 on keskmine otsuste arv aastas 200. Nendest on kohtulahenditega kaotatud 5, mida võib lugeda küllaltki heaks tulemuseks ning iseloomustab ka töö kvaliteeti.

KA juhib peadirektor. Peadirektori ning ka kõikide teiste KA töötajate ametisse nimetamise aluseks on avaliku teenistuse seadus. Peadirektori määrab ametisse majandus- ja kommunikatsiooniminister kantsleri ettepanekul. Peadirektori ametisse määramise eeltingimuseks on atesteerimine Riigikantselei Kõrgemate riigiametnike konkursi- ja atesteerimiskomisjoni poolt. Peadirektor nimetatakse ametisse tähtajatult.

Peadirektori ametist vabastamine toimub analoogselt ametisse nimetamisega avaliku teenistuse ja vabariigi valitsuse seaduse alusel, mille kohaselt vabastab peadirektori ametist majandus- ja kommunikatsiooniminister kantsleri ettepanekul. Peadirektorit ei ole võimalik vabastada ametist poliitilistel põhjustel.

KA koosneb kolmest teenistusest, millest igaüht juhib teenistuse juhataja, kes on ka samaaegselt peadirektori asetäitja. Konkurentsitenistuse ülesanded on sätestatud konkurentsiseadusega ning need kattuvad endise KA-i funktsioonidega. Kokkuvõtlikult on need koondumiste kontroll, keelatud kokkulepete avastamine ning turgu valitseva seisundi kuritarvitamise juhtumite menetlemine. Viimane võib puududa ka energeetikasektorit, kus suur osa ettevõtjaid omab turgu valitsevat seisundit ning selle kuritarvitamise menetlemine kuulub konkurentsitenistuse pädevusse.

Sideteenistuse ülesanded on sätestatud elektroonilise side- ja postiseadusega ning need kattuvad endise Sideameti valdkonnaspetsiifilise regulatsiooni teenistuse ülesannetega.

Raudtee- ja energiateenistuse osas on tegemist endise Energiaturu Inspeksiooniga, millele on lisatud raudteetururegulaatori funktsioon.

Teenistust juhib juhataja, kelle nimetab ametisse peadirektor. Analoogselt peadirektoriga on ametisse määramise eeltingimuseks atesteerimine Riigikantselei Kõrgemate riigiametnike konkursi- ja atesteerimiskomisjoni poolt.. Teenistuse olulisematel otsustel on kaks allkirja (peadirektor ja teenistuse juhataja), muude osas teeb otsuse teenistuse juhataja.

KA finantseerimine toimub riigieelarvest. 2008. aasta eelarve on **30,67 miljonit krooni (1 960 000 €)**, millest 0,236 miljonit krooni (15 100 €) on rahvusvaheliste organisatsioonide liikmemaksud, 23,75 miljonit krooni (1 517 600 €) töötasud ning 6,69 miljonit krooni (427 242 €) majandamiskulud.

Vastavalt riigieelarve koostamise protseduurile esitab KA iga aasta kevadel eelarvetaotluse koos põhjendustega Majandus- ja Kommunikatsiooniministriumile. Lõplik eelarve kinnitatakse valitsuses ning seejärel riigieelarve seaduse alusel parlamendi poolt.

Vaadeldes energiaturu regulaatori – endise Energiaturu Inspektsiooni – finantseerimist, siis moodustasid suurima osa eelarvest kulud töötasudele - 2007. aastal 3,953 miljonit krooni, millest omakorda 0,98 miljonit krooni moodustas sotsiaalmaks, mis vastavalt Eesti seadustele tasutakse tööandja poolt. Seega moodustasid palgakulud ilma sotsiaalmaksuta 2,973 miljonit krooni, mis kujundas keskmiseks brutopalgaks 22 500 krooni kuus. Nimetatud keskmist palka võib lugeda Eesti tingimustes konkurentsivõimeliseks, mistõttu on võimalik palgata tööle ka omal alal tugevaid spetsialiste. Võrreldes riigisektoris makstava palgatasemega võib väita, et KA poolt makstav palk ületab riigisektori keskmist ning on igatepidi konkurentsivõimeline.

Seoses asutuste liitmisega on paranenud võimalused konkurentsivõimeliste töötajate palkamiseks, sest ühendatud asutusel on suurem eelarve. Samuti võimaldas ühendamine administreerimiskulude kokkuhoidu ning selle tulemusena saab panustada enam tugevate spetsialistide tööle võtmiseks.

Energiaturu regulaatori töömahtu iseloomustab nii aastas teostatud otsuste, ettekirjutuste, analüüside kui ka reguleeritavate ettevõtjate arv.

2007. aastal tehti:

tegevuslubade väljastamiseks 57 otsust;

turuosaliste vaheliste vaidluste lahendamiseks 25 otsust ja ettekirjutust;

liitumistasude meetodikate ja tüüptingimuste osas 37 otsust;

hindade kooskõlastamise või kooskõlastamata jätmise osas 170 otsust.

Kõige suurema töömahuga on hindade kooskõlastamise protsess, mistõttu annab parima ülevaate teenistuse tööst ettevõtjate arv, kellele teostatakse hinnaregulatsiooni. 2008. aasta seisuga teostab KA hinnakontrolli alljärgnevate ettevõtjate üle:

Elektri põhivõrk 1

Elektri jaotusvõrgud 40

Gaasi põhivõrk 1

Gaasi jaotusvõrgud 27

Kaugkütte ettevõtjad 40

Elektri- ja soojustootmine, põlevkivi kaevandamine 3

Seega on ettevõtjate arv, kelle üle teostatakse regulaarselt hinnakontrolli, kokku ligi 110. Samas tuleb tõdeda, et viimase kolme aasta jooksul on reguleeritavate ettevõtjate arv tunduvalt kasvanud, põhjuseks on uute gaasivõrkude arendamine ning kaugkütte ettevõtjate omandamine kontsernide poolt, kus vastavalt kaugkütteseadusele läheb hinnaregulatsioon kohalikul omavalitsusel üle KA-le.

Kokkuvõttes võib väita, et Eesti täidab EL elektri- ja gaasituru direktiivis sätestatud regulaatori sõltumatuse nõuet. Amet on sõltumatu nii otsuste tegemisel kui ka asutuse juhtimisel, samuti võib lugeda piisavaks rahastamise taseme.

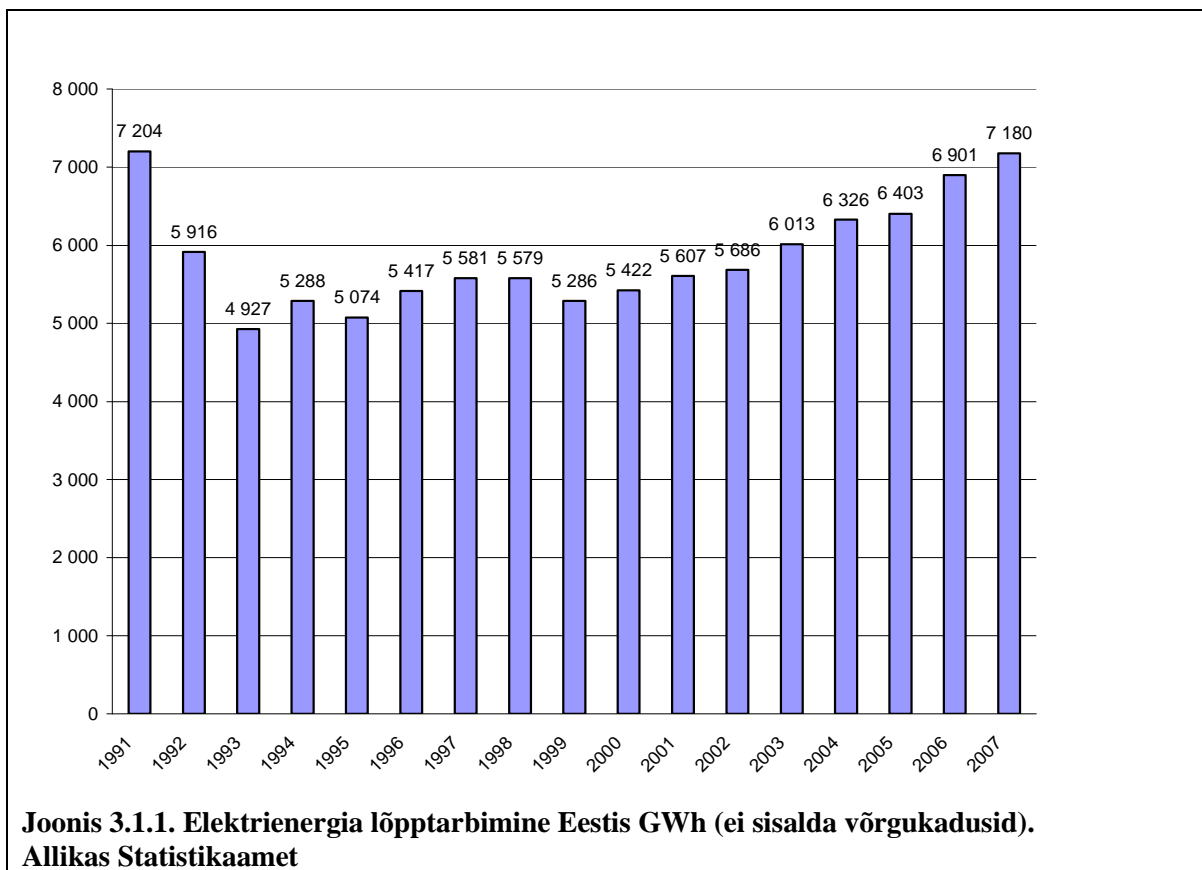
3. Elektriturg

3.1. Ülevaade elektriturust

Eesti elektrisüsteem on üles ehitatud osana endise Nõukogude Liidu (edaspidi *NL*) loode elektrisüsteemist. Eesti kuulub ühtsesse sünkroniseeritud süsteemi koos Venemaa, Valgevene, Läti ja Leeduga. Eesti elektrisüsteemi kaart on toodud joonisel 3.1.2.

Nagu jooniselt näha, on hetkel Eestil naaberriikidest ühendused Venemaa, Läti ja Soomega. Ühendus Soomega toimub 2006. aasta lõpus käivitunud 350 MW võimsusega alalisvoolu kaabli kaudu. Samas tuleb ära märkida, et Soome kuulub põhjamaade elektrisüsteemi Nordel, mis ei ole sünkroniseeritud Loode-Venemaa elektrisüsteemiga, mille alla kuulub Eesti.

Võrreldes teiste EL liikmesriikidega on Eesti elektriturg väike. 2007. aasta andmete kohaselt kujunes elektrisüsteemi tippvõimsuseks 1 537 MW, aastaseks toodanguks 10,9 TWh, millest 2,42 TWh moodustas eksport. Sisemaine elektritarbimine oli 7,2 TWh. Siiski on alates 1999. aastast toimunud elektrienergia tarbimise pidev kasv keskmiselt 3,5% aastas (joonis 3.1.1.). See annab ka tunnistust üldlevinud statistikale, mille kohaselt moodustab eb elektritarbimise tõus ligi poole Eesti sisemajanduse koguprodukti kasvust.

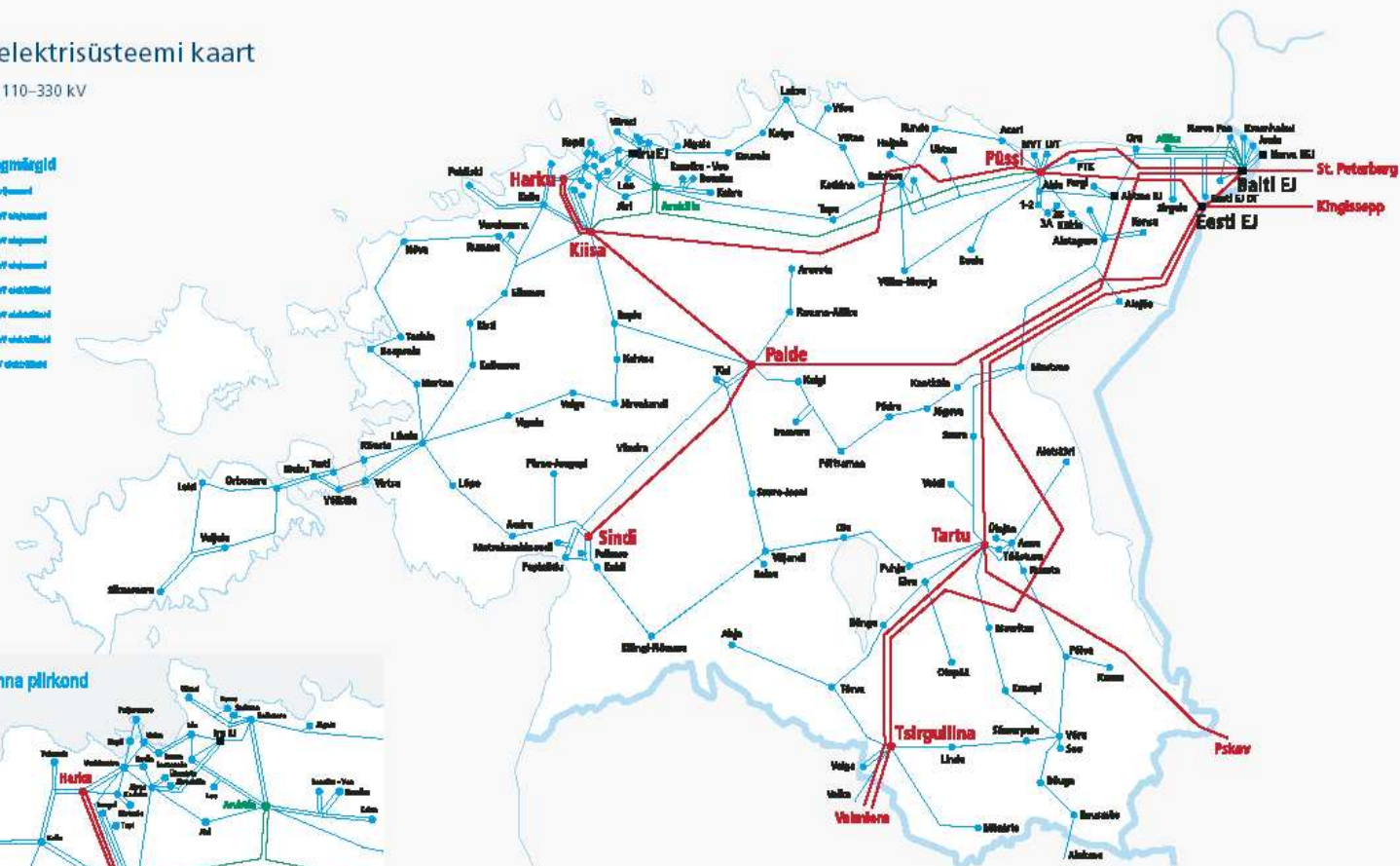
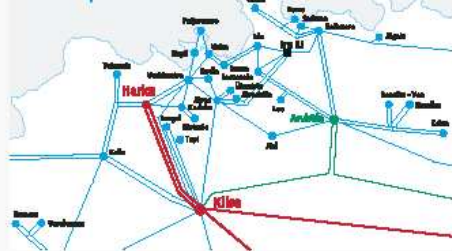
Eesti elektrisüsteemi kaart

Põhivõrk 110–330 kV

Tingimärgid

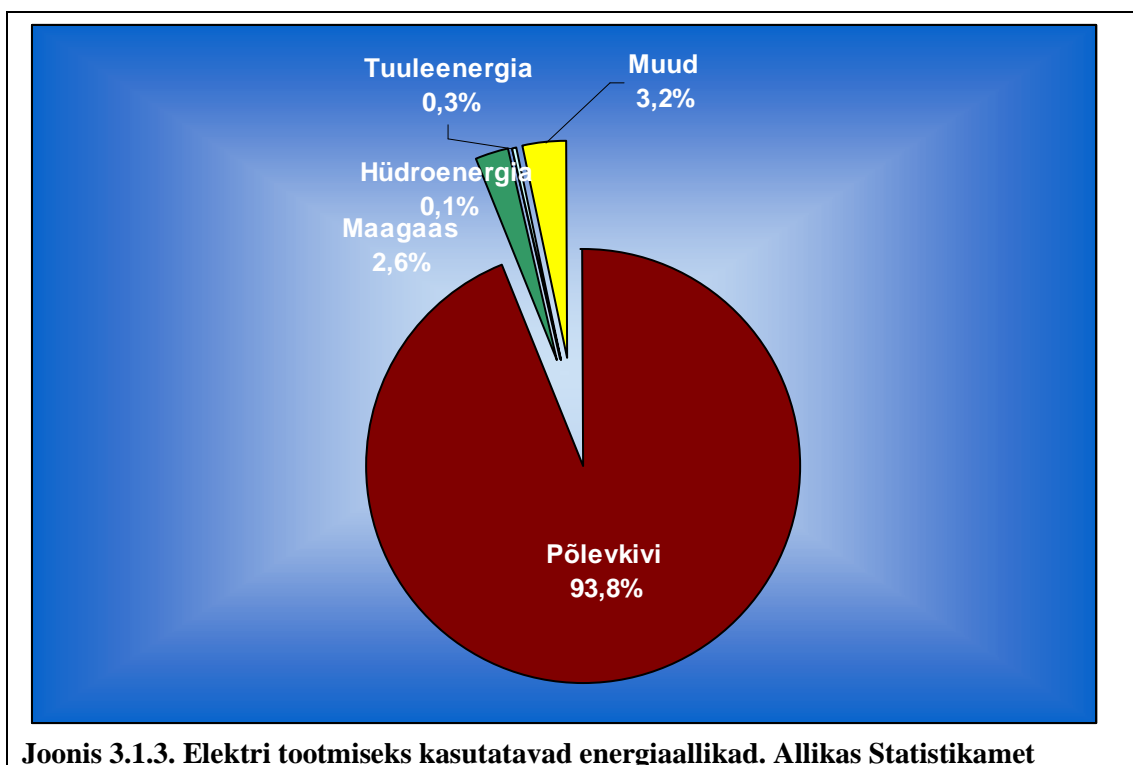
- Hõlvkonnad
- 330 kV võrguastmed
- 220 kV võrguastmed
- 110 kV võrguastmed
- 330 kV võrguliinid
- 220 kV võrguliinid
- 110 kV võrguliinid
- 66 kV võrguliinid

Tallinna piirkond

Joonis 3.1.2. Eesti elektrisüsteemi kaart

Samuti iseloomustab Eesti elektriturgu äärmiselt suur kontsentreeritus ning orienteeritus ühele kütuse liigile, nimelt toodetakse ligi 94% kogu elektrienergiast põlevkivist, samas on muude kütuste osakaal äärmiselt tagasihoidlik. Maagaasi osakaal on vaid 2,6%, taastuvatel energiaallikatel 0,4% ning muul kütusel 3,2% (joonis 3.1.3.). Samuti kontrollib sisuliselt kogu elektrienergia tootmist suurim energiaettevõtja - Eesti Energia AS, kellele kuulub 96% ülesseatud võimsustest ning kes tootis 2007. aastal 95,3% kogu elektrienergiast. Seejuures väärib ära märkimist, et praktiliselt kogu elektrienergia tootmine baseerub kodumaistel energiaallikatel ning seeläbi on Eesti sõltumatu kütuse impordist.

Positiivsest küljest tuleb ära märkida äärmiselt tugeva elektrienergia ülekande infrastruktuuri olemasolu kõigis kolmes Balti riigis, mis on ainus EL piirkond, kus puudub ühendusvõimsuse defitsiit ehk ei eksisteeri nn pudelikaelu. Samas on Balti riikidel tagasihoidlikud ühendused teiste EL riikidega (ainus ühendus on 350 MW Estlink Soome ja Eesti vahel). Kuna Baltikumi ühendused teiste EL-i riikidega on piiratud, siis saab eelkõige vaadelda piirkonda kui Balti elektriturgu, kus saab osaleda EL-i mittekuuluv Venemaa ning teatud määral ka Soome.

Ka muus osas peale tootmise iseloomustab Eesti elektriturgu äärmiselt suur kontsentreeritus. Lisaks 95% tootmisturule kuulub Eesti Energia AS-i kontserni veel OÜ Põhivõrk ning OÜ Jaotusvõrk turuosaga 86%¹. Samuti kuulub kontserni ka suurim põlevkivi tootja AS Eesti Põlevkivi.

Eesti elektrituru korraldus sai aluse 1998. aastal koos energiaseaduse jõustumisega. Energiaseaduse alusel reguleeriti nelja energeetika sektorit: elekter, soojus, maagaas

¹ Turuosa arvutamise aluseks on jaotusteenuse müük lõpptarbijatele, mistõttu on jaotusteenuse müügist lahutatud müük teistele jaotusvõrkudele.

ning vedelkütused. Alates 2003. aastast reguleerivad energiaturgu eraldi seadused: elektrituru-, maagaasi-, kaugkütte- ja vedelkütuse seadus.

1998. aastast jõustunud energiaseadusega sätestati ka vabatarbija staatus tarbijatele, kelle aastane tarbimismaht ületab 40 GWh aastas. 2003. aasta 1. juulil jõustunud elektrituruseadus jättis vabatarbija staatuse muutmata. Eesti liitumisel EL-ga 1. mail 2004 jõustus erand elektrituru osas. Vastavalt erandile peab Eesti avama oma elektrituru 35% aastaks 2009 ning kõikidele tarbijatele aastaks 2013. Tabelis 3.1.1. on toodud turu avamise dünaamika. 2009. aastal kujuneb vabatarbija suuruseks vastavalt KA arvutustele 2,3 GWh. Lõpliku vabatarbija suuruse määrab majandus- ja kommunikatsiooniminister oma määrusega.

Tabel 3.1.1. Elektrituru avamine Eestis

Aasta	Vabatarbija definitsioon tarbimine GWh aastas	Turu avamise %
1995	0	0
1997	0	0
1999	40	10
2001	40	10
2003	40	12
2005	40	12
2006	40	13
2007	40	13
2008	40	13
2009	2,3 ¹	35
2013	kõik tarbijad	100

¹ Märkus: 2009. aasta vabatarbija definitsioon on vastavalt KA arvutustele 2,3 GWh. Lõpliku otsuse vabatarbija definitsiooni osas teeb majandus- ja kommunikatsiooniminister. Vabatarbija suurus on arvatud 2007.aasta statistiliste andmete kohaselt.

Vastavalt elektrituruseadusele peavad mittevabatarbijad ostma elektrienergiat oma jaotusvõrguettevõtjalt või selle määratud müüjalt, kusjuures elektrienergia peab olema toodetud kas põlevkivi kasutatavates Narva Elektriijaamades, soojuse- ja elektri koostootja või väiketootja (alla 10 MW võimsusega) poolt.

3.1.1 Riikidevahelised elektriühendused, vaba võimsuse olemasolu ning selle jagamine

Nagu juba eelpool mainitud on Eestil elektrilised ühendused Venemaa ja Lätiga ning alates 2006. aasta lõpust ka alalisvooluühendus (merekabel) Soomega. Olemasolevad ühendused on toodud joonisel 3.1.2. Narvast suundub Venemaale 330 kV ja 220 kV ühendus koguvõimsusega 1 050 MW ning Lõuna-Eestist Venemaale 330 kV liin võimsusega 500 MW, sama liini Venemaa-Eesti suunal on läbilaskevõime 400 MW. Lõuna-Eestist suunduvad Lätisse samuti 330 kV liinid võimsusega 750 MW.

2007. aasta andmetel oli Narvast Venemaa-suunalise ühenduse tippvõimsus 565 MW, Lõuna Eestist Venemaa-suunalise ühenduse tippvõimsus 204 MW ning Läti-suunalise ühenduse tippvõimsus 623 MW. Seega ületab tehniline võimsus oluliselt tegeliku ülekandevõimsuse ning elektrilistel ühendustel ei ole tekkinud kordagi võimsuse puudujääki. Andmed ülekandevõimsuse kohta on toodud tabelis 3.1.2. Vastavalt

põhivõrgu esitatud prognoosile ei teki ülekandevõimsuse defitsiiti enne aastat 2015. Seega puudub ka tururegulaatoril vajadus võimsuse jagamiseks.

Eelpoolnimetatut ei puuduta ühendust Soomega (Estlink). Estlingi näol on tegemist nn kommertsühendusega, mille võimsuse kasutamise õigus on vaid selle omanikel. Estlingi avamisel kolmandale osapoolle (hiljemalt 2013. aastal) tekib seal eeldatavalt ülekandevõimsuse defitsiit ning seoses sellega ka vajadus olemasolevate võimsuste jagamiseks.

Tabel 3.1.2. Andmed ülekandevõimsuste kohta

	tehniline läbilaskevõime MVA				tegelik tipuvõimsus MVA			
	Narvast Venemaa suunalised liinid	Lõuna-Eestist Venemaa suunaline liin	Lõuna-Eestist Läti suunalised liinid	Soome suunaline liin	Narvast Venemaa suunalised liinid	Lõuna-Eestist Venemaa suunaline liin	Lõuna-Eestist Läti suunalised liinid	Soome suunaline liin
2001	1050/950*	500/400**	750	-	662	321	720	-
2002	1050/950*	500/400**	750	-	698	250	721	-
2003	1050/950*	500/400**	750	-	472	194	663	-
2004	1050/950*	500/400**	750	-	707	194	718	-
2005	1050/950*	500/400**	750	-	450	236	885	-
2006	1050/950*	500/400**	750	-	483	141	658	-
2007	1050/950*	500/400**	750	365	565	204	623	388
2008	1050/950*	500/400**	750	365	493	214	490	385
2009	1050/950*	500/400**	750	365	-	-	-	-
2010	1050/950*	500/400**	750	365	-	-	-	-
2011	1050/950*	500/400**	750	365	-	-	-	-
2012	1050/950*	500/400**	750	1065	-	-	-	-
2013	-	-	-	1065				
2014	-	-	-	1065				
2015	-	-	-	1065				
2016	-	-	-	1065				

* - suunal Narva-Peterburg läbilaskevõime 1050 MVA; suunal Peterburg - Narva läbilaskevõime 950 MVA

** - suunal Tartu -Pihkva läbilaskevõime 500 MVA; suunal Pihkva-Tartu läbilaskevõime 400 MVA

*** - läbilaskevõime sõltub Venemaa, Läti, Leedu, Valgevene sisevõrgust - täpseid andmeid nendes riikeides toimuva ülekandevõrgu arengu kohta pole hetkel saadaval

**** - antud on maksimaalsed normaalolukorras 20% varuteguriga.

Joonis 3.1.4. Balti riikide ja Venemaa loodeosa elektrisüsteemi kaart

3.1.2 Estlink

Soome-Eesti vaheline ühendus Estlink käivitus 2006. aasta lõpus. Kaabli omanikuks on AS Nordic Energy Link, mille aktsionärideks on:

- Eesti Energia AS (Eesti) 39,9 %
- Lietuvos Energija AB (Leedu) 25%
- VAS Latvengero (Läti) 25%
- Finestlink (Soome) 10,1%

Estlingi projektile anti nii Soome Energiaturu regulaatori kui ka Eesti Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi poolt erand selle kasutusele võtuks nn kommertsprojektina, kus ei rakendata kolmanda osapoole vaba juurdepääsu printsiipi ning kogu vaba võimsus on lepingutega jagatud omanike vahel. Erandi on kinnitanud ka Euroopa Komisjon ning nagu eelpool nimetatud, jagatakse kuni aastani 2013 kaabli läbilaskevõimsused aktsionäride kokkuleppe alusel. Juhul kui kaabli omanikud ei kasuta kokkulepitud võimsusi on nad kohustatud võimaldama kasutada vaba võimsust kolmandale osapoolele. Estlingi omanik AS Nordic Energy Link on kohustatud avaldama oma koduleheküljel jooksvalt infot vaba võimsuse olemasolu kohta. Pärast erandi perioodi lõppu, hiljemalt 2013. aastal, lülitatakse kaabli maksumus põhivõrkude reguleeritava vara hulka ning Estlingile hakkab kehtima kolmanda osapoole vaba juurdepääs.

3.2. Elektrivõrkude regulatsioon

Vastavalt kehtivale elektrituruseadusele on elektrivõrkudele rakendatud nn ainuõiguse ehk kontsessiooni printsiipi, kus seadusega on sätestatud elektri ülekande ning süsteemiteenuste osutamise ainuõigus põhivõrguettevõtjale. Sama printsiip on rakendatud ka jaotusvõrkudele, kus igale jaotusvõrguettevõtjale on geograafiliste koordinaatidega määratud tegevuspiirkond, kus teenuse osutamise ainuõigus on vastaval jaotusvõrgul. Seega ei ole liinidevaheline konkurents või paralleelsed liinid lubatud. Kontsessiooni printsiibi rakendamine vähendab ka võrguettevõtjate äririski, kuna loomuliku monopoli staatus ei tulene mitte ainult tegelikust olukorrast, vaid on sätestatud ka seadusega. Tulenevalt ainuõigusest on võrguettevõtjatel ka kohustus arendada võrku oma piirkonnas viisil, mis tagab kõikide juba liitunud ning liituda soovivate tarbijate elektrivarustuse.

Eestis on põhivõrguettevõtja ehk süsteemihaldur eraldi äriühing OÜ Põhivõrk, mille aktsiad kuuluvad 100% Eesti Energia AS-le. Jaotusvõrkude arv on 40, mis on Eesti suurusel arvestades küllaltki palju. Jaotusvõrkude osas on turg äärmiselt kontsentreeritud. Suurim ettevõtja on Eesti Energia AS-le kuuluv OÜ Jaotusvõrk, kelle müüginäht oli 2007.aastal 5 792 GWh (koos müügiga teistele jaotusvõrkudele 6 347,1 GWh) ning klientide arv 621 700, ettevõtja turuosa on 86,5%. Suuruselt teine jaotusvõrguettevõtja VKG Elektrivõrgud OÜ kuulub Eesti erakapitalile (ettevõtja ainuomanik on Eesti suurim põlevkiviõli tootja Viru Keemia Grupp AS), ettevõtja müüginäht oli 253 GWh aastas ning klientide arv on 36 000. Suuruselt kolmas võrguettevõtja on Fortum Elekter AS, müüginähtuga 184 GWh aastas ning klientide arvuga 24 000. Ülejäänud 37 jaotusvõrgu summaarne müüginäht jääb alla 500 GWh aastas. Neist suurimad on OÜ Tallinna Sadama Elektrivõrk, AS Sillamäe SEJ ja AS Loo Elekter. Kõige väiksemate võrkude aastane müüginäht jääb alla 2 GWh.

Elektri jaotusvõrkude jagunemine turuosa alusel on toodud joonisel 3.2.1. Vaatamata sellele, et üksikute väikeste elektrivõrkude turuosa on marginaalne, on siiski summaarselt tegemist arvestatava 13,5 protsendilise turuosaga, mistõttu tuleb ka seal rakendada suuremate jaotusvõrkudega analoogselt tugevat regulatsiooni. Elektrivõrguettevõtjate peamised koondnäitajad on toodud alljärgnevas tabelis 3.2.1.

Tabel 3.2.1. Elektrivõrke iseloomustavad näitajad (ülekande- ja jaotusteenuse hinnad 2007. aastal)

	Ettevõtjate arv	Keskmine ülekande või jaotusteenuse hind €/MWh (Eesti senti/kWh)			Elektrivarustuse kvaliteeti iseloomustav rikest põhjustatud katkestuse keskmine aeg tarbimiskoha kohta aastas
		Suur tööstustarbija	Kommertstarbija	Kodutarbija	
Põhivõrk	1	7,22 (11,29)			7,468
Jaotusvõrk	40	12,99 (20,33)	28,27 (44,24)	39,21 (61,36)	201

Märkused:

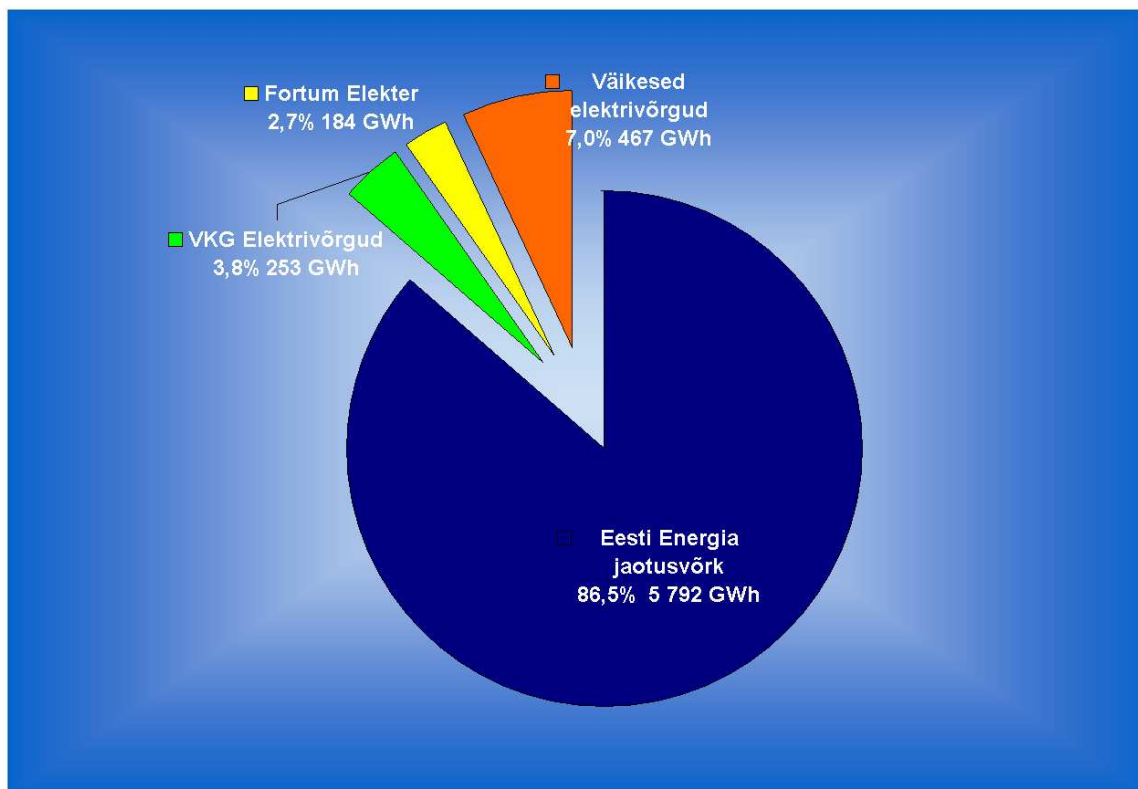
Vastavalt Eurostat'i definitsioonile on:

-suur tööstustarbija aastane tarbimine on 24 GWh, maksimum võimsus 4000 kW

-kommertstarbija aastane tarbimine on 50 000 kWh, maksimum võimsus 50 kW

-kodutarbija aastane tarbimine on 3 500 kWh

Jaotusteenuse andmed on vastavalt OÜ Jaotusvõrk hinnakirjale.
1 € = 15,65 EEK

Joonis 3.2.1. Elektri jaotusvõrkude turuosad

Vastavalt seadusele rakendatakse hinnaregulatsiooni ühetaoliselt kõikidele võrguettevõtjatele, olenemata nende suurusest. KA tööle lisab see arvestatava lisakoormuse, kuna töö maht hindade kooskõlastamisel sõltub eelkõige ettevõtjate arvust. Ka konkreetne töömaht hindade kooskõlastamisel on enam-vähem samas suurusjärgus, olenemata sellest, kas tegemist on suure või väikese ettevõtjaga.

Erinevus elektrivõrguettevõtjatele kehtestatud nõuetel on võrgutegevuse juriidiline eristamine, mis on nõutav kui klientide arv on üle 100 000. Tulenevalt sellest on ainsana juriidiliselt eristatud Eesti Energia AS-le kuuluv jaotusvõrk, kus alates 2004. aastast on moodustatud eraldi äriühing OÜ Jaotusvõrk. Teistel ettevõtjatel on seadusega sätestatud raamatupidamise eristamise ja auditeerimise kohustus.

Vastavalt seadusele kooskõlastab KA eraldi alljärgnevad võrgutasud ning meetodikad:

- võrguteenuse tasud (edastamise ja püsiühenduse kasutamise tasu)
- võrguettevõtja poolt osutatavad lisateenused (näiteks peakaitsme vahetus või plommimine tarbija juures jt teenused)
- liitumistasu arvutamise meetodika.

Kooskõlastamisele ei kuulu bilansienergia hind ning tasu elektrienergia transiidi eest, kuid KA-l on kohustus kontrollida nimetatud tasude põhjendatust ehk rakendada nn *ex-post* regulatsiooni

3.2.1 Põhivõrkude vaheline kompensatsiooni kulud

Tulenevalt EL-i määrusest nr 1228/2003 tuleb riikidevahelisele elektrienergia ülekandele rakendada printsiipi, kus tarbija maksab vaid oma riigi põhivõrgule tasu elektrienergia ülekande eest ning kus põhivõrgud arveldavad kulud omavahel. Vastavalt määrusele tuleb moodustada EL-i riikide põhivõrguettevõtjate vahel nn kompensatsioonifond, kuhu panustavad kõik põhivõrguettevõtjad ning kust kompenseeritakse vastavalt põhivõrkude kulud, kes osalevad elektrienergia transiidis. Põhivõrkudevaheliste kulude kompenseerimine tuleneb EL-i määrusest, mille täitmine on Eestile kohustuslik. Nimetatud määruse artikkel 4 punkt 3 sätestab, et võrgutasude kehtestamisel võetakse arvesse maksed ja laekumised, mis tulenevad põhivõrguettevõtjate vahelisest kompensatsioonifondist. Näiteks kui Leedu elektritarbija ostab elektrit Eesti tootjalt, peab ta ülekande eest maksma vaid oma kohalikule põhivõrgule. Leedu põhivõrguettevõtja arveldab omakorda kompensatsioonifondi kaudu nii Läti kui ka Eesti põhivõrguettevõtjaga. Olenevalt energia ülekande voogudest võib vastava riigi põhivõrguettevõtja kas kompensatsioonifondist raha saada või sinna maksta ning regulaator peab nimetatud maksetega arvestama ka põhivõrguettevõtja hindade kooskõlastamisel. Seega kui näiteks Eesti põhivõrguettevõtja saab kompensatsioonifondist tulu, väheneb selle arvelt ka tarbijate makstav võrguteenuse hind. Vastupidisel juhul, kui põhivõrguettevõtja peab fondi maksma, suureneb ka tarbijate makstav võrguteenuse hind.

Eelpool kirjeldatud põhimõtted on üheks EL vaba elektrituru toimimise aluseks. Kuna tarbija makstav ülekandetasu suurus ei sõltu sellest, millises riigis asuvalt tootjalt elektrit ostetakse, siis on ka kõikide riikide tootjatele antud võrdsed võimalused. Sama küsimus kerkis näiteks ülesse ka diskussioonil Leedu rajatava tuumaelektrijaama tasuvuse suhtes, kus ühe potentsiaalse riskina märgiti ülekandetasu lisandumist Eestisse transporditavale elektrienergiale. Tegelikult selline risk puudub kuna Eesti elektritarbija maksab ühesugust ülekandetasu olenemata sellest, kas elekter on toodetud Eestis, Lätis, Leedus või mujal. Ehk elektrijaama asukoht ei oma tähtsust tarbija suhtes.

Vastavalt EL määrusele kinnitab Euroopa Komisjon meetodika, mille alusel arvutatakse kompensatsioonifondi makstavad või sealt saadavad summad. Kuna nimetatud meetodika puudub, kuid kompensatsioonimehhanismi rakendamine on vajalik elektrituru häireteta funktsioneerimiseks, siis sõlmisid EL-i põhivõrguettevõtjad 12.10.2007 lepingu (põhivõrguettevõtjate vahelise kompensatsioonimehhanismi arvestamise kokkulepe 2008-2009). Kuna Balti riikide elektrisüsteem ei ole sünkroniseeritud ülejäänud EL-i riikide elektrisüsteemidega, siis käsitletakse Balti riikide kompensatsiooni eraldi. Lepingu kohaselt tuleb OÜ-I Põhivõrk kompensatsioonifondi tasuda 0,9768 miljonit EUR ehk $0,9768 * 15,65 * 1000 = 15\,287$ tuh kr. Lisaks eelpooltoodule on OÜ Põhivõrk sõlminud Läti ja Leedu põhivõrguettevõtjatega analoogse lepingu Balti elektrisüsteemi vaheliste transiidivoogude kompenseerimiseks, mille alusel tuleb OÜ-I Põhivõrk tasuda Balti riikide kompensatsioonifondi 2 955 tuh kr. Mõlemad summad on lülitatud ka põhivõrgu võrgutasudesse ning tulenevalt eelpooltoodust kujuneb põhivõrgu tasudesse lülitatud kompensatsioonimehhanismi kuludeks kokku 18 282 tuh kr.

KA aktsepteerib EL põhivõrguettevõtjate vahel sõlmitud lepingut, sest see oli vajalik kompromissi leidmiseks ning selle kaudu elektrituru toimimiseks. Samas ei pea KA õigeks Balti riikide poolt kompensatsioonifondi makstava summa põhjendatust, sest eriti Eesti puhul on tegemist valdavalt transiiti osutava riigiga, kes vastupidiselt fondi maksamise asemel peaks sealt hoopis tulu saama. Samuti ei pea KA õigeks, et Eesti maksab võrreldes Läti ja Leeduga tunduvalt rohkem, samas kui kõik Estlingi transiidividood läbivad Eestit. Nimetatud lepinguga ei ole lahendatud Venemaalt tulevate energiavoogude maksustamine, sest ükski Balti riikidest ei võta täna Venemaalt tuleva energiavoo eest tasu. Seega KA loodab, et Euroopa Komisjon töötab juba lähitulevikus välja ning kehtestab meetoodika, mis arvestab tegelikku olukorda.

3.2.2 Võrgutasude kooskõlastamine

KA töötab välja võrgutasude arvutamise ühtse meetoodika, mis on aluseks võrgutasude kujundamisel ning kooskõlastamisel. Meetoodika on avalikustatud KA koduleheküljel. Algandmete kogumiseks on välja töötatud ja avaldatud KA koduleheküljel vastavad tabelid, mis tuleb võrgutasude kooskõlastamiseks täita. Tabelid on suhteliselt mahukad ning sisaldavad tehnilisi andmeid, detailset raamatupidamise kasumiaruannet ja bilanssi ning andmeid põhivara kohta. Samuti esitavad ettevõtjad detailse investeeringute plaani ning eraldi iga võrgutasu müügikogused. Et hinna kooskõlastamiseks esitatavad tabelid on väga mahukad, siis on nende täitmine nõutav hindade kooskõlastamisel vastavaks regulatsiooni perioodiks. Kuna hinnad kooskõlastatakse valemiga 3-aastaseks regulatsiooniperioodiks, siis on ka tabelite täitmine nõutav kord kolme aasta jooksul. Vahepealsel perioodil tabelite täitmist ei nõuta. Vajadusel on KA-l õigus küsida informatsiooni ettevõtjate majandustulemuste ning tehniliste näitajate kohta.

Algandmete esitamise kohustus on sätestatud seadusega, mille alusel on KA-l õigus küsida kõiki andmeid, mis on vajalikud nii hindade kooskõlastamiseks kui ka järelevaevemenetluste läbiviimiseks. Samuti on KA töötajatel õigus igal ajal külastada ettevõtjaid ning nõuda andmeid ning dokumentidest koopiaid. Senise praktika kohaselt ei ole ettevõtjad andmete esitamisest keeldunud.

Elektrivõrkude hinnaregulatsioonil on KA-l määrav roll regulatsiooni meetoodika valikul. Seadus sätestab hinnaregulatsiooni suhtes vaid alljärgnevad printsiibid:

- Võrgutasude suurus peab võimaldama võrguettevõtjal täita õigusaktist ja tegevusloa tingimustest tulenevaid kohustusi ning tagama põhjendatud tulukuse investeeritud kapitalilt.
- Konkurentsiamet töötab välja ja avalikustab võrgutasude arvutamise ühtse meetoodika ning lähtub sellest võrguettevõtjate võrgutasude kooskõlastamisel.

Seega on regulaatori otsustada milline meetoodika valida. Meetoodika valikul on arvestatud ka ettevõtjate arvamust ning meetoodikad valmisid KA ning ettevõtjate pikaajalise arutelu tulemusena. Võrgutasude hinnaregulatsioonil on kasutusel nn pikaajaline THI-x indekseerimine, kus võrgutasud kooskõlastatakse 3-aastaseks

perioodiks ning korrigeeritakse igal aastal. Alates järgmisest regulatsiooniperioodist, mis algab 2011. aastal on kavas rakendada pikemat 5- aastast perioodi.

Võrgutasude hinnakujunduse aluseks on 3-aastaseks regulatsiooniperioodiks koostatav lubatud müügitulu prognoos. Alljärgnevalt on koostatud näidistabel, mis annab ülevaate võrgutasude hinnakujunemisest ning sellest, millised hinnakomponendid võrgutasudesse lülitatakse.

	2008	2009	2010
Võrgutasude hinna prognoos	2008	2009	2010
Võrguteenuse müük GWh	1 000	1 030	1 061
Elektrikaod vastavalt kulude kokkuvõiu kohustusele	10,0%	9,5%	9,0%
Elektrikaod GWh	111	108	105
Elektrienergia hind s/kWh	40	40	40
Kulud elektrikadude kompenseerimiseks milj kr	44,40	43,35	41,88
Võrgutasude hind s/kWh	12,00	12,18	12,36
Kulud võrgutasudele milj kr	133,32	138,65	144,10
Püsikulud	200,00	205,00	210,13
THI muutus	4,00%	4,00%	4,00%
Püsikulude kokkuvõiu kohustus x	1,50%	1,50%	1,50%
Püsikulude kordaja (THI-x)	2,50%	2,50%	2,50%
Püsikulude muutus milj kr		5,00	5,13
Kapitalikulu milj kr	31,69	32,56	33,44
Põhjendatud tulukus (ärikasum) milj kr	38,22	38,44	38,59
Lubatud müügitulu milj kr	447,63	458,00	468,13
Võrgutasude korrigeerimiskordaja		0,9934	0,9923

Alljärgnevalt on kirjeldatud täpsemalt hinna arvutamise põhimõtteid.

Võrguteenuse müügiimaht

Müügiimahtude hindamine on äärmiselt oluline. Kuna võrgutasude puhul on tegemist valdavalt püsikuludega, siis mida suurem on müügiimaht, seda väiksemaks kujuneb võrgutasu suurus. Ka võrgutasude indekseerimisel kasutatakse võrrandit, kus võrgutasu muutub koos müügiimahu muutusega. Võrguteenuse müügiimahu hindamisel kasutatakse statistilisi andmeid ehk müügiimahu dünaamikat viimase 5 aasta jooksul. Samas peetakse silmas ka üldist reeglit, et koos majanduskasvuga tõuseb ka üldine elektritarbimine. Regulatsiooni perioodiks 2008 kuni 2010 on arvestatud, et jaotusteenuse müük kasvab 3% aastas. Müügiimahu kasv on reeglina fikseeritud kogu regulatsiooniperioodiks ning perioodi keskel seda ei muudeta. Seega jääb müügiimahu risk ettevõtja kanda. Kui prognoositud müügiimaht ületatakse, teenib ettevõtja lisatulu, vastasel korral aga ettevõtja tulud vähenevad. KA on seisukohal, et sellise printsiibi kasutamine tagab nii tarbijate huvide kaitse, kuid samas annab ka ettevõtjale piisava ajendi müügi suurenemise kaudu lisatulu saamiseks. Selle kaudu on ettevõtjal näiteks ajend liita uued tarbijad võrguga võimalikult kiiresti, kuna lisanduvad tarbijad suurendavad müügiimahtu.

Elektrikaod

Kõige suurem kadude kokkuvõiu potentsiaal on Eesti jaotusvõrkudes, mistõttu on reeglina sätestatud kõikidele ettevõtjatele elektrikadude kokkuvõiu kohustus. Elektrikadude kokkuvõiu on viimaste aastate jooksul saavutatud märkimisväärseid tulemusi. Veel 2001. aastal moodustasid suurima turuosaga (86%) Eesti Energia AS jaotusvõrgu kaod ligi 14%. Eelmise 3-aastase regulatsiooniperioodi (2005 kuni 2007) jooksul vähenesid elektrikaod 10%-lt 8%.ni. 2008. aastal alanud 3-aastasel

regulatsiooniperioodil on sätestatud eesmärk jõuda aastaks 2010 kadudeni 7%. Sellelt tasemelt on edasine kadude vähendamine juba keerulisem, kuna vastavalt eksperthinnangutele on keskmine jaotusvõrkude tehniline kadu 6 kuni 7 protsenti ning edasine elektrikadude vähendamine saab toimuda tehniliste uuenduste näol, mis aga vajavad suures mahus investeringuid. Nagu eelpool nimetatud on suurimale jaotusvõrguettevõtjale, Eesti Energia AS-i kontserni kuuluvale OÜ-le Jaotusvõrk, sätestatud 2008-2010 regulatsiooniperioodiks elektrikadude kokkuhoiu kohustus 0,23% aastas. Kui ettevõtja suudab nimetatud eesmärgi kiiremini saavutada, teenib ta lisatulu, kui mitte, siis tuleb eesmärgi mittesaavutamise katta oma kasumist. Väiksem kadude kokkuhoiu potentsiaal on põhivõrgus. 2007. aastal moodustasid OÜ Põhivõrgu kaod 2,9% ning võrgukadude kokkuhoiu võimalus on eksperthinnangu kohaselt mitte üle 0,1% aastas.

Nagu eelpool mainitud on Eestil elektrituru avamise suhtes üleminekuperiood aastani 2013, mis sätestab, et võrguettevõtja peab ostma elektrienergiat edasimüügiks mittevabatarbijatele ning võrgukadudeks kas põlevkivi kasutavatest elektrijaamadest (AS-st Narva Elektrijaamad), soojuse- ja elektri koostootjalt või väiketootjalt (alla 10 MW). KA kooskõlastab AS-le Narva Elektrijaamad müüdava elektrienergia piirmäära, mis on aluseks ka võrgutasudesse lülitatavale kuludele elektrikadude kompenseerimiseks.

Elektrikadude suurusel on samas küllaltki suur osakaal lõpptarbija hinna kujunemisel. Näiteks tähendab OÜ Jaotusvõrk elektrikadude kokkuvõtte 1% ulatuses tänase elektrienergia hinna 44,64 senti/kWh juures kulude kokkuvõtte ligi 28 miljonit krooni.

Mittekontrollitavad kulud

Mittekontrollitavateks kuludeks loetakse need, mille suurus ei olene ettevõtja majandustegevusest ning millele ei saa rakendada ka kulude kokkuhoiu kohustust. Peamiseks mittekontrollitavaks kuluks on teistelt elektrivõrguettevõtjatelt ostetava võrguteenuse hind. Näiteks OÜ Jaotusvõrk ostab võrguteenuseid põhivõrgult, enamuse väiksemaid jaotusvõrke omakorda OÜ-lt Jaotusvõrk.

Lisaks teistelt elektrivõrguettevõtjatelt ostetavale võrguteenusele kuuluvad mittekontrollitavate kulude hulka veel seadustega sätestatud kohustused, näiteks riigilõiv tegevusloa eest, mis sõltub võrguettevõtja suurusest. Mittekontrollitavate kulude hulka kuuluvad ka kulud nn tehnovõrkude talumiskohustuse näol ehk võrguettevõtja peab maksma maaomanikele renti tema maal paiknevate tehnorajatiste (liinide, alajaamade) eest.

Püsikulud

Püsikulude osas teostab KA põhjalikku analüüsi, kuna see kulukomponent on hindade kujunemisel kõige suurema kaaluga. Peamised meetodid püsikulude hindamisel on sarnaste ettevõtjate võrdlus (*benchmarking*), kulude dünaamika analüüs ning üksikute kululiikide analüüs. Ettevõtjate võrdluse kasutamise eelduseks on piisava arvu ettevõtjate olemasolu. Elektri jaotusvõrkude hinnaregulatsioonil on seda edukalt võimalik kasutada väiksemate elektrivõrguettevõtjate puhul (nagu eelpool mainitud on Eestis kokku 40 elektri jaotusvõrguettevõtjat). Samas on probleemiks võrdluse

kasutamine Eesti Energia AS kontserni kuuluvate OÜ-u Jaotusvõrk ning OÜ-u Põhivõrk hinnaregulatsioonil. OÜ Jaotusvõrk on suurim võrguettevõtja, mis oma suuruselt ületab mitmekordselt võrreldavaid elektrivõrguettevõtjaid, mistõttu on võrdleva analüüsi (*benchmarking*) kasutamine keeruline. Sama on ka OÜ põhivõrguga, mida saab võrrelda vaid teiste riikide põhivõrguettevõtjatega. EL energiaregulaatorite assotsiatsioon CEER on algatanud vastava projekti, millest on kindlasti abi põhivõrguettevõtjate hinnaregulatsioonil.

Olulisteks meetoditeks püsikulude analüüsil on ka kulude dünaamika ning üksikute kulukomponentide analüüs. Kulude dünaamika hindamisel on eeldatud, et nende tõus ei tohi ületada inflatsiooni ehk tarbijahinnaindeksi (THI) tõusu. Lisaks peaks ettevõtja saavutama ka täiendavat kulude kokkuhoidu efektiivsema majandamise ning tootlikkuse kasvu kaudu. Üksikute kulukomponentide analüüsil kontrollitakse üksikute kuluartiklite põhjendatust. Elektrivõrguettevõtjatel on peamiseks kuluartikliteks hooldus ja remont, tööjõukulud, müügikulud, jne. KA poolt teostatava analüüsi käigus kontrollitakse muuhulgas ka, kas ettevõtja ostab teenuseid turuhinnaga, kas kaupade, tööde ja teenuste ostmisel on järgitud hankereegleid jm.

Regulatsiooniperioodiks on püsikuludele sätestatud kokkuhoiu kohustus ehk püsikulud ei tohi tõusta kiiremini kui THI-x. Senise regulatsiooni praktika käigus on sätestatud kulude kokkuhoiu kohustuseks reeglina 1,5%.

Kapitalikulu (põhivara kulum)

Põhivara kulumi osas kasutab KA regulatiivset kapitalikulu meetodit, mis erineb ettevõtja raamatupidamise kulumi arvestusest. Regulatiivse kapitalikulu meetodi eeliseks on arvestuse lihtsus ning läbipaistvus nii tarbijale, ettevõtja kui ka regulaatorile. Kuna kasutusel on vaid kaks kapitalikulu normi ehk põhivara kuluminormi, siis on nii reguleeritava vara kui ka kapitalikulu arvestuse kontrollimine äärmiselt lihtne ning arusaadav.

Regulatiivse kulumi arvestamisel kasutatakse printsiipi, kus kapitalikulu lülitatakse võrgutasudesse vastavalt põhivara tehnilisele elueale. Teatavasti võib elektrivõrgu eluiga küündida 50 kuni 60 aastani, mistõttu võib olla toimunud põhivara korduvaid ümberhindamisi ning Eesti tingimustes on muutunud ka riigikord. Vanimad töös olevad seadmed on küll ehitatud juba enne II maailmasõda, kuid realselt võib lugeda elektrivõrgu ehituse alguseks 1940.-1950. aastaid. Enamus võrkusid on ehitatud 1960-1990. aastatel, laiaulatuslikum elektrivõrgu ehitamine ning rekonstrueerimine algas taas alates aastast 2000. Seega on kasutusel erineva vanusega seadmeid.

Regulatiivsel kapitalikulu arvestamisel kasutatakse printsiipi, kus põhivara jagatakse nn vanaks põhivaraks, mis on soetatud enne 2003. aastat ning uuteks investeringuteks. Kogu vara, mis on soetatud enne piiraastat loetakse vanaks põhivaraks ning sellele rakendatakse kiirendatud kulumi normi. KA tellis Tallinna Tehnikaülikoolilt vastava uuringu, milles analüüsiti põhivõrgu ning jaotusvõrkude põhivara struktuuri ning tehnilist olukorda. Tallinna Tehnikaülikooli analüüsi tulemuste kohaselt rakendatakse põhivõrgul enne 2003. aastat soetatud põhivarale kuluminormi 16 aastat ning jaotusvõrkudele 11 kuni 14 aastat. Alates 2003. aastast soetatud põhivara käsitletakse uute investeringutena ning sellele arvutatakse ühte kaalutud keskmist põhivara kulumi normi sõltuvalt investeringute struktuurist.

Näiteks põhivõrgu uutele investeeringutele rakendatakse kuluminormi 40 aastat, jaotusvõrkudele 30 kuni 35 aastat.

Põhjendatud tulukus.

Üheks hinnakomponendiks on tulukus ehk ärikasum. Kuna investoril on õigus teenida kasumit ettevõtjasse teostatud investeeringutelt, siis on ka loogiline, et see komponent on lülitatud hinda. Samas peab tulukus olema mõistliku määraga ning põhjendatud, et tagada investorile tootlikkus, mille ta saavutaks analoogselt riskiastmega investeeringutega, kuid samas vältima ka monopoolse teenusega ülikasumi teenimise.

Põhjendatud tulukuse arvutamisel kasutatakse analoogselt teiste regulaatoritega mudelit, kus tulukus arvutatakse kaalutud keskmise kapitali hinna (WACC) ja reguleeritavate varade alusel. Reguleeritav vara on ettevõtjasse investeeritud kapital, energiaettevõtjate puhul on selleks materiaalne põhivara ja käibekapital. Seega arvutatakse põhjendatud tulukus alljärgneva võrrandi alusel:

põhjendatud tulukus = WACC × reguleeritav vara

Kaalutud keskmine kapitali hind WACC arvutatakse omakorda alljärgnevalt:

$$WACC = k_{\text{omakapital}} \times \frac{OK}{VK + OK} + k_{\text{võlakapital}} \times \frac{VK}{VK + OK}$$

$k_{\text{omakapital}}$	omakapitali hind;
$k_{\text{võlakapital}}$	võlakapitali hind;
OK	omakapitali osakaal;
VK	võlakapitali osakaal

Omakapitali hind arvutatakse alljärgneva võrrandiga:

$$k_{\text{omakapital}} = k_{\text{riskivaba}} + k_{\text{riik}} + \beta \times r_{\text{riskipreemia}},$$

Võlakapitali hind arvutatakse alljärgneva võrrandiga:

$$K_{\text{võlakapital}} = k_{\text{riskivaba}} + k_{\text{riik}} + k_{\text{ettevõtja}}$$

$k_{\text{riskivaba}}$	riskivaba tulumäär
k_{riik}	riigi risk
β	beetakordaja,
$r_{\text{riskipreemia}}$	riskipreemia
$k_{\text{võla}}$	võla riskipreemia

Kaalutud keskmise kapitali hinna arvutamise aluseks on riskivaba tulumäär. Kuna Eestis riigi võlakirjad sisuliselt puuduvad, siis on riskivaba tulumäära aluseks võetud Saksamaa 10-aastase riigi võlakirja viimase 5 aasta tootlikkus, millele on lisatud Eesti riigirisk. 5-aastast ajaloolist tootlust kasutatakse selleks, et põhjendatud tulukuse arvutamisel vältida turu kõikumisi.

Beetakordaja mõõdab ettevõtja riski ning mida väiksem see on, seda madalam on ka ettevõtja risk. Elektrivõrguettevõtjate puhul on KA hinnanud vastavaks näitajaks 0,7 kuni 1. Riskipreemia näitab, kui palju on investorid ajalooliselt teeninud lisaks riskivabale tulumäärale. Riskipreemia arvutamiseks on kasutatud nii USA kui ka Euroopa väärtpaberiturgude pikaajalisi näitajaid. Võttes aluseks teiste regulaatorite poolt kasutatavaid suurusid ning toetudes ka kirjanduse andmetele, on KA võtnud riskipreemiaks 5%. Ka võla riskipreemia sõltub konkreetsest ettevõtjast ning tegevusvaldkonnast. Elektrivõrguettevõtjate reguleerimisel on KA võtnud võla riskipreemiaks 0,6 kuni 1,5%.

Kaalutud keskmise kapitali hinna (WACC) arvutamisel on oluline oma- ja laenukapitali suhe ehk finantsvõimendus. Mida enam on kaasatud ettevõtjasse laenukapitali, seda kõrgem on ka finantsvõimendus, mis on ettevõtjatel vägagi erinev. Kuna omakapitali hind on võlakapitali hinnast kõrgem, siis kujuneks ka nende ettevõtjate WACC kõrgemaks, kus kasutatakse rohkem oma ning vähem laenukapitali. Kuna see annaks ka ettevõtjate finantstegevusele positiivsed suunad on KA kasutanud WACC-i arvutusel nn regulatiivset finantsvõimendust, kus eeldatakse, et sobilik kapitali struktuur on 50/50 ning see on võetud aluseks ka WACC-i arvutamisel. Selline lähenemine tagab ka tarbijate võrdse kohtlemise, sest vastasel korral peaksid kõrgema omakapitali määraga ettevõtjate tarbijad teenuse eest rohkem maksma.

Elektrivõrguettevõtjate kaalutud keskmine kapitali hind sõltub konkreetse ettevõtjaga seotud riskidest. Kõige madalama riskiastmega on OÜ Põhivõrk, mille nominaalne kaalutud keskmine kapitali hind (WACC) on tänaste intressi määrade juures ca 6,3%. Jaotusvõrkudel on kaalutud keskmine kapitali hind vahemikus 6,7 kuni 7,2%. Seejuures on KA hinnanud Eesti Energia AS kontserni kuuluva OÜ Jaotusvõrgu kapitali hinna mõnevõrra madalamaks kui teistel jaotusvõrkudel, kuna KA hinnangul on seoses Eesti Energia AS kontserni turgu valitseva seisundiga tegemist ka mõnevõrra madalama riskiastmega.

Alljärgnevas tabelis on toodud näitena Eesti Energia AS kontserni kuuluvate OÜ Põhivõrk ja OÜ Jaotusvõrk kaalutud keskmise kapitali hinna (WACC) kujunemine.

	Põhivõrk	Jaotusvõrk
Riskivaba tulumäär	3,90	3,90
Riigirisk	0,2	0,2
Riskipreemia	0,6	0,6
Võlakapitali hind	4,82	4,82
Riskivaba tulumäär	3,90	3,90
Riigirisk	0,2	0,2
Riskipreemia	5	5

Beeta	0,7	0,9
Omakapitali hind	7,72	8,72
Omakapital/laenukapital	50/50	50/50
WACC	6,27	6,77

Reguleeritav vara

Nii kapitalikulu kui ka põhjendatud tulukuse arvestuse aluseks on reguleeritav vara. Ka siin kasutab KA teiste regulaatoritega analoogset printsiipi. Reguleeritava vara arvestuse juures on äärmiselt oluline selle järjepidevus. Reguleeritava vara arvestus algab aastast 2003, kus reguleeritava vara algväärtusele liidetakse teostatud investeeringud ning lahutatakse regulatiivne kapitalikulu. Reguleeritava vara algväärtuseks on võetud põhivara bilansiline väärtus. Erandkorras on aktsepteeritud väiksemate ettevõtjate puhul ka bilansilisest erinevat väärtust, juhul kui vara väärtus on olnud selgelt alla tegeliku väärtuse. Samas on olnud ka juhuseid, kus KA ei ole aktsepteerinud ettevõtjate poolt teostatud põhivara ümberhindlust, kuna ümberhinnatud põhivara väärtus on olnud selgelt üle tegeliku väärtuse. Kolme suurema elektrivõrguettevõtja (OÜ Jaotusvõrk, Fortum Elekter AS ja VKG Elektrivõrgud OÜ) osas tellis KA vastava eksperthinnangu, mis kinnitas põhivara väärtuse vastavust tegelikule. Väiksemate ettevõtjate vara algväärtuse leidmisel on KA kasutanud ka võrdlusmeetodit, kus on võrreldud erinevate ettevõtjate vara väärtuse vastavust liini kilomeetritele, alajaamade arvule ning müügi kogusele, see meetod võimaldab välja selekteerida ettevõtjad, kus on tegemist ilmse üle- või alahinnatud vara väärtusega.

3.2.3 Taastuvate energiaallikate ja koostootmise toetamine

Kuni 1. maini 2007 kehtis Eestis regulatsioon, kus taastuvate energiaallikate toetamisega seotud kulud lülitati põhivõrguettevõtja ülekandeteenuse hinda. Nimelt oli elektrivõrguettevõtjatel kohustus osta nende võrguga liitunud taastuvatest energiaallikatest tootjatele elektrit fikseeritud hinnaga 81 senti/kWh². Kui tootja oli liitunud jaotusvõrguettevõtjaga, siis maksis põhivõrguettevõtja nimetatud kulude eest jaotusvõrguettevõtjale kompensatsiooni. KA hinnangul ei olnud nimetatud skeem piisavalt läbipaistev. Kuna taastuvate energiaallikate toetamise kulud olid lülitatud ülekandeteenuse hinda, siis puudus elektritarbijatel täpne ülevaade, kui palju tuleb taastuenergia toetamise eest maksta.

1. mail 2007 jõustusid elektrituruseaduse muudatused, mille alusel on rakendatud uus skeem taastuvate energiaallikate ja koostootmise toetamiseks. Samuti on oluliselt tõstetud makstavate toetuste suurust. Vastavalt uuele skeemile on tootjatel kaks võimalust: kas müüa elektrit fikseeritud ostukohustuse hinnaga või saada toetust ning müüa elektrit turuhinnaga. Ostukohustuse ja toetuse rahastamine toimub põhivõrguettevõtja kaudu. OÜ Põhivõrk koostab iga kalendriaasta alguseks prognoosi, kui suur on vajalik toetus kokku, ning jagab selle proportsionaalselt, vastavalt müüdava jaotusteenuse kogusele, jaotusvõrguettevõtjate vahel. Iga jaotusvõrguettevõtja lisab selle summa jaotusteenuse arvele. Näiteks 2007. aastal maksid tarbijad taastuenergia toetamise eest 2,18 s/kWh, 2008. aastal maksavad 3,03

² 81 Eesti senti kWh ehk 51,76 €/MWh

s/kWh ning tulevikus see kindlasti veel tõuseb. Tabelis 3.2.2. on toodud erinevatele tootjatele rakendatavad ostukohustuse hinnad ning toetused.

Tabel 3.2.2. Taastuvatest energiaallikatest tootjatele ning koostootmisele rakendatavad ostukohustuse hinnad ning toetused

Energia tootmise liik	Ostukohustuse hind s/kWh	Toetuse määr s/kWh	Hetke turuhind s/kWh	Eeldatav müügihind s/kWh
Taastuvad energiaallikad ¹	115	84	44,56 ³	124,95
Tõhusa koostootmise režiimil ²	81	50	44,56	90,95

Märkus: ¹Toetust makstakse kui seadme netovõimsus ei ületa 100 MW. Tuuleenergiast toodetud elektrile makstakse toetust kui kogu tuuleenergia toodangu maht ei ületa 400 GWh aastas.

²Toetust makstakse kui energiaallikana kasutatakse jäätmehi, turvast või põlevkivitöötlemise uttegaasi. Samuti kui koostootmise seade rajatakse olemasoleva, tarbijaid soojusega varustava katlamaja asemele ja mille elektriline võimsus ei ületa 10 MW.

³AS Narva Elektri jaamad kui turgu valitseva tootja hind.
Hinnad on Eesti sentides.

Võttes aluseks turuhinna, milleks on Eesti Energia AS kontserni kuuluva AS Narva Elektri jaamad müügihind (Eesti Energia AS on elektri tootmisel turuosaga 95% turgu valitsevas seisundis), kujuneb uue toetuskeemi alusel taastuvatele energiaallikatele ning koostootmisele soodus keskkond. Kuna uus toetuskeem toob tarbijatele kaasa ka elektrienergia hinnatõusu, siis koostas KA prognoosi, milliseks kujuneb tarbijate poolt toetuseks makstav hinnalisa (tabel 3.2.3.).

Tabel 3.2.3. Elektrituru seadusega kehtestatud ostukohustuse ja toetuse eeldatav mõju elektritarbijatele 5-aastas perspektiivis

Elektri lõpptarbijate hinna kujunemine	Uus toetuse skeem	Vana toetuse skeem
Tuuleenergia		
kogus GWh	400	400
makstav toetus s/kWh	84	40
toetuse suurus kr	336 000 000	160 000 000
puidul töötav koostootmine		
kogus GWh	250	250
makstav toetus s/kWh	84	40
toetuse suurus	210 000 000	100 000 000
turbal ja gaasil töötav koostootmine		
kogus GWh	150	0
makstav toetus s/kWh	50	
toetuse suurus	75 000 000	0
kogu toetus kokku kr		
	621 000 000	260 000 000
eeldatav elektrienergia lõpptarbimine GWh	7 000	7 000
tarbijale lisanduv hinnalisa s/kWh	8,9	3,7
keskmine lõpptarbijate tariif (elekter + võrguteenus) s/kWh	85,3	85,3
lisanduv ostukohustus ja toetus s/kWh	8,9	3,7
Hinnatõus	10,4%	4,4%

Märkus: Vastavates energiaallikatest toodetavad elektri kogused on KA hinnangu alusel.

Seega kujuneb 5-aastases perspektiivis elektritarbijate poolt makstavaks toetuseks eeldatavalt 621 miljonit krooni ning hinnatõusuks (elektrienergia ja võrguteenus kokku) 10,4%. Vanade toetuskeemide alusel oleks kujunenud tarbijate makstavaks toetuseks 260 miljonit krooni ning hinnatõusuks 4,4%. Seejuures on võetud arvesse, et enne seaduse muutmist ei kuulunud ostukohustuse alla turbast või maagaasist koostootmisel toodetav elekter.

Kokkuvõttes tuleb märkida, et uue toetuskeemi suureks eeliseks on selle läbipaistvus, kuna tarbijatel on edaspidi täpselt teada, kui palju tuleb neil maksta taastuenergia ning koostootmise toetamise eest. Samas toovad uued toetusmäärad tarbijale kaasa olulise hinnatõusu.

3.2.4 Regulatsiooniperiood 2008 kuni 2010

Alates 1. märtsist 2008 langesid Eesti Energia AS kontserni kuuluva OÜ Jaotusvõrk võrgutasud 1% võrra 4,2% inflatsiooni juures ehk reaalses väärtuses (inflatsiooni arvestamata) 5,2% võrra. OÜ Põhivõrgu võrgutasud tõusid 1,6% võrra, kuid reaalses väärtuses hoopis langesid 2,6% võrra. OÜ Jaotusvõrgu võrgutasude langus tulenes müüginõu kasvust, elektrikadude vähenemisest ning püsikulude kokkuhoiust. OÜ Põhivõrgu võrgutasud mõjutas eelkõige taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergiale makstava toetuse suurenemine.

Järgmisel 3-aastasel regulatsiooniperioodil on eesmärk jätkata investeerimist võrkude uuendamisse, vähendades sellega ühtlasi võrgukadusid kui ka rikete arvu ning nende kestvust.

3.2.5 Elektrivarustuse kvaliteet

Elektrivarustuse kvaliteedinõuete aluseks on elektrituruseadus, millest tulenevalt kinnitab elektrivarustuse kvaliteedinõuded majandus- ja kommunikatsiooniminister. Kvaliteedinõuete täitmine on kohustuslik ning nende rikkumise eest on ette nähtud sanktsioonid (väärteomenetlus). Kvaliteedinõuetes on esitatud nõuded teeninduse kvaliteedile ja lubatud rikkumiste ning plaaniliste katkestuste pikkuse kohta. KA ülesandeks on kontrollida kvaliteedinõuete täitmist, ettevõtjate arvestust kvaliteedinäitajate kohta ning kvaliteedinõuete rikkumise korral algatada väärteomenetlus. KA on töötanud välja vastava juhendi ja vormi, mille alusel peavad ettevõtjad statistikat elektrivarustuse kvaliteedinäitajate kohta. Vastavate kvaliteedinäitajate avalikustamine oma veebileheküljel on kohustuslik kõikidele võrguettevõtjatele.

3.2.5.1 Teeninduse kvaliteedinõuded

Teeninduse kvaliteedinõuetes on esitatud tähtjad, mille jooksul peab ettevõtja vastava toimingu teostama (tabel 3.2.3.).

Tabel 3.2.3. Teeninduse kvaliteedinõuded

Toiming		Toimingu tegemise tähtaeg
Jaotusvõrgu teeninduspiirkonnas		
Taaspingestamine pärast teenuse osutamise eest tekkinud maksevõla tasumist	kui pingekatkestus elektrivõrgus ei ole vajalik	5 tööpäeva jooksul pärast taaspingestamise teenustasu laekumist
	kui pingekatkestus elektrivõrgus on vajalik	8 tööpäeva jooksul pärast taaspingestamise teenustasu laekumist
Turuosalise tarbimiskoha ülevaatus mõõtmisega seotud probleemide lahendamiseks		5 tööpäeva jooksul pärast turuosalise taotluse saamist
Tasusid ja makseid käsitlevatele päringutele vastamine		5 tööpäeva jooksul alates päringu saamisest
Võrguühenduse katkestamine turuosalise soovil	kui pingekatkestus elektrivõrgus ei ole vajalik	5 tööpäeva jooksul pärast turuosalise taotluse saamist
	kui pingekatkestus elektrivõrgus on vajalik	8 tööpäeva jooksul pärast turuosalise taotluse saamist
Mõõteseadme vahetus või kohandamine asjaomastele hindadele turuosalise soovil		7 tööpäeva jooksul pärast turuosalise taotluse saamist
Asjaomasele turuosalisele plaanilisest katkestusest etteteatamine		Vähemalt 2 päeva enne plaanilist katkestust
Põhivõrgu teeninduspiirkonnas		
Turuosalise tarbimiskoha ülevaatus mõõtmisega seotud probleemide lahendamiseks		5 tööpäeva jooksul pärast turuosalise taotluse saamist
Asjaomasele turuosalisele tema mõõteseadmes tehtavatest plaanilistest töödest teatamine		Vähemalt 5 päeva enne töö alustamist
Plaaniliste elektrikatkestuste kooskõlastamine asjaomase turuosalisega		Edastatakse kirjalik teade elektrikatkestusele eelneva kuu 15. kuupäevaks

Ettevõtjad peavad esitama KA-le andmed (tabel 3.2.4. toodud formaadis), millises ulatuses täideti teeninduse kvaliteedinõudeid. Esitatud informatsiooni alusel saab arvutada millise protsendi ulatuses teenuse kvaliteedinõudeid täideti, samuti saab analüüsida, kas täitmise protsent suureneb või väheneb. Kvaliteedinõuete rikkumise korral on tarbijal õigus esitada KA-le kaebus. KA-l on õigus algatada iga konkreetse juhtumi korral väärteomenetlus ning määrata ettevõtjale rahatrahv suuruses kuni 50 000 krooni (3 195 €) iga konkreetse rikkumise kohta. Seega on tegemist võimaliku küllaltki suure sanktsiooniga. Rahatrahvi määramise korral makstakse see summa riigieelarvesse.

Tabel 3.2.4. Ettevõtjate esitatavad andmed teeninduse kvaliteedi kohta

	Teeninduse kvaliteet vastavalt võrguteenuste kvaliteedinõuetele (VKN § 3)	Toiminguks lubatud maksimaalne aeg	Kriteerium	Aasta	
				Teostatud toiminguid kokku	Teostatud toiminguks lubatud maksimaalse aja jooksul (VKN §4)
1.	Jaotusvõrgu teeninduspiirkonnas			korda	korda
1.1.	Taaspingestamine pärast teenuse osutamise eest tekkinud maksevõla tasumist, kui pingekatkestus elektrivõrgus ei ole vajalik	5 tööpäeva	pärast taaspingestamise teenustasu laekumist		
1.2.	Taaspingestamine pärast teenuse osutamise eest tekkinud maksevõla tasumist, kui pingekatkestus elektrivõrgus on vajalik	8 tööpäeva	pärast taaspingestamise teenustasu laekumist		
1.3.	Turuosalise tarbimiskoha ülevaatus mõõtmisega seotud probleemide lahendamiseks	5 tööpäeva	pärast turuosalise taotluse saamist		
1.4.	Tasusid ja makseid käsitlevatele päringutele vastamine	5 tööpäeva	alates päringu saamisest		
1.5.	Võrguühenduse katkestamine turuosalise soovil, kui pingekatkestus elektrivõrgus ei ole vajalik	5 tööpäeva	pärast turuosalise taotluse saamist		
1.6.	Võrguühenduse katkestamine turuosalise soovil, kui pingekatkestus elektrivõrgus on vajalik	8 tööpäeva	pärast turuosalise taotluse saamist		
1.7.	Mõõteseadme vahetus või kohandamine asjaomastele hindadele turuosalise soovil	7 tööpäeva	pärast turuosalise taotluse saamist		
1.8.	Asjaomasele turuosalisele plaanilisest katkestusest etteteatamine	Vähemalt 2 päeva	enne plaanilist katkestust		
2.	Põhivõrgu teeninduspiirkonnas				
2.1.	Turuosalise tarbimiskoha ülevaatus mõõtmisega seotud probleemide lahendamiseks	5 tööpäeva jooksul	pärast turuosalise taotluse saamist		
2.2.	Asjaomasele turuosalisele tema mõõteseadmes tehtavatest plaanilistest töödest teatamine	Vähemalt 5 päeva	enne töö alustamist		
2.3.	Plaaniliste elektrikatkestuste kooskõlastamine asjaomase turuosalisega	Edastatakse kirjalikult teade elektrikatkestusele eelneva kuu 15. kuupäevaks			

3.2.5.2 Võrguteenuse kvaliteedinõuded

Võrguteenuse kvaliteedi alal on reguleeritud nii rikest põhjustatud (mitteplaanilised) kui ka plaanilised katkestused. Katkestuseks ei loeta elektrivarustuse katkemist kuni 3 minutiks. Vastavalt kvaliteedinõuetele on sätestatud tähtajad, mille jooksul tuleb kõrvaldada rikkest põhjustatud katkestused, seejuures on sätestatud eraldi tähtajad suviseks ja talviseks perioodiks (tabel 3.2.5.). Alates 1. jaanuarist 2008 on võrguteenuse kvaliteedinõuded muudetud rangemaks st lubatud rikkeliste katkestuste perioodi on lühendatud.

Tabel 3.2.5. Võrguteenuse kvaliteedi nõuded

	suvisel perioodil aprill kuni september	talvisel perioodil oktoober kuni märts
Põhivõrk		
Lubatud rikkeline katkestus	10 tundi	
Lubatud rikkelise katkestus aastas kokku	200 tundi	
Jaotusvõrk		
Lubatud rikkeline katkestus	16 tundi	20 tundi
Lubatud plaaniline katkestus	10 tundi	8 tundi
Lubatud rikkelised katkestused aastas kokku	100 tundi	
Lubatud plaanilised katkestused aastas kokku	64 tundi	

Kui ettevõtjad ei täida vastavaid elektrikatkestuste lubatud tähtaegu, on nad kohustatud maksma tarbijatele kompensatsiooni. Samuti võib KA algatada iga üksiku katkestuse kohta väärtoemenetluse ning määrata rahatrahvi suuruses kuni 50 000 krooni.

KA on töötanud välja vastava aruandevormi, mille täitmine ning avalikustamine on ettevõtjatele kohustuslik. Seejuures on ettevõtjad kohustatud avalikustama mitmel korral ning mitmes liitumispunktis ei vastanud võrgukvaliteet kehtestatud nõuetele. Samuti tuleb esitada andmed selle kohta, kui mitmel juhul ei täidetud ettenähtud teeninduse kvaliteedinõudeid. Võrgukvaliteedi indikaatoritest on ettevõtjad kohustatud avalikustama alljärgnevad:

1. Riketest põhjustatud katkestuste keskmine sagedus tarbimiskoha kohta aastas (CI; SAIFI).
2. Riketest põhjustatud katkestuse keskmine aeg tarbimiskoha kohta aastas (SAIDI).
3. Riketest põhjustatud katkestuse keskmine kestus aastas (CAIDI).
4. Plaanitud katkestuste keskmine sagedus tarbimiskoha kohta aastas.
5. Plaanitud katkestuse keskmine aeg tarbimiskoha kohta aastas.
6. Plaanitud katkestuse keskmine kestus aastas.

Kõik eelpoolnimetatud andmed võrgu kvaliteedi kohta on avalikustatud ka KA veebileheküljel.

Alljärgnevalt on tabelis 3.2.6. toodud andmed, mida ettevõtjad peavad esitama elektrivarustuse kvaliteedi kohta, vastavad tabelid on avalikustatud ka KA veebileheküljel.

Tabel 3.2.6. Ettevõtjate esitatavad andmed elektrivarustuse kvaliteedi kohta

1.	Katkestused	Maksimaalne aeg			Ühik	Aasta		
		Põhivõrk	Jaotusvõrk			Kokku	mitte- vastavus es VKN- le	vastav uses VKN-le
			1.aprill- 30.sept	1.okt - 31.märts				
1.1	Vääramatust jõust (nt loodusõnnetus) põhjustatud rikkeliste katkestuste arv VKN § 4 (3)	3 päeva	3 päeva		tk			
1.2	Riketest põhjustatud katkestuste arv VKN § 4 (4;5) (va punktis 1.1 nimetatud katkestused)	10 tundi	16 tundi	20 tundi	tk			
1.3	Tarbimiskohtade arv, kus aastane summaarne riketest põhjustatud katkestuste kestus ületas normi VKN § 4 (6)	200 tundi	100 tundi		tk			
1.4	Plaaniliste katkestuste arv VKN § 4 (7)	-	10 tundi	8 tundi	tk			
1.5	Tarbimiskohtade arv, kus plaaniliste katkestuste aastane summaarne kestus ületas normi VKN § 4 (8)	-	64 tundi		tk			
2. Varustuskindluse indikaatorid								
2.1	Tarbimiskohtade koguarv	Ühik		Kogus				
2.1	Tarbimiskohtade koguarv	tk						
2.2	Rikkest põhjustatud katkestuste summaarne kestus aastas	minut						
2.3	Plaanitud katkestuste summaarne kestus aastas	minut						
2.4	Riketest põhjustatud katkestuste keskmine sagedus tarbimiskoha kohta aastas VKN § 5 (2) (CI) (SAIFI)	tk		0,000				
2.5	Riketest põhjustatud katkestuse keskmine aeg tarbimiskoha kohta aastas VKN § 5 (3) (SAIDI)	minut		0,000				
2.6	Riketest põhjustatud katkestuse keskmine kestus aastas VKN § 5 (4) (CAIDI)	minut		0,000				
2.7	Plaanitud katkestuste keskmine sagedus tarbimiskoha kohta aastas	tk		0,000				
2.8	Plaanitud katkestuse keskmine aeg tarbimiskoha kohta aastas	minut		0,000				
2.9	Plaanitud katkestuse keskmine kestus aastas	minut		0,000				
3. Jaotusvõrgu pingekvaliteet								
3.1	Liitumispunktide arv, kus pinge ei vasta standardile EVS-EN 50160:2000 (s.h. lubatud hälve +-10%) ; VKN §6)	Ühik		Kogus				
3.1	Liitumispunktide arv, kus pinge ei vasta standardile EVS-EN 50160:2000 (s.h. lubatud hälve +-10%) ; VKN §6)	tk						

3.2.6 Bilansivastutus

Elektrituruseaduse ning võrgueeskirjaga on detailselt sätestatud bilansivastutuse regulatsioon, mille kohaselt on iga turuosaline vastutav oma bilansi eest. Bilansiperioodiks on täistund ning bilansipäev algab kell 00.00. Bilansihaldur on kohustatud esitama süsteemihaldurile esialgse bilansiplaani kalendrikuu, nädala ning ööpäeva lõikes. Lõplik bilansiplaan esitatakse hiljemalt eelneval päeval kella 14.00.

Turg on korraldatud printsiibil, kus põhivõrk vastutab kogu süsteemi bilansi eest ning turul võivad tegutseda mitmed bilansihaldurid. Bilansi tasakaalustamiseks ostab või müüb põhivõrk bilansienergiat. Bilansienergia hinna arvutamise meetodika ning bilansilepingu tüüptingimused tuleb kooskõlastada KA-ga. Bilansienergia hinnakujundamisel on põhivõrk kohustatud ostma või müüma elektrienergiat võimalikult soodsaima hinnaga.

Bilansi selgitamine toimub kauglugemisseadme (*on-line*) abil juhul, kui tarbija elektrilise ühenduse võimetus ületab 63 A. Ülejäänud tarbijate bilansiselgitamiseks kasutatakse tüüpkoormusgraafikuid ehk kodutarbijate puhul ei ole vajalik *on-line* mõõtmise korraldamine.

Kuni 2007. aasta 1. mail jõustunud elektrituruseaduse muudatuseni olid tuulikud bilansivastutusest vabastatud, vastavalt seaduse muudatusele vastutavad alates 1. jaanuarist 2009 ka tuulikud, analoogselt teiste tootjatega, oma bilansi eest.

Kuna Eesti elektriturg on avatud vaid 13% ulatuses, siis reaalne bilansienergia turg täna puudub ning mittevabatarbijate bilansi eest vastutab jaotusvõrguettevõtja. Suurima bilansihaldurina tegutseb Eesti Energia AS, seejuures pakub ettevõtja teenust, kus müüdava elektrienergia hind sisaldab ka bilansivastutuse teenust ehk nn. avatud tarnet. Vaatamata elektrituru suletusele on Eesti Energia AS kõrvale tekkinud veel kolm iseseisvat bilansihaldurit. Samas KA hinnangul saab toimiv bilansienergia turg tekkida alles elektrituru täielikul avamisel aastal 2013.

3.2.7 Tegevusalade eristamine

Tegevusalade eristamise nõuete täitmise ülevaade on esitatud alljärgnevas tabelis.

	Elektri ülekanne	Elektri jaotus
Eraldi peakontorid (Jah/Ei)	Jah	Jah
Ettevõtjad tegutsevad eraldi äriühingutena (Jah/Ei)	Jah	Jah
Raamatupidamise eristamine koos regulaatoripoolsete juhustega (Jah/Ei)	Jah	Jah
Raamatupidamise eristamise auditeerimine (Jah/Ei)	Jah	Jah
Eristatud raamatupidamise avalikustamine (Jah/Ei)	Jah	Jah
Eraldi ettevõtja juhatus, milles ei osale ühte kontserni kuuluvate ettevõtjate juhatuse liikmed (Jah/Ei)	Jah	Jah

Vastavalt seadusele peavad põhivõrguettevõtja ning jaotusvõrguettevõtja moodustama eraldi äriühingu ning ei tohi tegutseda muudel tegevusaladel peale võrguteenuse, süsteemiteenuste ning bilansienergia teenuse osutamise. Jaotusvõrguettevõtja peab moodustama eraldi äriühingu kui tarbijate arv on üle 100 000, viimane nõue käsitleb vaid Eesti Energia AS kontserni kuuluvat OÜ Jaotusvõrk, kuna ülejäänud jaotusvõrguettevõtjatel on alla 100 000 tarbija. Eelpoolnimetatud nõuded kehtivad nii vertikaalselt integreeritud energiaettevõtjate kui ka ülejäänud kontserni põhimõttel tegutsevate ettevõtjate kohta. Elektrituruseadus sätestab ka nõuded juriidiliselt eristatud põhi- ja jaotusvõrguettevõtja juhtimise kohta. Nii ei tohi mõne teise kontserni kuuluva ettevõtja juhatuse liige olla võrguettevõtja juhatuses või vastutada võrguettevõtja juhtimise eest. Lubatud on, et kontserni kuuluva ettevõtja juhatuse liige on samaaegselt võrguettevõtja nõukogu liige.

Kui jaotusvõrguettevõtjal on alla 100 000 tarbija, on ta kohustatud eristama oma raamatupidamise tegevusalade lõikes alljärgnevalt:

- võrguteenuse osutamine
- elektrienergia müük
- mittepõhitegevus.

Samuti on kõik jaotusvõrguettevõtjad, olenemata suurusest, kohustatud pidama oma raamatupidamist samadel printsiipidel nii, nagu oleksid seda kohustatud tegema nendel tegevusaladel tegutsevad erinevad ettevõtjad. Seega jaotusvõrguettevõtja, kes ei pea moodustama eraldi äriühingut, on kohustatud pidama oma raamatupidamist analoogselt äriühinguga ning esitama seejuures raamatupidamise aastaaruandes eraldi bilansi, kasumiaruande, juhatuse tegevusaruande ning muud raamatupidamise seadusega sätestatud aruanded nii võrguteenusele, elektrienergia müügile ning mittepõhitegevusele. Vastav teave tuleb esitada aastaaruandes ning avalikustada. Tegevusalade eristamise kohta peab andma hinnangu audiitor.

KA on töötanud välja ja avalikustanud oma veebileheküljel vastavad juhised ning aruande vormid, mille alusel saavad ettevõtjad tegevusalasid eristada.

Lisaks võrguteenuse, elektrienergia müügi ning mittepõhitegevuse eristamisele peavad ettevõtjad eristama oma raamatupidamise ka erinevate teenuste osutamise lõikes (nn regulaatori poolt sätestatud tegevusalade eristamine).

Põhivõrguettevõtja on kohustatud eristama oma raamatupidamise alljärgnevalt:

- võrguteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)
- elektrienergia transiit (*ex-post* regulatsioon ehk KA-l on õigus kontrollida hindade põhjendatust)
- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise meetodika eraldi igale ettevõtjale)
- bilansienergia müük (*ex-post* regulatsioon ehk KA-l on õigus kontrollida hindade põhjendatust)
- mittepõhitegevus.

Jaotusvõrguettevõtja, kes on kohustatud moodustama eraldi äriühingu on kohustatud eristama oma raamatupidamise alljärgnevalt:

- võrguteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)
- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise meetodika eraldi igale ettevõtjale)
- mittepõhitegevus.

Jaotusvõrguettevõtja, kes ei ole kohustatud moodustama eraldi äriühingut on kohustatud eristama oma raamatupidamise alljärgnevalt:

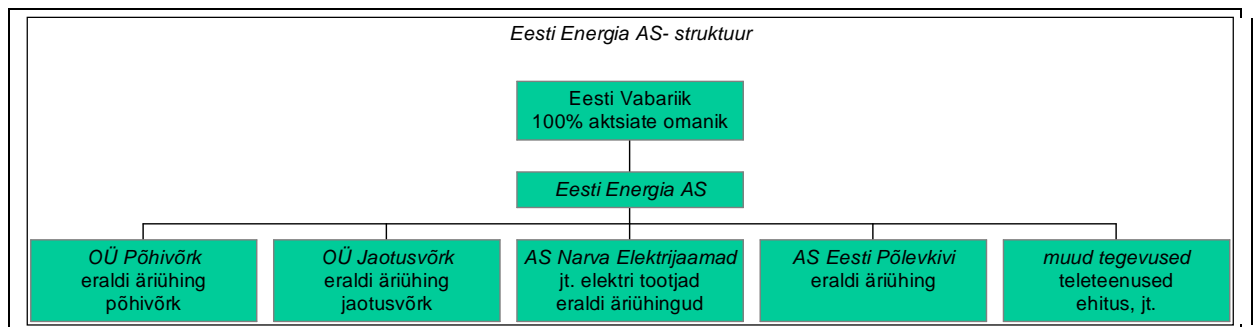
- elektrienergia müük mittevabatarbijatele (KA kooskõlastab kaalutud keskmise hinna)
- elektrienergia hulgimüük sh. müük vabatarbijatele (KA-l on õigus kontrollida, et ei toimuks ristsubsideerimist elektri müügil mittevabatarbijatele ja vabatarbijatele)
- võrguteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)

- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise metoodika eraldi igale ettevõtjale)
- mittepõhitegevus.

3.2.8 Võrdse kohtlemise tagamine

Kõik võrguettevõtjad on kohustatud töötama välja tegevuskava, milles nähakse ette teiste elektriettevõtjate ja tarbijate võrdse kohtlemise abinõud ning nende rakendamiseks võrguettevõtja töötajatele pandavad kohustused. KA on eelpoolnimetatud tegevuskava koostamiseks välja töötanud juhendi, mis on avalikustatud KA veebileheküljel. Vastavalt juhendile on soovitatav koostada tegevuskava 3-aastasest perspektiivis, samuti tuleb esitada igal aastal KA-le aruanne tegevuskava täitmise kohta. Nii tegevuskava kui ka aruanne on avalikud dokumendid ning kõigil huvitatutel on õigus nendega tutvuda. Juhul, kui KA on arvamusel, et tegevuskava ei ole piisav ning ei vasta tegelikele nõuetele, on tal õigus nõuda tegevuskava ülevaatamist ning vajadusel ka muutmist.

Eestis võib lugeda vertikaalselt integreeritud energiaettevõtjaks Eesti Energia AS kontserni, kuhu kuuluvad põlevkivitootmine, elektritootmine, põhivõrk, jaotusvõrk, müügiettevõtja ning mittepõhitegevusega tegutsevad ettevõtjad. Eesti Energia AS aktsiad kuuluvad 100% Eesti riigile. Alljärgnevalt on toodud Eesti Energia AS-i struktuur.

Kõige olulisem on OÜ Põhivõrgu sõltumatus tagamine, kuna lisaks võrguteenuse osutamisele on OÜ Põhivõrk ka süsteemihaldur ja vastutab kogu elektrisüsteemi toimimise ja bilansi eest.

OÜ Põhivõrk on iseseisvalt tegutsev äriühing. Ettevõtja juhatus on kolmeliikmeline ning vastavalt seadusele ei tohi juhataja olla teiste kontserni kuuluvate ettevõtjate nõukogus. Ettevõtja nõukogu koosneb neljast liikmest, kellest 3 on emaettevõtjast. OÜ Põhivõrgu kontor koos dispetšerkeskusega asetseb eraldi hoones. OÜ Põhivõrgul on oma logo, mis on küll kontserni logoga väliselt sarnane, kontsernist eristab seda vaid tähis “PÕHIVÕRK”. Seega tuleb tunnistada, et põhivõrku soovitakse näidata kontserni ühe osana.

Analoogiline olukord on ka Eesti Energia AS kontserni kuuluvas OÜ Jaotusvõrgus, kus ettevõtja juhatuse liikmed ei kuulu teiste ettevõtjate juhatustesse ega nõukogudesse, ettevõtjal on emaettevõtjast eraldi hoone ning logo on äärmiselt sarnane emaettevõtja omaga.

Äärmiselt oluline on elektrivõrguettevõtjate sõltumatuse seisukohalt ka ettevõtjate juhtimine. Sisuliselt peaks emaettevõtja pädevuses olema vaid investeeritud varade tootlikkuse, aastaeelarve ja pika-ajalise äriplaani kinnitamine. Ülejäänud osas peaksid elektrivõrguettevõtjad olema otsuste tegemises sõltumatud. Antud osas võib tõdeda, et koos eraldi äriühingute moodustamisega 2004. aastal on tunduvalt suurenenud ettevõtjate sõltumatus ning KA ei ole täheldanud emaettevõtja sekkumist elektrivõrguettevõtjate otsesesse juhtimisse.

OÜ Põhivõrgu osas on oluline ettevõtja tegevuskava võimalikul tegutsemisel kriisiolukorras, kus võib olla vajalik elektrienergia tarbimise piiramine. OÜ Põhivõrgul on olemas detailne tegevuskava tegutsemiseks kriisiolukorras.

Elektrivõrguettevõtjate sõltumatuse tagamisel ning hinnaregulatsioonil on tähtis kontrollida emaettevõtjalt ning teistelt kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt ostetavate teenuste hinnakujundust. Emaettevõtjalt ning teistelt kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt ostetavatel teenustel on aga tähtis osakaal nii Eesti Energia AS põhivõrgu kui ka jaotusvõrgu kuludes. Emaettevõtjalt ostetavatest teenustest on oluline osakaal IT-teenusel, samuti ei kuulu ettevõtjate hooned äriühingutele, vaid neid renditakse emaettevõtjalt, lisaks ostetakse ka turva- ning juriidilisi, jm teenuseid.

Kõige olulisema osa teenuste sisseostmisel kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt on kadude kompenseerimiseks ostetav elektrienergia kontserni kuuluvatelt elektrijaamadelt, kus peamise osa moodustab ost AS-lt Narva Elektrijaamad. Siin on tegemist elektrituruseaduse otsese järgimisega, sest seadus sätestab ostukohustuse AS-lt Narva Elektrijaamad. Eesti Energia AS kontserni kuuluvad ka elektroonilise side teenuseid osutav Televõrgu AS ning elektrivõrkude ehitusega tegelev ning ka hooldus- ja remonditeenuseid osutav AS Elektriteenused. Mõlemalt ettevõtjalt ostavad nii põhi- ja jaotusvõrk side ning hooldus- ja remonditeenuseid, samuti osaleb AS Elektriteenused uute elektrivõrkude ehitusel.

Emaettevõtjalt ostetavate teenuste osas on KA järginud printsiipi, kus ostetava teenuse hind ei tohi ületada turuhinda ning täita tuleb kõiki hankereegleid.

3.2.9 Võrdse kohtlemise tegevuskava

Kõige põhjalikumalt on analüüsitud Eesti Energia AS kontserni kuuluva OÜ Põhivõrk (süsteemihalduri) koostatud võrdse kohtlemise tegevuskava. OÜ Põhivõrgu sõltumatus on eriti oluline vaba elektrituru tingimustes, kus ettevõtja käes on andmed erinevate elektritootjate ning müüjate pakkumiste kohta ning selliste andmete võimalik lekkimine on sarnane börsi siseinfo kasutamisega (*insiderlusega*), mis võib anda ühele tootjale või müüjale eelised teiste ees. KA on juhtinud ettevõtja tähelepanu seisukohale, et kõige enam tuleb pöörata tähelepanu alljärgnevatele aspektidele:

- juhatuse tegevuse sõltumatuse tagamine
- tegevusalade eristamine ja auditeerimine
- kontsernisestest teenuste ostmine
- informatsiooni konfidentsiaalsuse tagamine kontserni siseselt
- suhtlemine avalikkusega.

Alljärgnevalt on toodud KA hinnang põhivõrgu sõltumatusele.

3.2.9.1 Tegevusalade eristamine põhivõrgus

Tegevusalade eristamise osas täidab Eesti Energia AS, kui OÜ Põhivõrgu emavõttevõtja täielikult EL Elektri Siseturu Direktiivi ja elektrituruseaduse nõudeid. OÜ Põhivõrgu tegevusteks on vaid võrguteenuste ja bilansienergia müük ning alates 1. maist 2007 ka taastuvatest energiaallikatest tootjate toetusfondi haldamine. Lisaks sellele on ettevõtja oma raamatupidamises eristanud kulud KA poolt väljatöötatud nõuete alusel alljärgnevalt:

- võrguteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)
- elektrienergia transiit (*ex-post* regulatsioon ehk KA-l on õigus kontrollida hindade põhjendatust)
- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise meetodika eraldi igale ettevõtjale)
- bilansienergia müük (*ex-post* regulatsioon ehk KA-l on õigus kontrollida hindade põhjendatust)
- mittepõhitegevus.

Kokkuvõttes on KA seisukohal, et OÜ Põhivõrk täidab tegevusalade eristamise osas täielikult seadusega sätestatud nõudeid ning raamatupidamises eristatud kulud tagavad teenuste hindade läbipaistvuse ning välistavad tegusalade ristsubsidieerimise.

3.2.9.2 OÜ Põhivõrgu juhtimine

Vastavalt elektrituruseadusele ei tohi mõne teise kontserni kuuluva ettevõtja juhatuse liige olla põhivõrguettevõtja juhatuses või vastutada ettevõtja juhtimise eest. Lubatud on, et kontserni kuuluva ettevõtja juhatuse liige on samaaegselt võrguettevõtja nõukogu liige. Hetkel on ettevõtja juhatus kolme- ning nõukogu neljaliikmeline, kusjuures kolm nõukogu liiget on ühtlasi ka Eesti Energia AS-i ehk emavõttevõtja juhatuse liikmed.

Positiivseks arenguks tuleb lugeda ettevõtja juhatuse laiendamist üheliikmelisest kolmeliikmeliseks, mis KA hinnangul aitab kaasa ettevõtja sõltumatuse suurendamisele, sest juhatuse otsused tehakse kollegiaalselt. Vastavalt tegevuskavale makstakse juhatuse liikme tasu kohustuste täitmise eest. Tasu on fikseeritud lepingus ja seda saab muuta ainult poolte kokkuleppe alusel. Juhatuse liikmele makstakse preemiat tasakaalustatud mõõdikute süsteemi ("Kompass") alusel. Üldjoontes peaks selline töökorraldus tagama juhatuse liikmete sõltumatuse otsuste tegemisel. Samas

näeb KA siiski teatud vastuolu ning huvide konflikti põhivõrguettevõtja juhatuse töö korraldamisel. Nimelt ei ole Eesti Energia AS kontsern moodustanud elektrienergia müügiks ega kauplemiseks eraldi juriidilist isikut, vaid eelpoolnimetatuga tegeleb Eesti Energia AS ehk OÜ Põhivõrgu ainuomanik ise.

Eesti Energia AS tegeleb nii müügiga koduturul kui ka elektrienergia kaubandusega, samuti on ta bilansihaldur ehk vastutab, et tootmine ning tarbimine oleks bilansis. Vastavalt elektrituru korraldusele vastutab OÜ Põhivõrk kogu süsteemibilansi eest. Seega on Eesti Energia AS müügiettevõtja kui bilansihaldur oma tegevusega vastutav OÜ Põhivõrgu ees ning peab vajadusel täitma ka viimase korraldusi. Seega on selge võimalus huvide konfliktiks, sest müügiettevõtja, Eesti Energia AS juhatuse liikmed on samaaegselt OÜ Põhivõrgu nõukogu liikmed.

KA hinnangul oleks lahenduseks müügi- ja kaubandusettevõtja moodustamine eraldi juriidilise isikuna. Sellisel juhul oleksid nii OÜ Põhivõrk kui ka müügiettevõtja nn ühel tasandil kontserni suhtes ning ühtlasi muutuks ka tänane vastuoluline skeem, kus bilansihaldur on kontsernis kõrgemal positsioonil kui tema üle järelevalvet teostav põhivõrguettevõtja. Nimetatu puudusele juhtis KA tähelepanu juba eelmises aruandes, kuid nimetatud küsimuses ei ole arenguid toimunud.

KA hinnangul peaks Eesti Energia AS kontsern tegelema ka OÜ Põhivõrgu juhatuse garantiide küsimusega ning määrama kindlaks protseduurireeglid, millistel tingimustel on võimalik juhatuse liikmete tagasi kutsumine. See peaks ühtlasi välistama olukorra, kus juhatus peaks lahendama otsuseid, mis võivad olla kahjulikud kontsernile kui ühele elektrimüüjale, kuid samas vajalikud õiglase turukorralduse tagamiseks. Ka seda probleemi aitaks teatud määral lahendada eraldiseisva müügiettevõtja loomine. Ka sellele puudusele juhtis KA tähelepanu juba eelmises aruandes, kuid nimetatud küsimuses ei ole arenguid toimunud.

Tegevuskavas on täpselt kindlaks määratud ka funktsioonid, mida täidavad ettevõtja nõukogu ning juhatus. Muuhulgas kuulub nõukogu pädevusse tüürettevõtjate asutamine, eelarve ja äriplaani kinnitamine, eelarvet ületavate investeerimisprogrammide kinnitamine, laenude võtmine ja andmine kui see väljub ettevõtja igapäevase majandustegevuse raamest, jm. Ettevõtja igapäevane juhtimine, sh otsuste tegemine turuosaliste kohtlemise asjus, kuulub täielikult juhatuse pädevusse.

Kokkuvõttes on KA seisukohal, et OÜ Põhivõrgu juhtimises on olnud positiivne areng juhatuse laiendamise kaudu. Samuti on piisavalt hästi defineeritud juhatuse ning nõukogu funktsioonid ning tegevuskava täitmisel puuduvad nõukogul võimalused sekkuda OÜ Põhivõrgu majandustegevusse või mõjutada otsuseid, mis tehakse turuosaliste suhtes. Samas on KA arvamusele, et Eesti Energia AS kontsern peaks moodustama müügiettevõtja eraldi juriidilise isikuna, et vältida võimalikku huvide konflikti müügiettevõtja ja OÜ Põhivõrgu vahel. Samuti oleks soovitatav välja töötada protseduurireeglid, milles on määratud kindlaks juhatuse liikmete tagasikutsumise kriteeriumid. Mõlemale probleemile juhtis amet tähelepanu eelmises aruandes, kuid nimetatud küsimustes ei ole arenguid toimunud.

3.2.9.3 Turuosaliste võrdne kohtlemine

Turuosaliste võrdse kohtlemise seisukohalt on äärmiselt oluline informatsiooni konfidentsiaalsuse tagamine. Kuna OÜ Põhivõrk on üheaegselt ka süsteemihaldur (kohustus tagada igal ajahetkel süsteemi varustuskindlus ja bilanss), omab ettevõtja konfidentsiaalset infot elektriturul tegutsevate turuosaliste kohta. Tõmmates analoogi väärtipaberibörsiga on OÜ põhivõrgu näol tegemist operaatoriga, kes omab konfidentsiaalset siseinfot, mille valdamine võib anda ühele kauplejale eelise teiste ees. Kuna ettevõtja omanik, Eesti Energia AS, on üks turuosalistest, keda tuleb koos teiste turuosalistega võrdselt kohelda, siis on eriti oluline info turvalisuse tagamine. OÜ Põhivõrgu infosüsteem on ühendatud Eesti Energia AS kontserni süsteemiga. Tegevuskavas on kirjeldatud, et vastavalt ettevõtja sisekorraeeskirjale puudub Eesti Energia AS kontserni teistel ettevõtjatel juurdepääs OÜ Põhivõrgu konfidentsiaalsele infole. Tegevuskavas on nähtud tegevustena ette töösisekorraeeskirjade muutmine tulenevalt võrdse kohtlemise tegevuskavast ning ettevõtja sisedokumentide ülevaatamine veendumaks, et võrdse kohtlemise kava nõuded on dokumentidesse sisse viidud. Mõlema tegevuse tähtjaks on toodud 1. aprill 2008. OÜ Põhivõrk aastaaruandes, mis käsitleb võrdse kohtlemise tegevuskava täitmist, on märgitud, et ettevõtja on eelnimetatud kohustused täitnud õigeaegselt.

Kuna OÜ Põhivõrgu kompetentsi kuulub ka süsteemi varustuskindluse ja bilansi tagamine, on äärmiselt oluline kõikide turuosaliste võrdne kohtlemine ka sellest aspektist lähtuvalt. Vastavalt elektrituruseadusele võib põhivõrguettevõtja anda korraldusi tarbijatele, tootjatele, elektrivõrkudele, jt turuosalistele tarbimis- tootmisrežiimi muutmiseks süsteemi varustuskindluse tagamiseks. On äärmiselt oluline, et nii Eesti Energia AS kontserni kuuluvaid kui ka mittekuuluvaid turuosalisi koheldakse võrdselt.

Vastavalt tegevuskavale on varustuskindluse tagamisega seotud tegevuste aluseks OÜ Põhivõrk poolt kehtestatud vastavad sisedokumendid (sh Eesti elektrisüsteemi talitluse juhtimise protseduur). Koostöö parandamiseks suuremate klientidega on sõlmitud ja sõlmitakse tehnilise koostöö ja varustuskindluse tagamise lepingud. Naabersüsteemidega koostöö tagamiseks sõlmitakse paralleeltöö lepingud.

Avariisituatsioonis juhendatakse väljatöötatud avariide likvideerimise juhenditest ning Majandusja- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt iga-aastaselt kinnitatavast tarbimise piiramise kavast. Süsteemihalduri poolt antud korraldustes lähtutakse töökindlusealastest nõuetest. OÜ-s Põhivõrk on kehtestatud nende nõuete järgimiseks vajalikke süsteemihalduripoolseid tegevusi kirjeldavad dokumendid.

OÜ Põhivõrk tegeleb pidevalt võrgu planeerimisega ja jälgib, et võrgu läbilaskevõime oleks piisav. OÜ Põhivõrk ei näe lähema 5 aasta jooksul ette läbilaskevõime piirangut mujal kui Narva –Tallinn suunal seoses Eesti-Soome merekaabliga. Estlink omanikfirmaga on sõlmitud leping, mille kohaselt on OÜ-l Põhivõrk õigus võrgu läbilaskevõime ammendumise korral piirata Estlinkile edastatava elektrienergia kogust.

Kui võrgu läbilaskevõime piirang ikkagi tekib mitmete asjaolude kokkulangemisel, siis OÜ Põhivõrk piirab jaotusvõrkude tarbimist vastavalt eelnevalt võrguettevõtjatega kokku lepitud piiramise kavale. Vastav kava koostatakse iga majandusaasta kohta.

OÜ Põhivõrgu dispetšeril on õigus vastavalt tekkinud olukorrale otsustada, millise tarbija konkreetselt ta esimesena välja lülitab, kelle välja lülitamine on antud olukorras kõige tõhusam.

Eestis on olukord vähem komplitseeritud, sest võrreldes ülejäänud EL-i kuuluvate riikidega on Balti elektrisüsteem ainuke, kus hetkel on piisavalt vaba ülekandevõimsust ning OÜ Põhivõrgul puudub vajadus “defitsiitse” teenuse jagamiseks. Ülekandevõimsuse puudujääk tekiks eeldatavalt Estlingis, kuid viimase puhul on aastani 2013 tegemist kommertsühendusega, kus vabad võimsused on jagatud omanike vahelise lepinguga.

Turuosaliste liitumine OÜ Põhivõrguga on oluline võrdse kohtlemise seisukohalt. Eelkõige puudutab see tootjate liitumist, kuna tarbijad liituvad reeglina jaotusvõrguga. Seega on liitumise puhul eriti oluline tootjate võrdne kohtlemine, kus perspektiivsed liitujad on ka Eesti Energia AS kontserni kuuluvad tootjad. Viimaste aastate jooksul on OÜ Põhivõrk väljastanud kõige enam liitumistingimusi tuuleparkidele. Tootjate liitumise puhul võib tekkida olulord, kus OÜ Põhivõrk peab ka siin jagama nn. “defitsiitset ressursi” ehk olemasolev võrk ei võimalda liita kõiki potentsiaalseid soovijaid. Elektriturseaduse alusel võib põhivõrguettevõtja keelduda liitumisest eelkõige juhul kui võrgus puudub võrguteenuse osutamiseks vajalik edastamisvõimsus.

Vastavalt tegevuskavale kasutab OÜ Põhivõrk liitumislepingute sõlmimisel kõigi liitujatega sõlmitavat ühtset liitumislepingu vormi, mis on avaldatud ka ettevõtja kodulehel. Kõigi klientide võrdse kohtlemise eesmärgil on kehtestatud ka sisemine liitumiste protseduur, mille järgimine on kohustuslik kõigile liitumistega tegelevatele töötajatele. Liitumistasu määratakse vastavalt võrgueeskirjas toodud põhimõtetele kulupõhiselt. Võrguga ühendamise eest võetavat liitumistasu arvutades lähtutakse ühendamiseks tehtud põhjendatud kulutustest. Liitumistasu hulka arvatakse uue tarbimisvõimsuse ühendamiseks või olemasolevate tarbimistingimuste muutmiseks vajalike uute elektripaigaldiste ehitamise ja olemasolevate elektripaigaldiste ümberehitamise kulud. Võrguga liitmisel koheldakse kontserni kuuluvaid ja mittekuuluvaid ettevõtjaid võrdselt. Võrdne kohtlemine on tagatud eelnimetatud kõigile liitujatele kohaldatavate samade liitumistingimuste ja standardse liitumislepinguga. OÜ Põhivõrk lähtub liitumisest keeldumisel elektriturseaduses § 65 toodud põhimõtetest. Juhul kui liitumine on seotud läbilaskevõime piirangutega, on kliendil võimalik saada liitumispakkumine maksimaalselt võimaliku liidetava võimsuse ulatuses või kui soovitud liitumispakkumist ei ole võimalik välja anda läbilaskevõime puudumise tõttu, siis lisab OÜ Põhivõrgu kliendihaldur liitumistaotluse ootejärjekorda. Ootejärjekorras olevad liitumistaotlused rahuldatakse ülekandevõime vabanemisel ajalise prioriteedi alusel – ajaliselt esimene taotlus ootejärjekorras saab esimesena liitumispakkumise.

Kokkuvõttes võib lugeda OÜ Põhivõrgu tegevuse turuosaliste võrdsel kohtlemisel rahuldavaks ning KA ei ole täheldanud juhuseid, kus oleks esinenud turuosaliste ebavõrdset kohtlemist. Ettevõtjal on olemas sisekorraeeskirjad, mis määravad ettevõtja tegevuse juhul, kui tuleb vastu võtta otsuseid, mis puudutavad Eesti Energia AS kontserni kuuluvaid ettevõtjaid. Samas on KA seisukohal, et OÜ Põhivõrk peaks edasi arendama energiakaubanduse (sh bilansi) infosüsteemi

sõltumatust kontsernist ning tuleks analüüsida ka kontsernist eraldi infosüsteemi loomise otstarbekust.

3.2.9.4 Kaupade ja teenuste ostmine Eesti Energia AS kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt

Kaupade ja teenuste ostmine Eesti Energia AS kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt on oluline eelkõige hinnakujundamise seisukohalt. Samas tarbivad otseselt või kaudselt põhivõrgu teenust praktiliselt kõik Eesti elanikud, millest tulenevalt on tegemist kõige kõrgema monopoolsuse astmega, kes peab kõikide ostude korral järgima hankereegleid ning ostma kaupu ja teenuseid võimalikult soodsa hinnaga.

Kuna põhivõrgu poolt ostetavad kaupade ja teenuste hinnad kajastuvad omakorda KA poolt kooskõlastatavate võrguteenuste hindades, on KA võrgutasude hindade kooskõlastamise käigus analüüsinud ostetavate kaupade ja teenuste hindu ning kontrollinud, et kontsernisisesed hinnad ei ületaks turuhindasid. 2006. aastal tellis regulaator konsultatsioonifirmalt Hevac OÜ analüüsi, kus lasi analüüsida OÜ Põhivõrgu investeeringute põhjendust, hangete läbiviimise korda, jm investeeringutega seotud aspekte. Analüüsi ühe tulemusena selgus, et OÜ Põhivõrk on hangete teostamisel järginud head tava ning hankekorraldus toimib kõrgel tasemel. Samuti on kontsernivälistele ettevõtjatele sätestatud kontsernisestega võrdsed tingimused. Muude teenuste ostmise osas on KA järginud printsiipi, kus teenused tuleb osta lähtudes üldistest turuhindadest. Kuna võrguteenuste hindade kooskõlastamise protsessis on põhjalikult läbi analüüsitud ka kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt ostetavate hindade põhjendus, siis juhul kui OÜ Põhivõrk ostaks kontsernisiseselt teenuseid KA poolt aktsepteeritavatest hindadest kallimalt, siis ei kannata selle tulemusel mitte tarbijad, vaid vahe tuleks kinni maksta ettevõtja kasumist.

Kokkuvõttes on KA seisukohal, et kaupade ja teenuste ostmine toimub võrdsetel alustel nii kontserni kuuluvatelt ja mittekuuluvatelt ettevõtjatelt.

3.2.9.5 Avalikustamine

Vastavalt elektrituru- ja avaliku teabe seadusele peavad elektrivõrguettevõtjad pidama veebilehekülge, kus avalikustatakse tarbijatele ja turuoalistele oluline informatsioon nagu võrgutasude suurus, võrgulepingute tüüptingimused, bilansienergia hind, bilansilepingu tüüptingimused, võrguga liitumise tingimused jm. oluline info. KA hinnangul täidab OÜ Põhivõrk avalikustamise osas kõiki seadusega sätestatud tingimusi ning on viimase aasta jooksul avalikustanud veel lisaks rida turuosalistele olulist infot nagu süsteemi tippvõimsus, liinide ülekandevõimsused, plaanilised remondid, võrgukaovõimsuse jm olulist infot. Samuti on veebileheküljel võimalik saada teavet ettevõtja majandustegevuse kohta: majandusaasta aruanded, võrdse kohtlemise tegevuskavad jm. Samuti on OÜ Põhivõrk palganud kontsernist eraldiseisva kommunikatsioonijuhi, kes vastutab väljaantava informatsiooni, pressiteadete jm eest.

Kokkuvõtteks on OÜ Põhivõrk arendanud oluliselt oma veebileheküljel avalikustatavat infot ning KA arvamusel on tegemist ühe parima energiaettevõtja veebileheküljega Eestis.

3.2.10 OÜ Jaotusvõrk võrdse kohtlemise tegevuskava

Kuna Eesti Energia AS kontserni kuuluva OÜ Jaotusvõrk turuosa on ca 86%, siis analüüsis amet põhjalikumalt ka OÜ Jaotusvõrk koostatud võrdse kohtlemise tegevuskava.

3.2.10.1 OÜ Jaotusvõrk tegevusalade eristamine

Tegevusalade eristamise osas täidab OÜ Jaotusvõrk täielikult EL elektri siseturu direktiivi ja elektrituruseaduse nõudeid. OÜ Jaotusvõrk juriidilise eristamisega on tagatud, et ettevõtja ei tegutse teistel elektrienergiaga seotud tegevusaladel, välja arvatud nn abiteenused – kõik teenused, mis on vajalikud edastamisteenuse osutamiseks ja/või jaotusvõrgu käitamiseks. Sellisteks abiteenusteks on näiteks elektritööde tegemine, operatiiv- ja dispetserteenuse osutamine, omanikujärelevalve tegemine ja elektrienergia reservtootmine.

OÜ Jaotusvõrgu tegevuseks on vaid jaotusvõrguteenuse osutamine. Lisaks eelnevale on ettevõtja oma raamatupidamises eristanud kulud KA poolt väljatöötatud nõuete alusel alljärgnevalt:

- võrguteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)
- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise meetodika eraldi igale ettevõtjale)
- mittekooskõlastatavate võrguteenuste müük
- mittepõhitegevus.

Kokkuvõttes on KA seisukohal, et OÜ Jaotusvõrk täidab tegevusalade eristamise osas täielikult seadusega sätestatud nõudeid ja raamatupidamises eristatud kulud tagavad teenuste hindade läbipaistvuse ning välistavad tegevusalade ristsubsideerimise.

3.2.10.2 OÜ Jaotusvõrk juhtimine

Vastavalt elektrituruseadusele ei tohi mõne teise kontserni kuuluva ettevõtja juhatuse liige olla OÜ Jaotusvõrk juhatuses või vastutada ettevõtja juhtimise eest. Lubatud on, et kontserni kuuluva ettevõtja juhatuse liige on samaaegselt võrguettevõtja nõukogu liige. Hetkel on nõukogu viieliikmeline, kõik liikmed on emaettevõtjast. Juhatuse on üheliikmeline.

Vastavalt tegevuskavale on juhatuse pädevuses järgmiste otsuste tegemine:

- 1) igapäevase majandustegevusega seotud investeerimisotsused eelarve piires;
- 2) rahalise vahendite kasutamine eelarve piires;
- 3) tasude ja hindade kehtestamise otsused.

Erinevalt OÜ-st Põhivõrk on OÜ Jaotusvõrgu juhatus üheliikmeline. Seadus ei sätesta kui mitu juhatuse liiget peab jaotusvõrgus olema. Ka on OÜ Jaotusvõrgu vastutus elektrituru funktsioneerimisel tunduvalt väiksem kui OÜ Põhivõrgul. KA leiab, et ka üheliikmeline juhatus saab tagada sõltumatuse emettevõtjast, kuid positiivne areng oleks siiski juhatuse laiendamine.

OÜ Jaotusvõrk täidab seadusi ning ei ole täheldatud ka seda, et oleks ilmnenud emettevõtjapoolseid sekkumisi ettevõtja tegevusse olukordades, kus võib tekkida huvide konflikt. Ettevõtja juhatuse laiendamine oleks aga kahtlemata positiivne juhatuse sõltumatuse tagamisel.

3.2.10.3 Turuosaliste võrdne kohtlemine

Turuosaliste võrdse kohtlemise tagamiseks osutatakse võrguteenuseid elektrituruseaduses ettenähtud juhtudel KA poolt kooskõlastatud võrguteenuste osutamise tüüptingimuste alusel, muudel juhtudel taoliste teenuste osutamiseks vastava turuosalise grupi jaoks võrguettevõtja poolt välja töötatud põhimõtete ja lepingute tüüptingimuste alusel. Samuti on võrgutasud kooskõlastatud KA-ga. Kooskõlastamisele mittekuuluvate teenuste tasud arvutab võrguettevõtja kõikide sarnastes tingimustes olevatele turuosalistele ühtsest metoodikast lähtudes. Võrguteenuse osutamisest keeldumine on lubatud üksnes seaduses sätestatud alusel. OÜ Jaotusvõrk arendab pidevalt võrku oma teeninduspiirkonnas viisil, mis tagab võimaluse järjepidevalt osutada õigusaktide ja tegevusloa tingimustekohast võrguteenust võrguga ühendatud turuosalistele, arvestades nende põhjendatud vajadusi.

Vastavalt tegevuskavale rakendab OÜ Jaotusvõrk varustuskindluse tagamise abinõusid OÜ Põhivõrk korraldusel, kellega on OÜ-l Jaotusvõrk sõlmitud süsteemi tehnilise ja varustuskindluse tagamise koostööleping.

Kokkuvõttes võib lugeda OÜ Jaotusvõrk tegevuse turuosaliste võrdsel kohtlemisel heaks ning KA ei ole täheldanud juhuseid, kus oleks esinenud turuosaliste ebavõrdset kohtlemist.

3.2.10.4 Kaupade ja teenuste ostmine Eesti Energia AS kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt

OÜ Jaotusvõrk ostab mitmeid olulisi kaupu ja teenuseid Eesti Energia AS kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt. Kaupade ja teenuste ostmine kontsernisiseselt on oluline eelkõige hinnakujundamise seisukohalt. Samas eelnevad teenuste ostmisele läbirääkimised nii hinna kui muude tingimuste osas. Kuna OÜ Jaotusvõrk poolt ostetavad kaupade ja teenuste hinnad kajastuvad omakorda KA poolt kooskõlastatavate võrguteenuste hindades, on KA võrgutasude hindade kooskõlastamise käigus analüüsinud ostetavate kaupade ja teenuste hindu ning kontrollinud, et kontsernisisesed hinnad ei ületaks turuhindasid. Samuti on põhjalikult läbi analüüsitud ka kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt ostetavate hindade põhjendus. Võrgutasude kooskõlastasimisel analüüsis KA 2007. aastal põhjalikult OÜ Jaotusvõrgu tegevuskulusid. Erilist rõhku pöörati emettevõtjatelt ostetavatele kaupadele ja teenustele. KA jõudis järeldusele, et kaupade ja teenuste ostmine

emaettevõtjalt toimub turuhindade alusel ning emaettevõtja eelistamist turul konkureerivatele ettevõtjatele ei toimu.

Kokkuvõttes on KA seisukohal, et kaupade ja teenuste ostmine toimub võrdsetel alustel nii kontserni kuuluvatelt ja mittekuuluvatelt ettevõtjatelt.

3.2.10.5 Avalikustamine

Vastavalt elektrituru- ja avaliku teabe seadusele peavad elektrivõrguettevõtjad pidama veebilehekülge, kus avalikustatakse tarbijatele ja turuoalistele oluline informatsioon nagu võrgutasude suurus, võrgulepingute tüüptingimused, võrguga liitumise tingimused jm. oluline info. KA hinnangul on OÜ-l Jaotusvõrk puudujääke avalikustamise osas. KA näeb võimalusi OÜ-l Jaotusvõrk arendada oma veebilehekülge veelgi kliendisõbralikumaks ja ajakohasemaks. OÜ-l Jaotusvõrk on oma kommunikatsioonipersonal, kes korraldab suhtlemist meediaga. Võrguettevõtja tegevust puudutavad pressiteated saadetakse välja võrguettevõtja nimel.

Kokkuvõtteks on OÜ-l Jaotusvõrk puudujääke oma veebileheküljel avalikustatud informatsiooni osas, mida peaks muutma ajakohasemaks ning kliendisõbralikumaks.

3.3. Konkurents elektriturul

3.3.1 Hulgiturg

Eesti elektriturgu iseloomustab eelkõige üleminekuperiood turu avamiseks aastani 2013 ning äärmiselt kõrge kontsentreeritus. Aastani 2009 on elektriturgu avatud vaid 13% ulatuses ning aastast 2009 kuni 2012 35% ulatuses. Seejuures tähendab elektrituru avamine 35% ulatuses, et vabatarbijaks klassifitseerimine eeldab aastast elektrienergia tarbimist 2,3 GWh ning vabatarbijate arvuks kujuneb eeldatavalt 615 tarbijat. Tegevust on alustanud küll kolm sõltumatut elektrienergia müüjat, kuid nende tegevus on olnud suhteliselt tagasihoidlik. Suurim elektrienergia hulгимüüja on Eesti Energia AS, kelle turuosa on hinnanguliselt 100% lähedal. Võttes arvesse Eesti Energia AS head turupositsiooni võib eeldada, et enamus vabatarbijaid jääb ka pärast turu osalist avanemist 2009. aastal Eesti Energia AS klientideks.

Võrreldes teiste EL liikmesriikidega iseloomustab ka Eesti turgu selle väike maht, 2007. aastal oli kogu elektrienergia müük koos võrgukadudega 8 534 GWh ning süsteemi tippkoormus 1 537 MW. 2008. aasta talvel kujunes tippkoormus mõnevõrra madalamaks 1 525 MW. Vastavalt tabelis toodud andmetele on elektrienergia tarbimine alates 2001. aastast järk-järgult kasvanud. Eesti on netoeksportija ning katab ise kogu vajaliku elektrienergia tootmise.

Elektrituru üldised näitajad on toodud alljärgnevas tabelis 3.3.1.

Tabel 3.3.1. Elektrienergia hulgituru üldised näitajad. Allikad statistikaamet ja OÜ Põhivõrk

	Elektri- tarbimine GWh ²	Tippkoormus MW	Installeeritud võimsused MW	Üle turuosaga tootjate arv	5% Kolme suurima tootja turuosa %	Keskmine turuhind s/kWh ¹
2001	6 970	1321	2876	1	99	
2002	6 940	1336	2726	1	99	
2003	7 210	1475	2723	1	99	
2004	7 440	1318	2675	1	99	
2005	7 510	1331	2433	1	99	40,95
2006	7 978	1555	2059	1	99	40,95
2007	8 534	1537	2052	1	99	40,95

Märkus: ¹AS Narva Elektriijaamade tootmise hind
²sealhulgas kaod elektrivõrkudes

Vabatarbijate osakaal moodustas 2007. aastal 985 GWh, mis on 13% elektrienergia lõpptarbimisest. Vastavad näitajad on toodud ka tabelis 3.3.2. Veerus kahepoolsed lepingud on toodud vabatarbijate poolt ostetud elektrienergia kogus.

Tabel 3.3.2. Elektribimine Eestis

	Kogu tarbimine (ilma võrgukadudeta) GWh	Müüdüd vabatarbijatele kahepoolsete lepingute alusel GWh
2002	5 686	670
2003	6 013	760
2004	6 326	880
2005	6 403	850
2006	6 902	875
2007	7 180	985

Vastavalt turu korraldusele võib mittevabatarbija osta elektrienergiat vaid teda teenindavalt võrguettevõtjalt või tema poolt nimetatud müüjalt. Võrguettevõtjad omakorda peavad ostma elektrienergiat kadude kompenseerimiseks või edasimüügiks vabatarbijatele, mis on toodetud kas AS-s Narva Elektriijaamad, koostootmise protsessis, taastuvatest energiaallikatest või väiketootja (alla 10 MW) poolt. Sisuliselt vastab enamus Eesti elektrienergia tootjatest eelpoolnimetatud tingimusele ning on AS-ga Narva Elektriijaamad võrdsetes tingimustes. Seejuures ei ole oluline, et elektrienergiat ostetakse otse elektriijaamast, vaid tähtis on päritolu ehk kõikidel müüjatel on võimalus osta elektrienergiat AS-st Narva Elektriijaamad ning seda edasi müüa. Näiteks Eesti Energia AS müügiettevõtja ostab elektrienergiat erinevatest Eestis asuvatest elektriijaamadest ning müüb seda edasi teistele elektrivõrkudele. Analoogselt teevad ka teised elektrienergia müüjad. Teatud määral on turg tekkinud elektrienergia müügist võrguettevõtjatele. Nimelt ostavad AS Eesti Energiast sõltumatud elektrienergia müüjad seda otse tootjatelt ning müüvad edasi võrguettevõtjatele.

Kuna Eestis puudub elektribörs ega toimu ka elektrikaubandust, siis puudub ka elektrienergia turuhind. Et võrrelda Eesti elektriturgu teiste EL liikmesriikidega on võetud turuhinnaks AS Narva Elektriijaamad kui turgu valitseva (turuosa üle 90%) tootja hind, milleks oli 2007. aastal 40,95 senti/kWh. Alates 1. juulist 2008 on AS Narva Elektriijaamad tootjahind 44,64 senti/kWh.

Kokkuvõtteks tuleb tõdeda, et Eestis toimiv elektriturg puudub. Samas on olemas väga head võimalused Balti elektrituruks, kuna võrreldes teiste EL liikmesriikidega on Balti riikide vahel piisavalt vaba ülekandevõimsust. Alates 2007. aasta 1. juulist avanesid Läti ja Leedu elektriturud 100% ulatuses ning 1. jaanuarist 2009 avaneb Eesti elektriturg 35% ulatuses (eeldatav tarbimise maht 2 880 GWh). 2009. aastal suletakse ka Leedu Ignalina tuumaelektriijaam, mis muudab oluliselt turu olukorda. Läbi Eesti-Soome elektriühenduse võib lugeda teatud määral ka turuosaks Soomet ning kuna Balti riikide süsteem on ühendatud Venemaaga, siis osaleb turul ka vene elekter. Kuna Soomes on välja kujunenud hästitoimiv elektriturg koos börsihinnaga, siis võib eeldada, et ka Balti elektrituru hinnad hakkavad tulevikus teatud määral juhinduma Nordpooli turuhinnast.

3.3.2 CO₂ mõju elektrienergia hinnale

Kuna 94% elektrienergiast toodetakse põlevkivist, siis on elektrienergia hind oluliselt mõjutatud CO₂ emissiooni vähendamise poliitikast. Ka võib väita, et Eestis on CO₂ poliitika mõju elektrienergia hinnale tunduvalt suurem kui teistes EL liikmesriikides. Elektrienergia tootmine põlevkivist on suure CO₂ emissiooniga ning 1 MWh elektrienergia tootmiseks kulub ligikaudu 1 tonn CO₂. Seega kui kogu vajaminev CO₂ tuleks osta turuhinnaga, mõjutaks see oluliselt elektrienergia hinda. Kui näiteks CO₂ tonni hind on 20 € (313 krooni), siis lisab see ka MWh elektrienergia hinnale samapalju ehk 20 € (313 kr/MWh).

Eelmiseks jaotusperioodiks (2005 kuni 2007) eraldati Eestile ning sealhulgas põlevkivielektrijaamu valdavale Eesti Energia AS-le piisavalt CO₂ kvoote, mida jätkus nii kodumaiseks toodanguks, ekspordiks kui ka müügiks. Käimasolevaks jaotusperioodiks (2008 kuni 2012) kärpis Euroopa Komisjon oma otsusega oluliselt Eestile eraldatud CO₂ kvoote, mille Eesti on vaidlustanud kohtus. Tulenevalt Euroopa Komisjoni otsusest kinnitas valitsus siseriikliku jaotuskava aastateks 2008–2012. Jaotuskavas on sätestatud, et lubatud aastane CO₂ kogus on 12,7 miljonit tonni, mis sisaldab riiklikku reservi 1,04 miljonit tonni. Sealjuures on Eesti Energia AS kontsernile eraldatud 9,2 miljonit tonni. Tulenevalt olulistest kärbetest tekib küsimus, kas Eesti Energia AS-l on tulevaseks 5-aastaseks jaotusperioodiks piisavalt CO₂ kvoote, et tagada kodumaiste tarbijate varustamine või on vajalik kvoote juurde osta. Kvootide juurdeostmine mõjutaks aga elektrienergia hinda. KA tellis Tallinna Tehnikaülikoolilt arvutused Eesti Energia AS poolt emiteeritava CO₂ koguse kohta. Kui eeldada, et eksporditava elektri ja põlevkiviõli tootmiseks vajalikud kvoovid ostetakse juurde, siis on Eesti Energia AS-l vajalik aastas ca 9,4 miljonit tonni CO₂-te. Seega oleks puudujääk minimaalne ehk eeldatavalt 0,2 miljonit tonni aastas. Seejuures ei ole arvestatud riikliku reserviga.

Seega on KA seisukohal, et käimasolevaks 5-aastaseks jaotusperioodiks on Eesti Energia AS-l kodumaiseks elektrienergia tootmiseks vajalik CO₂ kvootide puudujääk minimaalne ning praktiliselt ei mõjuta elektrienergia hinda. Samas valitseb aga hetkel teadmatus 2013. aastast algava uue jaotusperioodi suhtes. Kui kogu CO₂ tuleb osta turuhinnaga ning lülitada elektrienergia hinda, siis tähendaks see tänaste CO₂ hindade (20 kuni 30 € tonn) juures elektrienergia tootmishinna ligi kahekordset kallinemist. Ka on Eesti Energia peatanud investeringute programmi uute plokkide ehitamiseks Narva Elektrijaamadesse, sest puudub teadmatus järgmise jaotuskava suhtes.

3.3.3 Jaeturg

Ka jaeturu eripära tuleneb üleminekuperioodist elektrituru avamisel. Kuna mittevabatarbijad on kohustatud ostma elektrienergiat teda teenindavalt võrguettevõtjalt, siis puudub neil tarnija vahetamise võimalus. Ka jaeturul on suurima turuosaga ettevõtja Eesti Energia AS, kelle turuosa on 88%. Andmed jaeturu kohta on toodud alljärgnevas tabelis 3.3.3.

Tabel 3.3.3. Üldised andmed jaeturu kohta

	Kogutarbimine (ilma võrgukadudeta) GWh	Ettevõtjate arv, kelle turuosa ületab 5%	Sõltumatute elektrimüüjate arv	Kolme suurima müüja turuosa			Müüja vahetus		
				Suured ja väga suured tööstusettevõtjad	Keskmise ja väikese suurusega tööstusettevõtjad	Väikeettevõtjad ja kodutarbijad	Suured ja väga suured tööstusettevõtjad	Keskmise ja väikese suurusega tööstusettevõtjad	Väikeettevõtjad ja kodutarbijad
2001	5 607	1	0	100	93	93	0	0	0
2002	5 686	1	0	100	93	93	0	0	0
2003	6 013	1	0	100	93	93	1	0	0
2004	6 326	1	0	100	93	93	1	0	0
2005	6 403	1	0	100	93	93	1	0	0
2006	6 902	1	3	100	92	92	1	0	0
2007	7 180	1	3	100	92	92	0	0	0

Andmed lõpptarbija poolt makstava elektrienergia (võrguteenus + elekter) hinnakujunduse kohta on toodud alljärgnevas tabelis.

Tabel 3.3.4. Elektrienergia lõpptarbija hinnad 2007. aastal

Hinnad €/MWh (Eesti senti/kWh)	Suur tööstustarbija	Kommertstarbija	Kodutarbija
Võrguteenus (ilma maksudeta) ¹	12,99 (20,34)	28,27 (44,24)	39,21 (61,36)
Võrguteenuses sisalduvad maksud	0,00	0,00	0,00
Elekter	23,79 (37,23)	27,52 (43,07)	28,99 (45,37)
Taastuenergia toetus	1,39 (2,18)	1,39 (2,18)	1,39 (2,18)
Käibemaks 18%	6,87 (10,75)	10,29 (16,11)	12,53 (19,60)
Kokku (koos maksudega)	45,04 (70,51)	67,47 (105,60)	82,12 (128,51)

Märkused:

Vastavalt Eurostat'i definitsioonile on:

-suur tööstustarbija aastane tarbimine on 24 GWh, maksimum võimsus 4000 kW

-kommertstarbija aastane tarbimine on 50 000 kWh, maksimum võimsus 50 kW

-kodutarbija aastane tarbimine on 3 500 kWh

Hinnad on vastavalt Eesti Energia AS ja OÜ Jaotusvõrk hinnakirjale.

¹ võrguteenuse hinnas sisaldub taastuvatele energiaallikatele makstav toetus.

1 € = 15,65 EEK

3.3.4 Müügikohustus ja hinnaregulatsioon

Üldised andmed lõpptarbija hinnaregulatsiooni kohta on toodud alljärgnevas tabelis:

	Vabatarbijad	Keskmise suurusega äritarbijad	Väikesed äritarbijad ning kodutarbijad
Reguleeritud hind (Ja/Ei)	Ei	Jah	Jah
Protsentuaalne osakaal tarbijatest, kes ostavad elektrit reguleeritud hinnaga	100	100	100
Võimalus minna tagasi turuhinnalt reguleeritud hinnale (Ja/Ei)	Jah	Jah	Jah
Elektrimüüjad, kellel lasub kohustus müüa reguleeritud hinnaga	võrguettevõtja	võrguettevõtja	võrguettevõtja

Nagu juba punktides 3.3.1 ja 3.3.2 kirjeldatud, on Eesti elektriturg avatud kuni aastani 2009 vaid 13% ulatuses ning mittevabatarbijale müüdav elektrienergia peab olema toodetud kas AS-s Narva elektrijaamad, soojuse- ja elektri koostootmise protsessesis, taastuvatest energiaallikatest või väiketootja (kuni 10 MW) poolt. Nii AS Narva Elektriijaamad kui ka Iru koostootmise jaam kuuluvad Eesti Energia AS kontserni, seejuures on AS Narva Elektriijaamad turuosa elektri tootmisel 95%. AS Narva Elektriijaamad kasutavad kütusena Eestis kaevandatavat põlevkivi, mille tootmise osas on omakorda turgu valitsevaks ettevõtjaks Eesti Energia AS kontserni kuuluv AS Eesti Põlevkivi. Vastavalt elektrituruseadusele peab KA kooskõlastama alljärgnevad hinnad:

- Põlevkivi hinna, mis on oluliseks sisendiks AS Narva Elektriijaamad tootmishinnas.
- AS Narva Elektriijaamad tootmise hinna, mis on oluliseks sisendiks mittevabatarbijatele müüdavas elektri hinnas.
- Mittevabatarbijatele müügikohustuse raames müüdava elektrienergia hinna.

Lisaks hinna kooskõlastamise kohustusele sätestab elektrituruseadus ka müügikohustuse, mille alusel on võrguettevõtjal kohustus müüa elektrienergiat kõikidele tema võrguga liitunud tarbijatele. Kui võrguga liitunud vabatarbijatel ei ole majanduslikult konkureerivat võimalust osta elektrienergiat teiselt müüjalt, on neil samuti õigus osta elektrienergiat müügikohustuse raames mittevabatarbijatele müüdava hinnaga. Võrguettevõtjal on kohustus täita müügikohustus ise või õigus nimetada müügikohustuse täitmiseks müüja. Näiteks suurim jaotusvõrguettevõtja, Eesti Energia AS kontserni kuuluv OÜ Jaotusvõrk, on nimetanud elektrienergia müüjaks Eesti Energia AS-i.

Nii põlevkivi, AS Narva Elektriijaamad tootmise- kui ka müügihinna kooskõlastamise printsiibid on analoogsed elektrivõrkude hinnaregulatsiooniga, kus hinda lülitatakse põhjendatud kulud, põhivara kulum ning põhjendatud tulukus. Põhjendatud kulude hindamisel lähtud KA tehnilise efektiivsuse näitajatest, kulude kokkuhoiu printsiibist ning kontrollib, et ei toimuks tegevusalade ristsubsideerimist. Peamiseks erinevuseks elektrivõrkude regulatsiooniga on see, et kui võrgutasud kooskõlastatakse kindlaksmääratud regulatsiooniperioodiks ning neid muudetakse vastavalt tarbijahinna indeksi muutusele ja ettevõtja kulude kokkuhoiu kohustusele (nn THI-x regulatsioon), siis tootmise ja müügihinna puhul kindlaksmääratud regulatsiooniperiood puudub ning hinnad kooskõlastatakse vastavalt ettevõtja poolt esitatud taotlusele. Hinna kooskõlastamise üldiseid printsiipe on kirjeldatud detailselt punktis 3.2. elektrivõrkude regulatsioon.

Müügihinna osas kooskõlastab KA kaalutud keskmise elektrienergia piirhinna ning ettevõtjal on õigus moodustada kaalutud keskmise hinna raames erinevatele tarbijagruppidele erinevad hinnad. Eelpoolnimetatud hinnaregulatsioon jätab ettevõtjatele paindliku võimaluse moodustada kaalutud keskmise hinna raames erinevaid hindu. Vastavalt elektrituruseadusele on KA töötanud välja ning avalikustanud müügikohustuse täitmiseks müüdava elektrienergia kaalutud keskmise hinna põhjendatud piirmäära arvutamise ühtse metoodika. Metoodika kohaselt on kindlaks määratud hinnaperiood, mis on üks aasta. Kui hinnaperioodi jooksul ületas tegelik hind KA poolt kooskõlastatud kaalutud keskmist piirmäära, tuleb see kompenseerida tarbijatele järgmise hinnaperioodi jooksul ehk siis langetada tarbijatele müüdavat hinda. Kui tegelik hind oli alla KA poolt kooskõlastatud kaalutud keskmist piirmäära, on tegemist ettevõtja riskiga ning tarbijate poolt seda ei kompenseerita.

Kuni 1.aprillini 2008 kehtis AS-le Eesti Põlevkivi põlevkivi piirhind 133 kr/tonn. Nimetatud piirhind oli kooskõlastatud juba aastast 1998 ehk ettevõtja suutis müüa sama hinnaga ligi 10 aastat. Seega võib lugeda, et AS Eesti Põlevkivi on majandanud efektiivselt ning ettevõtja on suutnud hoida kulud kontrolli all. Hinda on võimaldanud hoida kontrolli all ka asjaolu, et seoses kõrge naftahinnaga on suurenenud põlevkiviõlilis kasutatava põlevkivi toodang. 2008. aasta veebruaris kooskõlastas KA AS-le Eesti Põlevkivi uue põlevkivi piirhinna 147,69 kr/tonn.

AS-le Narva Elektriijaamad kehtis kuni 2008. aasta aprillini hinna piirmäär, mis kooskõlastati 2004. aastal. Hind koosnes kahest komponendist: muutuvtasust 24,17 senti/kWh ja võimsustasust 784 637 kr/MW aastas. Kuna hind on kahekomponendiline, siis sõltub kaalutud keskmine hind eelkõige müüdavast elektrienergia kogusest, milleks 2004. aasta kooskõlastuse alusel kujunes 40,95 senti/kWh. 2008. aasta märtsis kooskõlastas KA AS-le Narva Elektriijaamad uue hinna piirmäära 44,64 senti/kWh, mis koosneb kahest komponendist: muutuvtasust 30,415 senti/kWh ja võimsustasust 784 637 kr/MWh.

2004. aasta novembris kooskõlastas regulaator suurimale müügiettevõtjale Eesti Energia AS-le ka lõpptarbijatele müüdava kaalutud keskmise elektrienergia piirmääraks 41,83 senti/kWh, nimetatud piirmäära alusel rakendas ettevõtja konkreetse hinnakirja 01.03.2005. 28. märtsil 2008 kooskõlastas KA Eesti Energia AS-le lõpptarbijatele müüdava kaalutud keskmise elektrienergia piirmääraks 45,63 senti/kWh, mille alusel rakendab müüa konkreetset hinnakirja.

Nii tootmise kui ka lõpptarbija hinnakujunduse kohta võib väita, et tegemist on kulupõhise hinnaregulatsiooniga. Hinnas on kajastatud nii põhjendatud kulud, tagatud mõistlik kasum investeeritud kapitalilt. Kui ettevõtja investeerib uutesse tootmisvõimsustesse lülitatakse hinda ka investeeringutega seotud kulud. Seega on kehtiva hinnaregulatsiooniga välistatud olukord, kus ettevõtjad võiksid müüa elektrienergiat alla omahinna. Näiteks AS-le Narva Elektriijaamad, kui turgu valitsevale elektrienergia tootjale, on tagatud investeeritud varade tootlikkus 8,0%, mida tuleb lugeda põhjendatuks, arvestades ettevõtja turgu valitsevat seisundit.

Kuna Eesti elektriturg on avatud vaid 13% ulatuses ning ülimalt kontsentreeritud (Eesti Energia AS kontsern kontrollib praktiliselt kogu hulgiturgu ning tema turuosa on ligi 100%), siis puuduvad vabatarbijatel sisuliselt võimalused alternatiivse

elektrienergia müüja valikuks. Tulenevalt sellest on KA arvamusel, et sellises turuolukorras on nii tootmise kui ka müügihinna regulatsioon vajalik ning põhjendatud, et tagada tarbijate kaitse ning välistada ülikasumite teenimist turgu valitsevate ettevõtjate poolt. Kui puuduks tootmise ja müügihinna regulatsioon ning ettevõtjad võiksid kujundada müügihinnad, järgides lähiturgude hinnataset, siis võiks kujuneda olukord, kus turgu valitsev tootja võiks teenida ülikasumit. Vastavalt elektrituruseadusele on välistatud ka võimalik turumoonutus, kus oleks võimalik müüa vabatarbijatele elektrienergiat kallima hinnaga kui mittevabatarbijatele.

Elektrituruseadus välistab ka võimaluse, kus elektrienergia tootmise hinna järsul tõusul puuduks võimalus selle edasikandmiseks lõpptarbijatele. Juhul kui elektriturul toimuvad kiired muutused ning kaalutud keskmine elektrienergia piirmäär ei kata enam kõiki kulusid, võib ettevõtja rakendada omal initsiatiivil kaalutud keskmisest kõrgemaid hindu ning esitada seejärel kaalutud keskmise elektrienergia hinna piirmäära KA-le kooskõlastamiseks. Juhul kui elektrienergia hind oli põhjendamatu, on ettevõtja kohustatud hüvitama hinnavahe tarbijatele.

3.4. Konkurentsialane järelevalve.

Konkurentsiseadus sätestab turgu valitsevat seisundit, eri- või ainuõigust omava ning olulist vahendit omava ettevõtja definitsiooni. Turgu valitsevat seisundit omab ettevõtja või mitu samal kaubaturul tegutsevat ettevõtjat, kelle positsioon võimaldab tal/neil sellel kaubaturul tegutseda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest, varustajatest ja ostjatest. Turgu valitseva seisundi omamist eeldatakse, kui ettevõtjale või mitmele samal kaubaturul tegutsevatele ettevõtjale kuulub kaubaturul vähemalt 40 protsenti käibest.

Konkurentsiseaduse alusel on keelatud ühe või mitme ettevõtja poolt turgu valitseva seisundi otsene või kaudne kuritarvitamine kaubaturul, sealhulgas:

- 1) otsene või kaudne ebaõiglaste ostu- või müügihindade või muude ebaõiglaste äritingimuste kehtestamine;
- 2) tootmise, teenindamise, kaubaturu, tehnilise arengu või investeerimise piiramine;
- 3) võrdväärsete kokkulepete sõlmimisel erinevate tingimuste pakkumine või rakendamine erinevatele äripartneritele, pannes mõne neist sellega ebasoodsasse konkurentsiolukorda;
- 4) kokkuleppe sõlmimise eelduseks tingimuse seadmine, et teine pool võtab endale kokkuleppe objektiga mitteseotud lisakohustusi;
- 5) ettevõtja sundimine endaga või teise ettevõtjaga koondumiseks, konkurentsi kahjustava kokkuleppe sõlmimiseks, kooskõlastatud tegevuseks või otsuse vastuvõtmiseks;
- 6) põhjendamatu keeldumine kauba müümisest või ostmisest.

Eri- või ainuõigusena käsitatakse riigi või kohaliku omavalitsuse üksuse poolt ettevõtjale antud õigust, mis võimaldab tal olla kaubaturul teiste ettevõtjatega võrreldes eelisseisundis või ainsaks ettevõtjaks sellel kaubaturul. Olulist vahendit, sealhulgas loomulikku monopoli omavaks loetakse ettevõtja, kelle omandis, valduses või opereerimisel on võrgustik, infrastruktuur või muu oluline vahend, mida teisel

isikul ei ole võimalik või ei ole majanduslikult otstarbekas dubleerida, kuid millele juurdepääsuta või mille olemasoluta ei ole võimalik kaubaturul tegutseda.

Konkurentsiseadus sätestab ka kohustused eri- või ainuõigust või olulist vahendit omavale ettevõtjale, mille kohaselt eelpoolnimetatud ettevõtja on kohustatud:

1) lubama teisele ettevõtjale mõistlikel ja mittediskrimineerivatel tingimustel juurdepääsu võrgustikule, infrastruktuurile või muule olulisele vahendile kaupadega varustamise või nende müügi eesmärgil;

2) hoidma raamatupidamises selget vahet erinevate põhi- ja lisategevusalade vahel (näiteks tootmine, edastamine, turustamine ja ettevõtja muud tegevusalad), tagades sellega majandusarvestuste läbipaistvuse;

3) pidama eraldi arvestust iga toote või teenusega seotud tulude ja kulude kohta, lähtudes järjepidevalt kohaldatavatest ja objektiivselt põhjendatud arvestuspõhimõtetest, mis tuleb selgelt määratleda ettevõtja sise-eeskirjades. Tulude ja kulude arvestus peab võimaldama hinnata, kas ettevõtja toote või teenuse hind on mõistlikus vahekorras toote või teenuse väärtusega.

Eri- või ainuõigust või olulist vahendit omav ettevõtja võib keelduda lubamast teistele ettevõtjatele juurdepääsu võrgustikule, infrastruktuurile või muule olulisele vahendile, kui keeldumiseks on objektiivsed alused, sealhulgas:

- 1) on ohustatud antud võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendiga ühendatud seadmete ohutus ja turvalisus ning võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendi tööefektiivsus ja turvalisus;
- 2) on ohustatud võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendi terviklikkuse hoidmine või vastastikusel seoses toimimine;
- 3) seadmed, mida soovitakse ühendada võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendiga, ei vasta kehtivatele tehnilistele standarditele või reeglitele;
- 4) juurdepääsu taotleval ettevõtjal puuduvad tehnilised ja finantsilised võimalused ning vahendid, et vajalikul määral efektiivselt ja turvaliselt teenindada vastava võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendi kaudu või abil;
- 5) juurdepääsu taotleval ettevõtjal puudub seadusega ettenähtud luba vastavaks tegevuseks;
- 6) juurdepääsu tagajärjel ei ole tagatud seadusega ettenähtud andmete kaitse.

Kõik elektrivõrguettevõtjad on konkurentsiseaduse alusel nii eri- ja ainuõigust kui ka olulist vahendit omavad ettevõtjad. Ainuõigus tuleneb ka eelpool punktis 3.2. kirjeldatud kontsessiooni printsibiist, mille alusel on nii põhivõrguettevõtjale kui ka igale jaotusvõrguettevõtjale määratud tegevuspiirkond, kus vastava võrguteenuse osutamine on lubatud vaid ühele nimetatud piirkonnas tegutsevatele ettevõtjale. Elektriturseadus reguleerib detailselt võrguettevõtjate tegevust ning sätestab ka järelevalve funktsiooni, mistõttu on ka võrguettevõtjate tegevuse järelevalve reguleeritud eelkõige elektriturseadusega.

Turgu valitsevat seisundit omab Eesti Energia AS nii elektrienergia tootja kui ka müüjana. KA-1 on elektriturseaduse alusel kohustus kooskõlastada

mittevabatarbijatele müüdav elektrienergia hind ning selle raames ka AS-i Narva Elektrijaamad tootmishind. KA-l on õigus kontrollida elektrituruseaduse alusel ka turgu valitseva seisundiga müüja ning tootja poolt müüdava elektrienergia hindu.

Kui turgu valitseva seisundiga või olulist vahendit omav ettevõtja kuritarvitab oma seisundit, võib tulenevalt konkurentsiseadusest teha ettekirjutuse või algselt määratud trahvi (maksimaalne trahv 500 000 kr). Korduval rikkumisel on õigus algselt määratud kriminaalmenetlus.

Kokkuvõttes määrab elektrituruseadusega Eestis asjaolu, et seoses erandiga EL elektri siseturu direktiivi täitmisel on turg avatud vaid 13% ulatuses, mistõttu sisuliselt turg puudub. Ka vabatarbijatele müüdava elektri osas konkurents puudub. Ka iseloomustab elektrituruseadusega äärmiselt suur kontsentreeritus. Eesti Energia AS turuosa hulgiturul on ligemale 100% ning jaeturul 86,5%. Suuruselt järgmiste ettevõtjate Fortum Elekter AS ning VKG Elektrivõrgud OÜ osakaal jaeturul on vaid vastavalt 2,7% ning 3,8%. Võttes aluseks turuosa suurt kontsentreeritust ei saa eriti reaalseks pidada ka konkurentsi teket pärast turu 35% avamist 2009. aastal. Suuremaid võimalusi konkurentsi tekkeks pakub kolme Balti riigi ühine elektriturg. Tegemist on unikaalse olukorraga kogu EL-s, kuna puuduvad piirangud ülekandevõimsuse osas. Konkurentsi tekkele kogu Balti regioonis aitab kaasa ka Eesti-Soome merekaabel.

Alates 1. jaanuarist 2008 on KA-l kui uute funktsioonidega asutusel kohustus teostada järelevalvet elektrituruseaduse toimimise üle nii elektrituruseaduse alusel. Elektrituruseaduse alusel on üksikasjalikult reguleeritud elektrivõrguettevõtjate tegevus – nende õigused ja kohustused. Kuigi ka konkurentsiseadus sätestab elektrivõrkude kui olulist vahendit omavate ettevõtjate kohustused, on võrkude regulatsioonil otstarbekas rakendada antud sektori eriseadust ehk elektrituruseadust.

Seevastu elektrienergia tootjate ja müüjate tegevus on reguleeritud elektrituruseaduses küllaltki üldsõnaliselt ning siin võib osutada otstarbekaks rakendada konkurentsiseadust. 2008. aasta veebruaris esitas elektrienergia müüjana tegutsev Baltic Energy Partners KA-le avalduse, milles kaebas Eesti Energia AS kontserni kuuluva AS-i Narva Elektrijaamad tegevuse peale. Kaebuse kohaselt keeldus AS Narva Elektrijaamad elektrienergia müügist. Nimetatud kaebuse lahendas amet konkurentsiseaduse alusel, kus tuvastas, et AS Narva Elektrijaamad on turgu valitsevat seisundit omav ettevõtja ning elektrienergia müügist keeldumisel oli tegemist turgu valitseva seisundi kuritarvitamisega. Nimetatud kaebuse lahendamisel selgus ka ühendatud konkurentsiameti eelis, kus energiasektori probleeme saab lahendada konkurentsiseaduse alusel, kasutades selleks energiaturu regulaatori teadmisi ja kogemusi.

3.5. Turuosaliste kohustused ja tarbijakaitse

3.5.1 Turuosaliste üldised kohustused

Turuosaliste kohustused on sätestatud elektrituruseaduses. Lisaks seadusega sätestatud kohustustele väljastab KA tegevusloa koos selles sätestatud tingimustega. Tegevusloa on nõutav alljärgnevatel tegevusaladel:

- 1) suurema kui 1 MW netovõimsusega tootmiseadme kasutamise lõpetamiseks;
- 2) elektrienergia tootmiseks, välja arvatud tootmiseks ühe tootja poolt kokku alla 100 kW netovõimsusega tootmiseadmete abil;
- 3) jaotusvõrgu kaudu võrguteenuse osutamiseks;
- 4) põhivõrgu kaudu võrguteenuse osutamiseks;
- 5) riigipiiri ületava alalisvooluliini kaudu elektrienergia edastamiseks;
- 6) otseliini kaudu elektrienergia edastamiseks;
- 7) elektrienergia müügiks;
- 8) elektrienergia impordiks, välja arvatud elektrienergia impordiks süsteemihalduri poolt.

Tegevusloa koos selle juurde kuuluvate tingimustega väljastab KA. Amet võib pärast tegevusloa väljaandmist muuta tegevusloa tingimusi või kehtestada uusi tingimusi, kui see on vajalik õigusaktis tehtud muudatuse arvestamiseks, varustuskindluse tagamiseks või elektrituruseadusest või selle alusel kehtestatud õigusaktist tuleneva kohustuse täitmise tagamiseks.

Kõige põhjalikumalt on elektrituruseadusega reguleeritud võrguettevõtjate tegevus, peamised seaduses sätestatud kohustused on kirjeldatud alljärgnevalt: Võrguettevõtja osutab oma teeninduspiirkonnas tarbijale, tootjale, liinivaldajale või teisele võrguettevõtjale järgmisi võrguteenuseid:

- 1) asjakohase taotluse alusel ühendab liitumispunktis võrguga tema teeninduspiirkonnas asuva nõuetekohase elektripaigaldise;
- 2) asjakohase taotluse alusel muudab tarbimis- või tootmistingimusi;
- 3) võimaldab kasutada võrguühendust liitumispunktis;
- 4) edastab oma võrgus elektrienergiat liitumispunktini või alates liitumispunktist;
- 5) tagab õigusakti nõuete kohase mõtteseadmepaigaldamise tema võrgus edastatud elektrienergia koguste kindlaksmääramiseks;
- 6) tagab mõõteandmete kogumise ja töötlemise;
- 7) osutab võrguteenustega otseselt seotud lisateenuseid.

Võrguettevõtja peab järgima võrguteenust osutades turuosaliste võrdse kohtlemise põhimõtet. Võrguettevõtjal on õigus keelduda võrguteenuse osutamisest, kui:

- 1) võrguteenuse kasutaja elektripaigaldised ei ole kooskõlas õigusaktide nõuete või võrguettevõtja poolt võrguga ühendamiseks esitatud tehniliste tingimustega;
- 2) võrguteenust ei ole võimalik osutada võrguteenuse kasutajast tuleneva muu asjaolu tõttu;
- 3) võrguteenust ei ole võimalik osutada võrguettevõtjast sõltumatutel põhjustel;
- 4) võrguettevõtja võrgus puudub võrguteenuse osutamiseks vajalik edastamisvõimsus.

Võrguettevõtja peab põhjendama võrguteenuse osutamisest keeldumist. Keeldumist põhjendades tuleb viidata keeldumise õiguslikule alusele ning teavitada sellest KA-t. Võrguettevõtja on kohustatud arendama võrku oma teeninduspiirkonnas viisil, mis tagab võimaluse järjepidevalt osutada õigusakti ja tegevusloa tingimuste kohast võrguteenust võrguga ühendatud tarbijatele, tootjatele, liinivaldajatele ja teistele võrguettevõtjatele, arvestades nende põhjendatud vajadusi.

Sisuliselt tagab eelpoolnimetatud regulatsioon võrguteenuse osutamise kõikidele turuosalistele ning kolmanda osapoole vaba juurdepääsu võrgule. Võimalused võrguteenuse keeldumiseks on äärmiselt piiratud ning praktikas ei ole esinenud juhtumeid, kus võrguettevõtja oleks keeldunud teenuse osutamisest.

Võrreldes võrguettevõtjatega on elektritootjatele elektrituruseaduse alusel kehtestatud tunduvalt vähem nõudeid. Seaduse alusel on peavad tootja tootmiseseadmed olema võrgueeskirjaga kehtestatud tehniliste nõuete kohased, tootja on kohustatud täitma süsteemihalduri poolt seaduse alusel antud korraldusi ning tootja on kohustatud süsteemihaldurile viivitamata teatama varustuskindlust või lepinguga võetud kohustuste täitmist ohustava või ohustada võiva avariioluliku olukorra või avarii või muu asjaolu.

Lisaks seadusele on KA sätestanud turgu valitsevale tootjale AS-le Narva Elektriijaamad kohustuse tagada tarbijate katkematu varustamine elektrienergiaga. Kuna AS Narva Elektriijaamad ning OÜ Iru Elektriijaam on äärmisel olulised ka Narva ning Tallinna linna varustamisel soojusega, siis on tegevuslubadesse sätestatud ka kohustus tagada nimetatud linnade katkematu soojusvarustus.

Elektrienergia müügiluba peavad omama kõik võrguettevõtjad, nii need, kes müüvad elektrit oma võrguga ühendatu tarbijatele, kui ka kõik elektrienergia müügiga tegelevad ettevõtjad.

3.5.2 Konkurentsiameti õigused ja kohustused

Lähtudes järelevalveasutuse seisukohast võib Eesti seadusandliku baasi pidada heaks, mis annab KA-le piisavalt võimalusi tururegulatsiooni teostamiseks.

KA-l on õigus saada turuosalistelt ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustelt andmeid ning siseneda kohapealseks kontrollimiseks turuosalise territooriumile, ruumidesse ja rajatistesse, tutvuda seal järelevalve teostamiseks vajalike dokumentide, muu teabe ja asjaoludega ning teha väljavõtteid, ära kirju ja koopiaid. Samuti on õigus kontrollida turgu valitseva tootja või müüja rakendatavat hinnakujundust. Regulaatoril on õigus sätestada tegevusloa tingimuste kaudu ettevõtjale arenduskohustus. Näiteks on õigus sätestada elektrivõrku investeerimiskohustus, kui ettevõtja senine tegevus ei ole taganud tarbijatele nõuetekohase elektrivarustuse.

Samas lasub KA-l kohustus teostada üldist järelevalvet elektrituruseaduse täitmise üle ning rikkumise korral koostada ettekirjutus. Ka võib turuosaline (tarbija või ettevõtja) esitada kaebuse teise turuosalise tegevuse või tegevusetuse kohta, mille KA peab oma otsusega lahendada. Nii ettekirjutus kui ka otsus on haldusaktid, mille kohta või esitada kaebuse halduskohtule, kellel on õigus KA otsus või ettekirjutus kehtetuks tunnistada.

Lisaks on elektrituruseaduses sätestatud, et teatud liiki seaduse rikkumise korral on KA-l õigus alata väärtemenetlus. Väärtedadena on klassifitseeritud alljärgnevad seaduse rikkumised:

- 1) võrguteenuse osutamise kohustuse rikkumine;
- 2) osutatavate võrguteenuste kvaliteedinõuete rikkumine;
- 3) elektrienergia müük kooskõlastamata piirhinna ja piirhinda ületava hinnaga;
- 4) piiriülese elektrikaubanduse reeglite rikkumine;
- 5) teabe esitamata jätmine.

Punktis 1 toodud rikkumise korral on ettenähtud rahatrahv maksimaalselt 20 000 krooni, ülejäänud rikkumiste korra maksimaalset 50 000 kr.

Tulenevalt konkurentsiseadusest kui turguvalitsev või olulist vahendit omav ettevõtja kuritarvitab oma seisundit, siis võib teha nimetatud seaduse alusel ettekirjutuse või algatada väärteomenetlus (maksimaalne trahv 500 000 kr). Korduval rikkumisel on õigus algatada kriminaalmenetlus.

3.5.3 Tarbijatele esitatav informatsioon

Võrguettevõtjad on kohustatud pidama veebilehekülge ning avalikustama seal alljärgneva informatsiooni:

- 1) liitumistasu arvestamise põhimõtted;
- 2) võrgutegevuse tõhusust, kvaliteeti ja tulukust kajastavad andmed;
- 3) andmed müügiettevõtja kohta, juhul kui võrguettevõtja on määranud müügikohustuse täitmiseks teise ettevõtja;
- 4) võrguteenuse tasud;
- 5) võrguteenuse tüüptingimused.

Elektrienergia müüja peab avalikustama oma veebileheküljel:

- 1) müügikohustuse raames müüdava (mittevabatarbijatele müüdava) elektrienergia hinnad;
- 2) elektrienergia müügi tüüptingimused;
- 3) andmed keskkonnamõju kohta, mis on põhjustatud müügiperioodile eelnenud aruandeaasta jooksul elektrienergia tootmisel tekkinud CO₂ ja SO₂ emissioonidest, ladestatavast põlevkivituhast ning radioaktiivsetest jäätmetest.

Võrguteenuse tasud ning müügikohustuse raames müüdava elektrienergia hinnad tuleb avalikustada vähemalt 90 päeva enne nende jõustumist, lisaks veebileheküljele tuleb hinnad avalikustada ka vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes. Võrguteenuse ja elektrienergia müügi tüüptingimused tuleb avalikustada vähemalt 30 päeva enne nende jõustumist.

Kui võrguettevõtja müüb nii võrguteenust kui ka elektrienergiat on ta kohustatud tarbijale esitataval arvel eristama võrguteenuse ning elektrienergia müügi. Kõik elektrienergia müüjad on kohustatud informeerima tarbijaid elektrienergia tootmiseks kasutatavate energiaallikate jaotusest, vastav teave tuleb lisada tarbijatele esitatavale arvele.

Kokkuvõtteks on KA hinnangul, et tarbijate informeerimine on elektrisektoris küllalt hästi reguleeritud. Tarbijate teavitamise aeg hinnamuutustest on piisav ning valdaval enamusel võrguettevõtjatel on hea interneti leheküljed, mille kaudu on tarbijatel

võimalik saada piisavalt informatsiooni nii võrguteenuse kui ka elektrienergia müügi kohta.

3.5.4 Tarbijatega sõlmitavad lepingud, elektrivarustuse piiramine ning katkestamine ja kohtuväline menetlus

Tarbijate sõlmitavate lepingute valdkond on KA hinnangul hästi reguleeritud ning tarbijate huvid on piisavalt kaitstud. Vastavalt elektrituruseadusele tuleb KA-ga kooskõlastada võrguteenuse lepingu, müügikohustuse raames ehk mittevabatarbijatele müüdava elektrienergia müügilepingu ning liitumislepingu tüüptingimused. Eelpoolnimetatud tüüptingimuste kooskõlastamisel järgib KA lepingutingimuste proportsionaalsust, mille eesmärgiks on nii ettevõtja kui ka tarbija õiguste ja kohustuste tasakaal. Oluline kriteerium tüüptingimuste kooskõlastamisel on ka nende vastavus võlaõigusseadusele.

Tarbijatega sõlmitud võrguteenuse leping võib olla tähtajatu või tähtajaline, reeglina sõlmitakse tähtajatuid lepinguid. Nii võrguettevõtja kui ka elektrienergia müüja võivad muuta lepingu tingimusi vaid juhul, kui muutmine on objektiivselt põhjendatud ja vajalik muutunud asjaolude arvessevõtmiseks ning KA on tüüptingimuste muudatuse kooskõlastanud.

Elektrivarustuse katkestamine on äärmiselt detailselt reguleeritud ning KA hinnangul on sotsiaalselt tundlike tarbijate kaitse võimalikul maksevõime halvenemisel piisavalt hästi kaitstud. Võrguettevõtja võib katkestada tarbija võrguühenduse kui tarbija on jätnud tasumata võrguettevõtja või müüjaga sõlmitud lepingu alusel tasutava rahasumma või muul viisil oluliselt rikkunud võrguettevõtja või müüjaga sõlmitud lepingus ettenähtud kohustust. Enne võrguühenduse katkestamist on ettevõtja kohustatud edastama teate võrguühenduse kavandatava katkestamise kohta. Teates tuleb nimetada võrguühenduse katkestamise põhjus ja kavandatud katkestamise aeg. Tarbija võrguühenduse võib katkestada pärast seda, kui eelpool nimetatud teate saatmisest on möödunud vähemalt 15 päeva ning tarbija ei ole võrguühenduse katkestamise aluseks olnud asjaolu selle aja jooksul kõrvaldanud ja sellest vastavalt võrguettevõtjat või müüjat teavitatud.

Kui võrguühendus katkestatakse põhjusel, et füüsilisest isikust tarbija on jätnud tarbitud elektri eest tähtajaks tasumata raskest haigusest või töötuks jäämisest põhjustatud ajutise maksejõuetuse tõttu, võib tarbija selle asjaolu kohta edastada võrguettevõtjale või müüjale kirjaliku teate. Teatele tuleb lisada nimetatud asjaolu kinnitav tõend. Kirjaliku teate ja tõendid saanud võrguettevõtja võib füüsilisest isikust tarbija võrguühenduse katkestada pärast seda, kui tarbijale teate saatmisest on möödunud vähemalt 30 päeva ja tarbija ei ole võrguühenduse katkestamise aluseks olnud asjaolu selle aja jooksul kõrvaldanud ja sellest vastavalt võrguettevõtjat või müüjat teavitatud.

Kui võrguühendus katkestatakse põhjusel, et tarbija ei ole tähtajaks tasunud tarbitud elektri eest, võib võrguühenduse ajavahemikuks 1. oktoobrist kuni 30. aprillini katkestada hoones või selle osas, mis on eluruum ning mida kasutatakse alalise elukohana ja köetakse täielikult või peamiselt elektrienergia abil, üksnes pärast seda, kui tarbijale teate saatmisest on möödunud vähemalt 90 päeva ja tarbija ei ole

võrguühenduse katkestamise aluseks olnud asjaolu selle aja jooksul kõrvaldanud ning sellest vastavalt võrguettevõtjat või müüjat teavitatud. Kui tarbija ei ole tähtajaks tasunud tarbitud elektri eest, on võrguettevõtjal õigus piirata võrguühenduse võimsust. Võimsuse piiramisest tuleb tarbijale vähemalt 15 päeva ette teatada.

Võrguettevõtjal on õigus katkestada tarbija võrguühendus viivitamata, kui tarbija suurendab omavoliliselt piiratud võimsust, varastab elektrit, kasutab elektripaigaldisi, mis ei ole nõuetekohased, on ohtlikud või häirivad kogu võrgu toimimist või ohustavad varustuskindlust.

Nii võrguteenuse kui ka elektrienergia müügilepingu lõpetamine on täpselt reguleeritud elektrituruseadusega. Võrguettevõtja võib võrgulepingu üles öelda ja tarbimiskoha võrgust lahti ühendada, kui ta on võrguühenduse katkestanud võrgulepingu rikkumise tõttu ja see katkestus on järjest kestnud vähemalt 180 päeva ning tarbija ei ole võrguühenduse katkestamise aluseks olnud asjaolu selle aja jooksul kõrvaldanud ja elektrienergia tarbimist alustanud, kui tarbija on oluliselt rikkunud võrgulepingust tulenevaid kohustusi ja ei ole rikkumist võrguettevõtja antud mõistliku aja jooksul heastanud ning seetõttu ei saa võrguettevõtjalt mõistlikult oodata lepingu täitmise jätkamist.

Võrguettevõtja peab võrgulepingu ülesütlemisest vähemalt 30 päeva ette teatama. Teates nimetatakse lepingu ülesütlemise alus ning lepingu lõppemise kuupäev.

Müüjal või võrguettevõtjal on õigus elektrileping üles öelda juhul, kui tarbija on lepingust tulenevaid kohustusi oluliselt rikkunud ega ole rikkumist müüja või võrguettevõtja antud mõistliku aja jooksul heastanud. Võrguühendus, mille kaudu on elektrilepingu alusel elektrienergiat müüdud, on katkestatud, kuna tarbija on jätnud tasumata võrguettevõtja või müüjaga sõlmitud lepingu alusel tasutava rahasumma või muul viisil oluliselt rikkunud võrguettevõtja või müüjaga sõlmitud lepingus ettenähtud kohustust ja see katkestus on kestnud vähemalt 60 päeva; tarbija on kasutanud elektrienergiat või võrguteenust omavoliliselt või on tahtlikult või raske hooletuse tõttu kahjustanud võrguettevõtja vara või plomme või taatlusmargiseid, mida võrguettevõtja või müüja on mõteseadmete paigaldanud. Elektrilepingu ülesütlemisest peab tarbijale vähemalt 30 päeva ette teatama. Teates nimetatakse lepingu ülesütlemise alus ning lepingu lõppemise kuupäev.

Kõikidel turuosalistel nii ettevõtjal kui ka tarbijatel on õigus pöörduda KA kui kohtuvälise kaebuste lahendaja poole. Turuosalise tegevuse või tegevusetuse peale, mis on vastuolus elektrituruseaduse või selle alusel kehtestatud õigusaktidega, võib teine turuosaline esitada kirjaliku kaebuse KA-le, kes vaatab kaebuse läbi ja teeb selle kohta otsuse kaebuse saamisest alates 30 päeva jooksul. Kui KA taotleb kaebuse lahendamiseks vajalikku teavet, siis võib kaebuse lahendamise pikendada kuni 60 päevani. Turuosalistel on õigus vaidlustada KA otsus 30 päeva jooksul alates selle kättesaamisest halduskohtus.

Kokkuvõtteks on KA arvamusel, et elektritarbijad on küllaltki hästi kaitstud. Mittevabatarbijatele müüdava elektrienergia hind on reguleeritud, selle aluseks olevad kulud on regulaatori poolt kontrollitud ning ettevõtjatele on tagatud põhjendatud tulukus investeeritud kapitalilt. Kui vabatarbijal ei õnnestu leida soodsama hinnaga elektrienergia müüjat on tal õigus osta elektrit müügikohustuse raames reguleeritud

hinnaga. Kehtiv turgu valitseva tootja ja müüja hinna regulatsioon on vajalik olukorras, kus elektrituru avanemine toimub järk-järgult ning tänasel hetkel on turg avatud vaid 13% ulatuses. Hinnaregulatsiooni puudumisel võiks tekkida olukord, kus nii tootjad kui ka müüjad võiksid teenida põhjendamatu ülikasumit.

Tarbijatel on saada piisavalt informatsiooni nii hinnakujunduse, lepingute tüüptingimuste, tootmiseks kasutatavate energiaallikate jm kohta. Enamusel võrguettevõtjatel on hästi kujundatud ning piisavalt informatsiooni sisaldavad interneti leheküljed. Võrguteenuse ning müügikohustuse raames müüdava elektrienergia lepingu tüüptingimused tuleb kooskõlastada KA-ga ning võrguteenuse ja elektrienergia müügi katkestamine või lepingu lõpetamine on seadusega detailselt reguleeritud.

4. Maagaasiturg

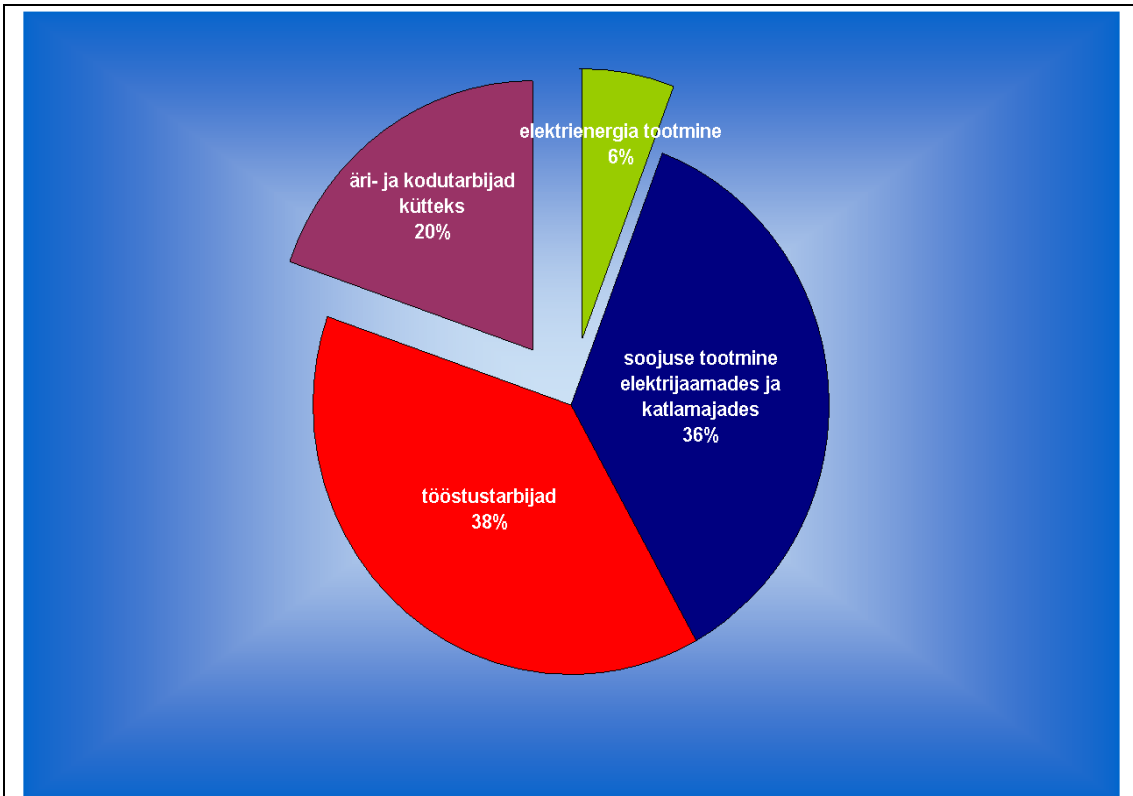
4.1. Ülevaade gaasiturust ja selle regulatsioonist

Analoogselt elektrisüsteemiga on ka gaasivarustussüsteem ehitatud endise NL ajal ning moodustas ajalooliselt osa tollasest NL-i gaasivarustussüsteemist. Eesti gaasivarustussüsteemi kaart on toodud joonisel 4.1.1. Eestil on ühendused vaid Venemaa ning Lätiga, mistõttu on Eesti analoogses olukorras koos teiste Balti riikidega ning Soomega, kus puuduvad ühendused teiste EL liikmesriikidega ning ainus varustusallikas on Venemaa.

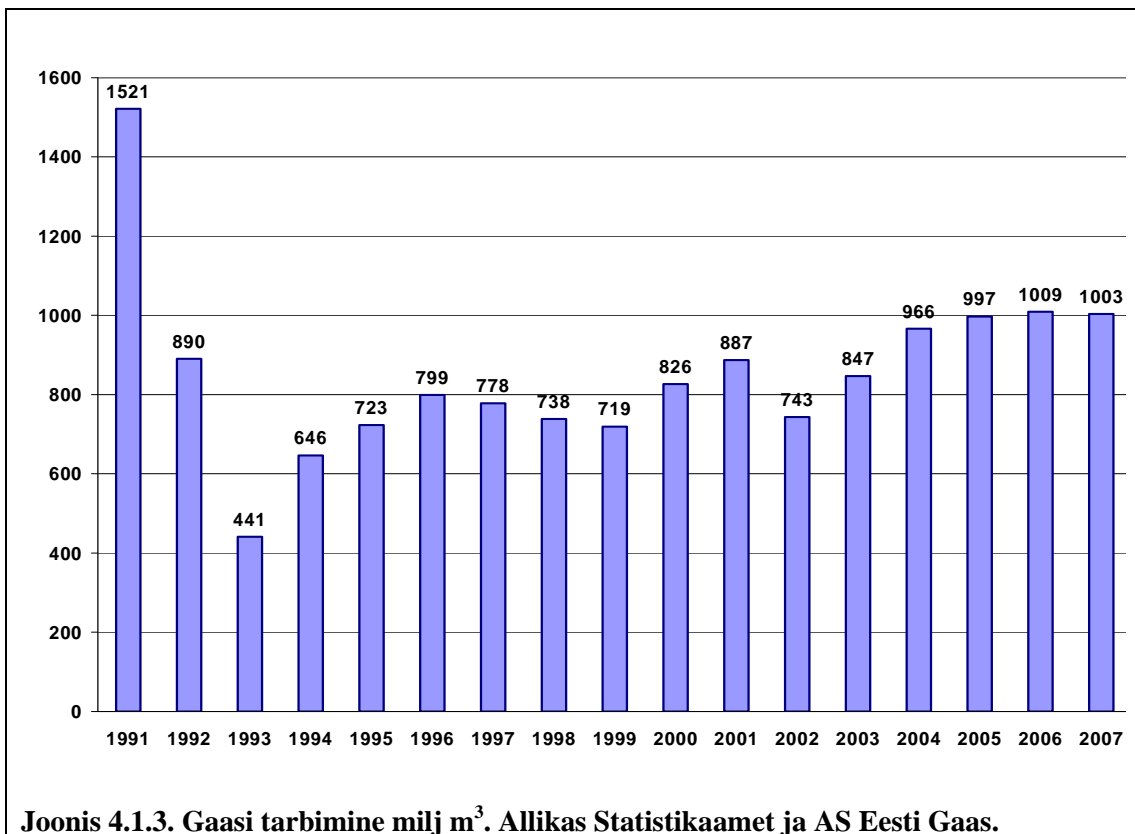

Joonis 4.1.1 Eesti maagaasivõrk

2007. aastal tarbiti maagaasi kokku 1 003 milj m³. Sellest 58 milj m³ elektri tootmiseks, 362 milj m³ soojuse tootmiseks elektrijaamades ja katlamajades, 197 milj m³ kodu- ja äritarbijate poolt kütteks ning 386 milj m³ tööstuslikul otstarbel. Seega on Eesti eripäraks suur gaasitarbimise osakaal tööstuslikul otstarbel ja kütteks ning väike osakaal elektrienergia tootmisel. Maagaasi tarbimist erinevate tarbijagruppide lõikes iseloomustab joonis 4.1.2. Alates aastast 2000 on maagaasi tarbimine mõõdukalt kasvanud ning ületas 2006. aastal taas 1 000 milj m³ piiri (vt joonis 4.1.3.).

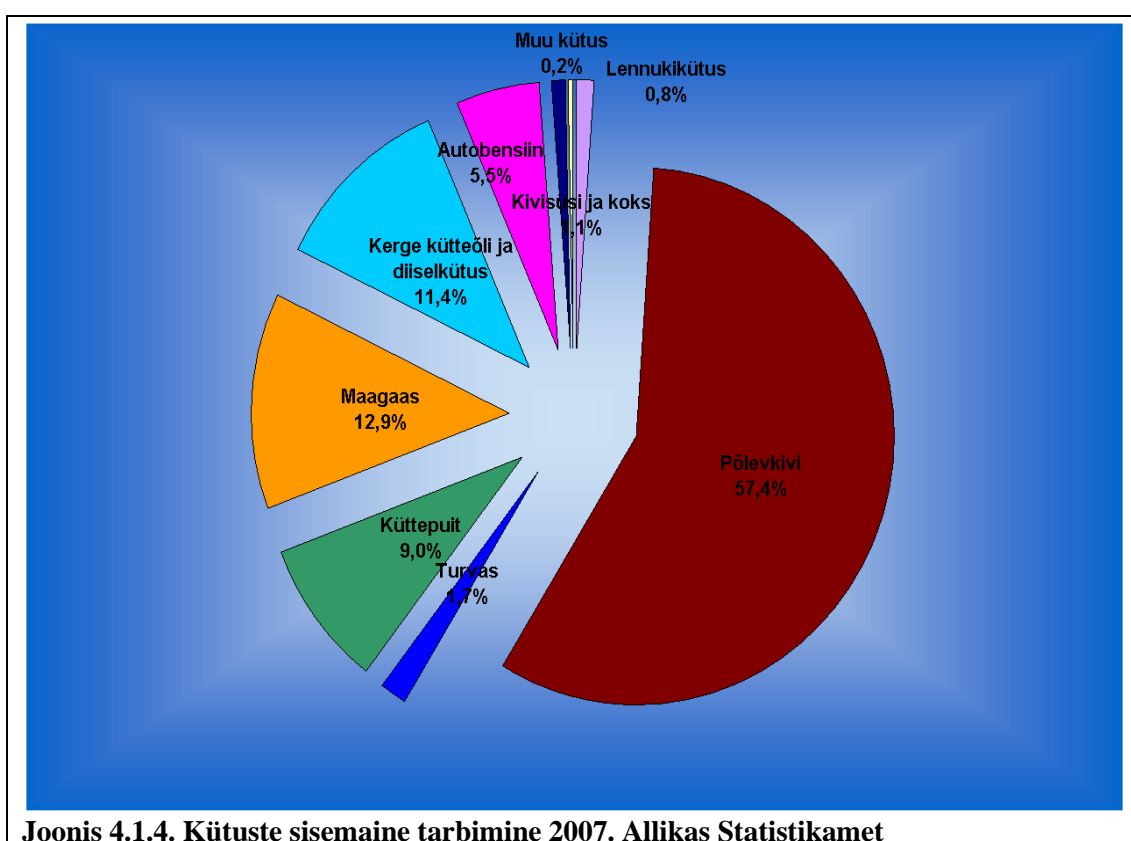
Joonis 4.1.2. Maagaasi tarbimine erinevate tarbijagruppide lõikes 2007. Allikas AS Eesti Gaas

Joonis 4.1.3. Gaasi tarbimine milj m³. Allikas Statistikaamet ja AS Eesti Gaas.

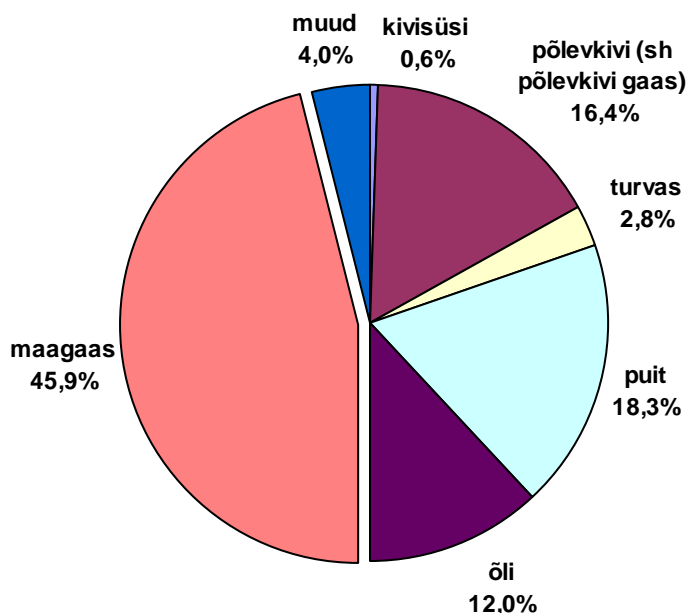
Täna moodustab väetisetootja AS Nitrofert poolt tarbitav gaasi kogus ligi 20% kogu Eesti gaasitarbimisest. Seega sõltub tulevikus Eesti gaasitarbimine suures osas sellest, milliseks kujuneb eelpool nimetatud ettevõtja gaasitarbimine. AS Eesti Gaas prognoosib, et tööstuslikus protsessis ja soojuse toomiseks ning kütteks kasutatava maagaasi kogus jääb samale tasemele. KA on samal arvamusel. Samas on EL-s poliitiline suund CO₂ emissiooni vähendamisele, mis võib pika-ajalises perspektiivis soodustada maagaasi kasutamist elektri tootmisel, kuna võrreldes põlevkiviga on CO₂ emissioon toodetud energiaühiku kohta kordades väiksem. Samas piirab gaasitarbimise kasvu viimastel aastatel toimunud järsk hinnatõus.

Maagaasi osakaal Eesti kütusebilansis on 13,9% (joonis 4.1.4.), seega ei ole tegemist eriti suure osakaaluga ning nagu juba eelpool mainitud, kasutatakse gaasi eelkõige kütteks. Seejuures on maagaasi osakaal elektrienergia tootmisel vaid 2,6%, kuid soojuse tootmisel koguni 45,9% (vt joonis 4.1.5.).

Joonis 4.1.4. Kütuste sisemine tarbimine 2007. Allikas Statistkamet

Eesti gaasivarustust iseloomustab ka asjaolu, et mitmetes piirkondades, nagu Lääne-Eestis, saartel ning ka Kesk-Eestis puudub gaasivarustus, suuresti on see ka tingitud Eesti territooriumi madalast asustustihedusest. Viimaste aastate jooksul on gaasivõrk laienenud Pärnu maakonda ja Viljandi linna. Järgnevate projektidena on plaanis arendada gaasivõrk Põltsamaale (sügis 2008) ja Paldiskisse. Kuna läbi Paldiski hakkaks kulgema ka võimalik Eesti-Soome gaasiühendus, siis sõltub selle trassi ehitamise otsus ka Eesti - Soome ühenduse ehituse otsusest, sest vastavalt sellele valitakse ka gaasitrassi läbimõõt. 2009. aastal saab valmis ühendus Ahtme Soojuselektrijaamaga.

Joonis 4.1.5. Soojuse tootmiseks kasutatavad kütused. Eesti energeetika arvudes 2007

Analoogselt elektrisüsteemile tuleb ka gaasisüsteemi puhul ära märkida tugeva ülekande infrastruktuuri olemasolu ehk Eestis puudub ülekandevõimuse defitsiit. Samas on turu eripäraks täielik sõltuvus Venemaa poolsest gaasivarustusest.

Eesti gaasituru korraldus sai alguse 1998. aastal koos energiaseaduse jõustumisega, mis sätestas vabatarbijateks kõik gaasitarbijad v.a kodutarbijad. Kehtiv maagaasiseadus sätestab, et kuni 1. juulini 2007 olid kõik tarbijad v.a kodutarbijad vabatarbijad ning alates 1. juulist 2007 on kõik tarbijad vabatarbijad ehk ka kodutarbijatel on õigus valida endale sobiv gaasi müüja. Tabelis 4.1.1. on toodud gaasituru avamise dünaamika.

Tabel 4.1.1. Gaasituru avanemine

Aasta	Aastane tarbimine GWh aastas	Turu avatuse protsent
1998	Kõik v.a kodutarbijad	95
1999	Kõik v.a kodutarbijad	95
2000	Kõik v.a kodutarbijad	95
2001	Kõik v.a kodutarbijad	95
2002	Kõik v.a kodutarbijad	95
2003	1,8	95
2004	1,8	95
2005	1,8	95
2006	Kõik v.a kodutarbijad	95
2007 ¹	Kõik tarbijad	100
2008	Kõik tarbijad	100

Märkus: ¹ Alates 01.07.2007

4.1.1 Riikidevahelised ühendused, vaba võimsuse olemasolu ning selle jagamine

Eestil on maagaasi võrguühendused Venemaa ning Lätiga. Kokku on Eestil kolm ühendust: Narvast ja Värskast Venemaale ning Karksist Lätti (joonis 4.1.1.) koguvõimsusega 11 000 tuh m³ ööpäevas. Reeglina on avatud vaid Värska ja Karksi ühendused. Narva ühendus on suletud Venemaa poolse ülekandesüsteemi piirangu tõttu. Erinevate ühenduste läbilaskevõimsused on alljärgnevad:

Karksi ühendus Lätiga 7 000 tuh m³ ööpäevas;

Värska ühendus Venemaaga 4 000 tuh m³ ööpäevas;

Narva ühendus Venemaaga, mille teoreetiline läbilaskevõime 4 000 tuh m³ ööpäevas, tegelik ülekandevõime mitte üle 500 tuh m³ ööpäevas.

2007. aasta tippkoormuseks kujunes 6 350 tuh m³/ööpäevas. Maagaasi tippkoormused aastate lõikes on esitatud tabelis 4.1.2.

Tabel 4.1.2. Maagaasi tarbimise tipp ja ülekandesüsteemi läbilaskevõime

	Tarbimise tipp		Ülekandesüsteemi läbilaskevõime	
	1000 m ³ /ööpäevas	MW	1000 m ³ /ööpäevas	MW
2001	5 400	2 099	7 000	2 721
2002	5 000	1 944	7 100	2 760
2003	5 500	2 138	7 800	3 032
2004	5 100	1 983	8 300	3 227
2005	5 200	2 022	10 400	4 043
2006	6 700	2 605	10 500	4 082
2007	6 350	2 469	10 700	4 160
2008 progn	6 700	2 605	10 900	4 237
2009 progn	6 850	2 663	11 200	4 354
2010 progn	7 000	2 721	11 400	4 432
2011 progn	7 150	2 780	11 600	4 510
2012 progn	7 300	2 838	11 800	4 587
2013 progn	7 300	2 838	11 800	4 587
2014 progn	7 300	2 838	11 800	4 587
2015 progn	7 300	2 838	11 800	4 587
2016 progn	7 300	2 838	11 800	4 587

Seega ei esine praegu ülekandeteenuse võimsuse puudujääki. Süsteemihalduri AS-i EG Võrguteenus prognoosi kohaselt ei teki võimsuse puudujääki ka prognoosis vaadeldud 2016. aastaks. Vastavalt eelpooltoodule puudub ka tururegulaatoril vajadus võimsuse jagamiseks. Ülekandesüsteemi läbilaskevõime võib pärast 2012. aastat suurendada Venemaa poolse Narva suunalise ühenduse rekonstrueerimise tulemusena. Ka täna on Narva suunalise ühenduse tehniline läbilaskevõime 4 000 m³ ööpäevas (1 555 MW), kuid seda ei ole võimalik kasutada Venemaa poolse läbilaskevõime piirangu tõttu. Lisaks plaanib AS EG Võrguteenus kogu ülekandesüsteemi läbilaskevõime järk-järgulist suurendamist, mis saavutatakse eelkõige gaasijaotusjaamade rekonstrueerimise teel.

Kokkuvõttes on Eestis gaasi ülekandesüsteemil täna piisavalt läbilaskevõimet ning prognoosis vaadeldud aastani 2016 ülekandevõimsuse puudujääki ei teki. Lisaks sellele on Eesti poolne tehniline läbilaskevõime 15 000 m³/ööpäevas, kuid seda ei saa kasutada Venemaa poolse Narva suunalise ülekandesüsteemi piirangu tõttu ning tänase läbilaskevõime suurendamine eeldaks Venemaa poolseid investeeringuid.

4.1.2 Gaasivõrkude hinnaregulatsioon.

Erinevalt elektrivõrkudest ei rakendata gaasivõrkudele tegevusloa väljastamisel nn ainuõiguse printsiipi ning vastavalt maagaasiseadusele on lubatud ka paralleelse võrgu ehitamine. Senise praktika kohaselt ei ole olnud paralleelse võrgu ehitamise juhtumeid.

Tegevuslubade väljastamisel jaotusvõrguettevõtjatele määrab KA kaardi peal ära võrguettevõtja tegevuspiirkonna. Võrguettevõtjatel on kohustus arendada võrku oma tegevuspiirkonnas viisil, mis tagab kõikide juba liitunud ning liituda soovivate tarbijate gaasivarustuse.

AS-le EG Võrguteenus kuuluvad nii gaasi põhivõrk kui ka suurim jaotusvõrk. AS-i EG Võrguteenus aktsiad kuuluvad AS-le Eesti Gaas, kes on ühtlasi ka suurim ettevõtja Eesti gaasiturul, ettevõtja suurimad aktsionärid on Gazprom, Eon-Ruhrigas ning Fortum. Koos AS-ga EG Võrguteenus on Eestis kokku 27 gaasi jaotusvõrguettevõtjat, mis on küllaltki suur. Gaasi jaotusvõrkude nimekiri on toodud KA veebileheküljel.

Ka jaotusvõrkude osas on turg äärmiselt kontsentreeritud, AS EG Võrguteenus turuosa jaotusteenusel on ca 92% ning ettevõtja klientide arv on 60 tuhat. Ülejäänud jaotusvõrguettevõtjad on reeglina suhteliselt väikese müüginahuga mitte üle 10 000 tuh m³/aastas ning klientide arv ei ületa tuhandet klienti. Ka on väikeste gaasivõrkude summaarne turuosa jaotusteenuse osas täna vaid 8%. Gaasivõrkude peamised koondnäitajad on toodud tabelis 4.1.3. Gaasi ülekannet osutab vaid AS EG Võrguteenus, ka on tabelis toodud eelpoolnimetatud ettevõtja kui suurima jaotusvõrgu jaotusteenuse hinnad. Kõikide ettevõtjate hinnad on avalikustatud KA koduleheküljel.

AS EG Võrguteenus hinnad on kehtestatud vastavalt rõhule. Seejuures on rakendatud kolm hinnakategooriat:

võrguteenususe liik	hind kr/1000 m ³
ülekandeteenus rõhul üle 16 bar	93,7
jaotusteenus rõhul 0,1 kuni 16 bar	217,70
jaotusteenus rõhu alla 0,1 bar	772,70

Kõrgemas rõhukategoorias 0,1 kuni 16 bar liitunud tarbijad on tööstustarbijad, teised võrguettevõtjad, kaugkütte katlamajad ning koostootjad. Kodutarbijad on reeglina liitunud madalamas rõhukategoorias alla 0,1 bar. Üksikud suured tarbijad (AS Nitrofert, OÜ Iru Elektriijaam) ning mõned võrguettevõtjad on liitunud AS EG Võrguteenus ülekandevõrguga rõhul üle 16 bar.

AS-st Eesti Gaas sõltumatud võrguettevõtjad on reeglina kehtestanud kõikidele tarbijatele ühe jaotusteenuse hinna mis ei sõltu gaasivõrgu rõhust ega muudest tarbimist iseloomustavatest näitajatest nagu tarbimise maht ning nende võrguteenus hinnad jäävad vahemikku 0,5 kuni 0,97 kr/ tuh m³.

Tabel 4.1.3. Gaasivõrguettevõtjate koondnäitajad

	Reguleeritud ettevõtjate arv	Võrguteenus hind €/MWh (EEK/tuh. m ³)		
		Suur tööstustarbija (I4)	Kommertstarbija (I1)	Kodutarbija (D3)
Ülekanne	1	0,65 (93)		
Jaotus	27	1,51 (218)	1,51 (218)	5,37 (773)

Märkused:

vastavalt Eurostat'i definitsioonile on:

-suure tööstustarbija (I4) aastane tarbimine on 116 300 MWh ehk 12 600 tuh. m³

-kommertstarbija (I1) aastane tarbimine on 116,3 MWh ehk 12,6 tuh. m³

-kodutarbija aastane tarbimine on 23 260 kWh ehk 2,53 tuh m³

Võrguteenus andmed on vastavalt AS EG Võrguteenus hinnakirjale.

Kuna võrguteenus hindade ühik on tuh m³, siis on sulgudes toodud ka hinnad ühikutes EEK/tuh m³; gaasi kütteväärtus on 9,2 MWh/tuh m³.

1 € = 15,65 EEK

Vastavalt seadusele rakendatakse hinnaregulatsiooni ühetaoliselt kõikidele võrguettevõtjatele, olenemata nende suurusest. KA tööle lisab see lisakoormuse kuna töömaht hindade koostööstamisele sõltub eelkõige ettevõtjate arvust ning mitte nende suurusest. Töö osakaal on enam-vähem samas suurusjärgus, olenemata sellest, kas tegemist on suure või väikese ettevõtjaga.

Ainus erand gaasivõrguettevõtjate regulatsioonil on võrgutegevuse juriidilise eristamise nõue. Vastavalt maagaasiseadusele on juriidiline eristamine nõutav kui klientide arv on üle 100 000 või kui ühes ettevõtjas on samaaegselt nii ülekanne- kui ka jaotusvõrk. Tulenevalt sellest on juriidiliselt eristatud vaid AS-le Eesti Gaas kuuluv võrguettevõtja ning alates 2006. aasta algusest on moodustatud eraldi äriühing AS EG Võrguteenus. Teistel ettevõtjatel on seadusega sätestatud raamatupidamise eristamise kohustus. Kuna AS EG Võrguteenus teostab nii ülekanne- kui ka jaotusteenust, siis on mõlema teenuse suhtes sätestatud samuti raamatupidamise eristamise nõue.

Vastavalt seadusele koostööstab KA eraldi alljärgnevad võrguteenused ning meetodikad:

- ülekandeenus
- jaotusteenus
- liitumistasu meetodika.

Koostööstamisele ei kuulu bilansigaasi hind ning tasu gaasi transiidi eest, nimetatud tasudele rakendab KA nn *ex-post* kontrolli ehk hinna järelevalvet.

Gaasi võrguettevõtjate regulatsioon toimub samasel printsiipidel elektrivõrkude regulatsiooniga. KA töötab välja võrguteenus arutamise ühtse meetodika, mis on aluseks ülekanne- ning jaotusteenuse kujundamisele ning koostööstamisele.

Metoodika on avalikustatud KA veebileheküljel. Algandmete kogumiseks on KA töötanud välja ja avaldatud oma veebileheküljel vastavad tabelid, mis tuleb võrgutasude kooskõlastamiseks täita. Tabelid on suhtelised mahukad ning sisaldavad tehnilisi andmeid, detailset raamatupidamise kasumiaruannet ja bilanssi ning andmeid põhivara kohta. Samuti esitavad ettevõtjad detailse investeringute plaani ning võrguteenuste müügikogused. Kuna hinna kooskõlastamiseks esitatakse tabelid on mahukad, siis on nende täitmine nõutav vaid hindade kooskõlastamisel. Regulaarset tabelite täitmist ei nõuta, kuid vajadusel on KA-l õigus küsida informatsiooni ettevõtja majandustulemuste ning tehniliste näitajate kohta ning nõuda ka koduleheküljel toodud tabelite täitmist. Samas on ettevõtjad kohustatud eristama oma raamatupidamise aastaaruandes võrguteenuse ning gaasi müügi. Raamatupidamise aastaaruanne on avalik dokument, millega saavad tutvuda kõik huvitatud osapooled.

Algandmete esitamise kohustus on sätestatud seadusega, mille alusel on KA-l õigus küsida kõiki andmeid, mis on vajalikud nii hindade kooskõlastamiseks kui ka järelevalve menetluste läbiviimiseks. Samuti on KA töötajatel õigus igal ajal külastada ettevõtjaid ning nõuda andmeid ning dokumentidest koopiaid. Senise regulatsiooni praktika kohaselt ei ole ettevõtjad andmete esitamisest keeldunud ning kehtestatud regulatsioon andmete esitamise suhtes toimib probleemideta.

Gaasivõrkude hinnaregulatsioonil on KA-l määrav roll regulatsiooni metoodika valikul. Seadus sätestab hinnaregulatsiooni suhtes alljärgneva:

- KA peab kooskõlastama kõik võrguteenuse hinnad ja liitumistasu arvutamise metoodika enne jõustumist.
- Võrguteenuste hinnad peavad olema põhjendatud, lähtudes võrgu toimimiseks ja arendamiseks, töö- ja varustuskindluseks, võrgu kaudu jaotatava gaasi mõõtmise ja mõõtmisandmete edastamiseks ja arvestamiseks vajalikest kulutustest ning põhjendatud tulukusest nii, et oleks tagatud tarbija häireteta varustamine gaasiga.
- Võrguteenuste hinnad tuleb kujundada selliselt, et oleks tagatud:
 - 1) vajalike tegevuskulude katmine;
 - 2) investeringud tegevus- ja arenduskohustuse täitmiseks;
 - 3) keskkonnanõuete täitmine;
 - 4) kvaliteedi- ja ohutusnõuete täitmine;
 - 5) põhjendatud tulukus.
- KA töötab välja ja avalikustab võrgutasude arvutamise ühtse metoodika ning lähtub sellest võrguettevõtjate võrgutasude kooskõlastamisel.

Seega on regulaatori otsustada milline metoodika valida. Metoodika valikul on arvestatud ka ettevõtjate arvamust ning metoodikad valmisid KA ning ettevõtjate vahelise arutelu tulemusena. Võrgutasude hinnaregulatsioonil on kasutusel printsiip, kus ettevõtja esitab taotluse hindade kooskõlastamiseks vastavalt vajadusele ning hinnad kehtivad kuni uute hindade kooskõlastamiseni.

Võrgutasude hinnakujunduse alused on alljärgnevad:

Võrguteenuse müügimaht

Müügimahtude hindamine on äärmiselt oluline. Kuna võrgutasude puhul on tegemist valdavalt püsikuludega, siis mida suurem on müügimaht, seda väiksemaks kujuneb võrgutasu suurus. Võrguteenuse müügimahu hindamisel kasutatakse nii müügimahu ajaloolist dünaamikat kui ka tarbimise vastavust klientide arvule, viimast on efektiivne kasutada eelkõige kodutarbijate osas, kuna on välja kujunenud kindlad suurusjärgud kodutarbijate tarbimise mahu kohta (m³/klient).

Mittekontrollitavad kulud

Mittekontrollitavateks kuludeks loetakse need, mille suurus ei olene ettevõtja majandustegevusest ning millele ei saa rakendada ka kulude kokkuhoiu kohustust. Mittekontrollitavad kulud on riigilõivud ning teistele võrguettevõtjatele makstav võrguteenuse hind. Näiteks kõik väikesed võrguettevõtjad on liitunud AS EG Võrguteenus gaasivõrguga ning peavad tasuma osutatava teenuse eest.

Püsikulud

Püsikulude osas teostab KA põhjalikku analüüsi. Peamised meetodid püsikulude hindamisel on sarnaste ettevõtjate võrdlus (*benchmarking*), kulude dünaamika analüüs ning üksikute kululiikide audit ja analüüs. Võrdluse (*benchmarking*) kasutamise eelduseks on piisava arvu ettevõtjate olemasolu. Jaotusvõrkude hinnaregulatsioonis on võrdlust võimalik edukalt kasutada vaid väiksemate võrguettevõtjate hinnaregulatsioonil (nagu eelpool mainitud on Eestis kokku 27 jaotusvõrguettevõtjat). Samas on probleemiks võrdluse kasutamine AS EG Võrguteenus jaotus- ja ülekandevõrgu regulatsioonil. AS-le EG Võrguteenus kuuluv jaotusvõrk ületab oma suuruselt teisi võrreldavaid gaasi jaotusvõrke mitmekümnekordselt, mistõttu on võrdleva analüüsi (*benchmarking*) kasutamine ettevõtja kulude analüüsiks praktiliselt võimatu. Kasutada saab vaid võrdlust teiste riikide jaotusvõrkudega. Analoogne on ka olukord AS-le EG Võrguteenus kuuluva ülekandevõrgu kulude võrdlemisel, kus saab samuti kasutada vaid võrdlust teiste riikide ülekandevõrkudega.

Oluliseks meetoditeks püsikulude analüüsil on ka kulude dünaamika ning üksikute kulukomponentide analüüs. Kulude dünaamika hindamisel on eeldatud, et nende tõus ei tohi ületada inflatsiooni THI näol, lisaks sellele peab ettevõtja saavutama ka täiendavat kulude kokkuhoiu efektiivsema majandamise ning tootlikkuse kasvu kaudu. Üksikute kulukomponentide analüüsil kontrollitakse üksikute kuluartiklite põhjendatust. Võrguettevõtjal on peamisteks kuluartikliteks hooldus ja remont, tööjõukulud, müügikulud jne. KA poolt teostatava analüüsi käigus kontrollitakse ka muuhulgas, kas ettevõtja ostab teenuseid turuhinnaga, kas kaupade, tööde ja teenuste ostmisel on järgitud hankereegleid.

Kapitalikulu (põhivara kulum)

Analoogselt elektrivõrkude regulatsiooniga kasutab KA gaasivõrkude regulatsioonil regulatiivset kapitalikulu meetodit, mis reeglina erineb ettevõtja raamatupidamise kulumi arvestusest. Regulatiivse kapitalikulu meetodi eeliseks on arvestuse lihtsus ning läbipaistvus nii tarbijale, ettevõtjale kui ka regulaatorile. Kuna kasutusel on vaid kaks kapitalikulunormi ehk põhivara kuluminormi, siis on nii reguleeritava vara kui ka kapitalikulu arvestuse kontrollimine äärmiselt lihtne ning arusaadav. Regulatiivse kulumi arvestamisel kasutatakse printsipi, kus kapitalikulu lülitatakse võrgutasudesse vastavalt põhivara tehnilisele elueale.

Kapitalikulu arvestamisel kasutatakse printsiipi, kus põhivara jagatakse vanaks põhivaraks ning uuteks investeeringuteks ning sätestatakse piiraasta. Kogu vara, mis on soetatud enne piiraastat loetakse vanaks põhivaraks ning sellele rakendatakse vaid ühte kulumi normi, mis arvestab nii vara koosseisu kui ka vanust. Ka uutele investeeringutele rakendatakse ühte kaalutud keskmist põhivara kulumi normi. Kulumi normi arvutamise aluseks on investeeringute struktuur.

Kuna enamuse väikeste ettevõtjate gaasivõrgud on ehitatud viimase viie aasta jooksul, siis on tegemist vaid uute investeeringutega, mida loetakse nn uueks põhivaraks ning kapitalikulu arvestamisel kasutatakse vaid ühte – uue põhivara kapitalikulu normi. Seevastu AS-i EG Võrguteenus ülekande- ning jaotusvõrk on ehitatud valdavalt endise Nõukogude Liidu ajal ning seal kasutatakse kapitalikulu arvestamisel nii uue kui ka vana põhivara kapitalikulu normi.

Põhjendatud tulukus

Põhjendatud tulukuse arvutamisel kasutatakse analoogselt teiste regulaatoritega mudelit, kus tulukus arvutatakse kaalutud keskmise kapitali hinna (WACC) ja reguleeritava vara alusel. Kaalutud keskmine kapitali hind sõltub muuhulgas ka konkreetse ettevõtjatega seotud riskidest. AS-le EG Võrguteenus on KA arvanud kaalutud keskmiseks kapitali hinnaks 7,60% ning väikestele jaotusvõrguettevõtjatele 9,35%. Kaalutud keskmise kapitali hinna arvutamise aluseks on riskivaba tulumäär. Kuna Eestis riigi võlakirjad sisuliselt puuduvad, siis on riskivaba tulumäära aluseks võetud Saksamaa 10-aastase riigi võlakirja viimase viie aasta tootlikkus, millele liidetakse Eesti riigi risk. Viie aasta ajaloolist tootlust kasutatakse selleks, et põhjendatud tulukuse arvutamisel vältida turu kõikumisi.

Reguleeritav vara

Nii kapitalikulu kui ka põhjendatud tulukuse arvestuse aluseks on reguleeritav vara, kus KA kasutab teiste regulaatoritega analoogset printsiipi. Reguleeritava vara arvestuse juures on äärmiselt oluline selle järjepidevus. Reguleeritava vara arvestus toimub printsiibil, kus reguleeritava vara algväärtusele liidetakse teostatud investeeringud ning lahutatakse regulatiivne kapitalikulu. Reguleeritava vara algväärtuseks on reeglina võetud põhivara raamatupidamise väärtus. Väiksemate gaasivõrkude reguleeritava vara väärtuse kontrollimisel on KA kasutanud ka võrdlusmeetodit, kus on võrreldud erinevate ettevõtjate vara väärtuse vastavust nii võrgu km pikkusele kui ka tarbimise mahule. Kuna väiksemate võrguettevõtjate investeeringud on teostatud valdavalt pärast 2000. aastat, siis reguleeritava vara analüüsimise käigus on KA kontrollinud ka teostatud investeeringute efektiivsust.

Gaasivõrgu väljaehitamiseks vajalikud investeeringud finantseeritakse kahest allikast: ettevõtja omavahenditest teostatavad nn arendusinvesteeringud ja tarbijate poolt tasutatav liitumistasu. Vastavalt maagaasiseadusele tuleb liitumistasu arvutamisel lähtuda printsiibist, et oleks tagatud konkreetseks liitumiseks vajalike põhjendatud kulutuste katmine ja keskkonna ning kvaliteedi- ja ohutusnõuete täitmine. Seadus ei sätesta, milline osa investeeringutest tuleks katta ettevõtja omavahenditest ja milline tarbijate poolt tasutatav liitumistasu. Näiteks võib täiesti uue gaasivõrgu rajada printsiibil, kus kogu investeering teostatakse vaid tarbijate poolt tasutatavate liitumistasude arvelt. Seega on see ettevõtjate otsustada, millist investeeringute finantseerimise skeemi rakendada. Samas on see ülimalt oluline reguleeritava vara arvestamisel, sest viimase hulka arvestatakse vaid omavahenditest teostatavad

arendusinvesteeringud. Tarbijate poolt tasutud liitumistasu on juba kord tarbijate poolt kinni makstud ning seetõttu ei tohi seda teistkordselt tarbijate käest võtta ehk neid kulusid ei lülita võrgutasudesse. Seega, kui näiteks kogu gaasivõrgu rajamine finantseeritakse vaid tarbijate poolt tasutavatest liitumistasudest, puudub ettevõtjal reguleeritav vara ning kapitalikulu ega ärikasumit võrguteenuse hinda ei lülitata.

4.1.3 Gaasivarustuse kvaliteet

Gaasivarustuse kvaliteedinõuded kehtestati maagaasiseaduse muudatustega 2007. aasta alguses, mille alusel rikestest põhjustatud gaasivarustuse katkestuse järjestikune kestus ei või olla pikem kui 72 tundi ja aastane summaarne katkestuse kestus pikem kui 130 tundi. Katkestuste kestuse üle peab arvestust võrguettevõtja ning KA ülesanne on kontrollida kvaliteedi nõuete täitmist.

4.1.4 Bilansivastutus

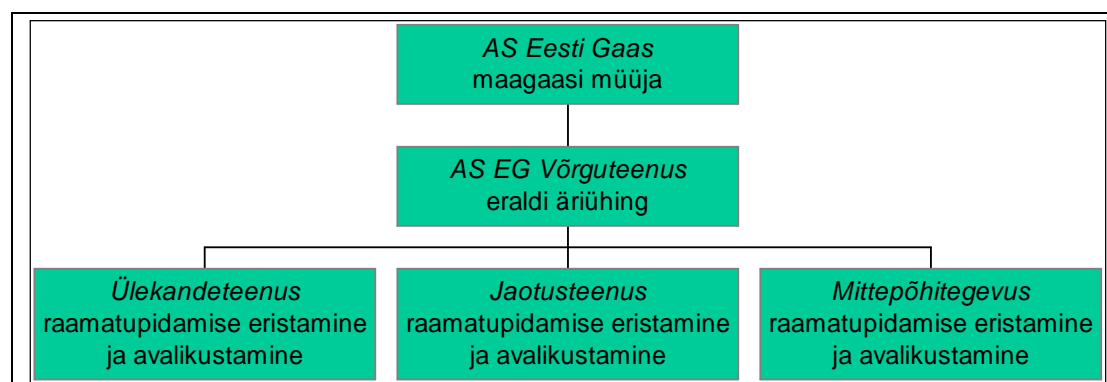
Esialgne bilansivastutuse regulatsioon oli rakendatud juba 2003. aasta juulis jõustunud maagaasiseaduses, seda täiendati 2005. aasta lõpus jõustunud seaduse muudatusega. 2006. aasta jaanuari külmal perioodil, mil tekkis gaasi puudujääk, ilmnes ka bilansivastutuse ebapiisav regulatsioon, mis tingis bilansivastutuse peatüki olulise täiendamise seaduse muutmise käigus. Maagaasiseaduse muudatused jõustusid 2007. aasta märtsis ning seal on sätestatud bilansivastutuse regulatsioon, mille kohaselt on iga turuosaline vastutav oma bilansi eest. Bilansi perioodiks on ööpäev ning kodutarbija bilansi eest vastutab võrguettevõtja. Bilanss on seaduse tähenduses tasakaal turuosalise gaasi müügilepingus kokkulepitud gaasikoguse ning turuosalise tarbitud või edasi müüdüd gaasikoguse vahel. Seega vastutavad sisuliselt kõik turuosalised, v.a kodutarbijad, et nende tarbimise ööpäevane kogus vastaks lepingus kokkulepitule.

Bilansivastutus on korraldatud printsiibil, kus süsteemihaldur (AS EG Võrguteenus) vastutab kogu süsteemi bilansi eest ning turul võivad tegutseda mitmed bilansihaldurid. Bilansi tasakaalustamiseks süsteemihaldur ostab või müüb bilansigaasi. Kui näiteks tarbija tarbis gaasi rohkem kui lepingus ette nähtud, peab ta puudujääva koguse bilansigaasi hinnaga juurde ostma, vastupidisel korral aga bilansigaasi hinnaga maha müüma. Eeldatavalt on puudujääva bilansigaasi hind kallim kui lepinguline hind ning ülejääva bilansigaasi hind taas odavam kui lepinguline hind. Sisuliselt on tegemist börsile analoogse situatsiooniga, kus defitsiidi korral hind tõuseb ning ülejäägi korral taas langeb. Samas ei pea tarbija nn "börsimängudes" osalema, vaid võib delegeerida kogu bilansivastutuse gaasi müüjale, kes garanteerib ka vastava gaasikoguse olemasolu.

Eesti gaasiturgu iseloomustab äärmine kontsentreeritus, kus gaasi impordivad vaid kaks ettevõtjat: AS Eesti Gaas ning AS Nitrofert. AS Nitrofert on keemiaettevõtja, kes kasutab maagaasi tööstuslikus protsessis ning impordib gaasi vaid omatarbeks. Seega impordib kogu ülejäänud tarbijatele vajamineva gaasi AS Eesti Gaas, kes on osutanud tarbijatele ning teistele võrguettevõtjatele gaasi müüjana ka bilansihalduri teenust ehk gaasi müügihind on sisaldanud ka bilansiteenust.

4.1.5 Tegevusalade eristamine

Vastavalt maagaasiseadusele peab jaotusvõrk moodustama eraldi ettevõtja kui tarbijate arv on üle 100 000. Samas ei ole Eestis ühtegi jaotusvõrku, mille tarbijate arv ületab 100 000. Ülekandevõrk peab olema juriidiliselt eristatud, samas on lubatud moodustada äriühing, mis teostab nii ülekande- kui ka jaotusteenust. AS Eesti Gaas, kellele kuulub nii ülekande kui ka suurima turuosaga jaotusvõrk, on moodustanud äriühingu AS EG Võrguteenus, mis teostab nii ülekande- kui ka jaotusteenust. Ehk tegemist on nn kombineeritud võrguoperaatoriga, kus ülekande- ja jaotusteenus ning mittepõhitegevus on eristatud raamatupidamises ning avalikustatud. Seejuures peab ettevõtja kehtestama raamatupidamiseskirjad varade ja kohustuste ning tulude ja kulude jaotamise osas ning raamatupidamise aastaaruandes peab kulude jagamise õigsuse kohta andma hinnangu audiitor. AS-i Eesti Gaas struktuur on toodud alljärgneval joonisel 4.1.4.

Joonis 4.1.4. AS Eesti Gaas struktuur.

Kõik ülejäänud jaotusvõrgud peale AS-i EG Võrguteenus (tänapäevase seisuga 27 ettevõtjat), kui ka alla 100 000 tarbijaga ettevõtjad on kohustatud eristama oma raamatupidamise tegevusalade lõikes alljärgnevalt:

- jaotusteenuse osutamine
- maagaasi müük vabatarbijatele
- maagaasi müük kodutarbijatele
- mittepõhitegevus.

KA on töötanud välja ja avalikustanud oma koduleheküljel vastavad juhised ning aruandevormid, mille alusel saavad ettevõtjad tegevusalasid eristada. Seejuures peab ettevõtja kehtestama raamatupidamiseskirjad varade ja kohustuste ning tulude ja kulude jaotamise osas ning raamatupidamise aastaaruandes peab kulude jagamise õigsuse kohta andma hinnangu audiitor.

Lisaks võrguteenuse, maagaasi müügi ning mittepõhitegevuse eristamisele peavad ettevõtjad eristama oma raamatupidamise ka erinevate teenuste osutamise lõikes (nn regulaatori poolt sätestatud tegevusalade eristamine).

Kombineeritud võrguoperaator (AS EG Võrguteenus) on kohustatud eristama oma raamatupidamise alljärgnevalt:

- ülekandeteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)

- jaotusteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)
- transiit (*ex-post* regulatsioon ehk KA-l on õigus kontrollida hindade põhjendatust)
- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise meetodika eraldi igale ettevõtjale)
- bilansigaasi müük (*ex-post* regulatsioon ehk KA-l on õigus kontrollida hindade põhjendatust)
- mittepõhitegevus.

Jaotusvõrguettevõtja, kes ei ole kohustatud moodustama eraldi äriühingut on kohustatud eristama oma raamatupidamise alljärgnevalt:

- maagaasi müük mittevabatarbijatele (KA kooskõlastab kaalutud keskmise hinna)
- maagaasi müük vabatarbijatele (KA-l on õigus kontrollida, et ei toimuks ristsubsideerimist müügil mittevabatarbijatele ja vabatarbijatele)
- jaotusteenuse müük (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab võrgutasud enne nende jõustumist)
- tarbijate poolt tasutud liitumistasud (*ex-ante* regulatsioon ehk KA kooskõlastab liitumistasude arvutamise meetodika eraldi igale ettevõtjale)
- mittepõhitegevus.

Tegevusalade eristamist AS-s EG Võrguteenus iseloomustab alljärgnev tabel 4.1.4.

Tabel 4.1.4. Tegevusalade eristamine AS-s EG Võrguteenus

	Gaasi ülekanne	Gaasi jaotus
Eraldi peakontor (Jah/Ei)	Jah	Jah
Ettevõtjaid näidatakse eraldi äriühingutena (Jah/Ei)	Jah	Jah
Raamatupidamise eristamine koos regulaatori poolsete juhistega (Jah/Ei)	Jah	Jah
Raamatupidamise eristamise auditeerimine (Jah/Ei)	Jah	Jah
Eristatud raamatupidamise avalikustamine (Jah/Ei)	Jah	Jah
Eraldi ettevõtja juhatus, milles ei osale ühte kontserni kuuluvate ettevõtjate juhatuse liikmed (Jah/Ei)	Jah	Jah

4.1.6 Tegevuskava

AS EG Võrguteenus on kohustatud töötama välja tegevuskava, milles nähakse ette teiste gaasiettevõtjate ja tarbijate võrdse kohtlemise abinõud ning nende rakendamiseks võrguettevõtja töötajatele pandavad kohustused. KA on eelpoolnimetatud tegevuskava koostamiseks töötanud välja juhendi, mis on avalikustatud KA koduleheküljel. Vastavalt juhendile on soovitatav koostada tegevuskava 3-aastases perspektiivis. AS EG Võrguteenus esitab igal aastal KA-le aruande tegevuskava täitmise kohta. Nii tegevuskava kui ka aruanne selle täitmise kohta on avalikud dokumendid ning kõigil huvitatutel on õigus nendega tutvuda. Juhul kui KA on arvamisel, et tegevuskava ei ole piisav ning ei vasta tegelikele nõuetele, on tal õigus nõuda tegevuskava ülevaatamist ning vajadusel ka muutmist.

Tegevusalade eristamise vaatepunktist on kõige olulisem selle täitmine AS-i Eesti Gaas kontserni osas, kuna lisaks võrguteenusele on kontsern turguvalitsev nii gaasi hulgi- kui ka jaemüügil. Nagu juba eelpool mainitud on AS EG Võrguteenus eraldi äriühing, mille aktsiad kuuluvad 100% ulatuses AS-le Eesti Gaas. Erinevalt elektriuruseadusest ei sätesta maagaasiseadus piiranguid ettevõtja juhatuse või nõukogu koosseisu kohta. Ettevõtja juhatus on kaheliikmeline ning nõukogu kolmeliikmeline, sealjuures koosneb nõukogu emaettevõtja AS Eesti Gaas töötajatest. Ettevõtja kontor koos dispetšerkeskusega asetseb eraldi hoones ning logo, mis erineb tunduvalt emaettevõtja omast, mis on märk sellest, et ettevõtjat soovitakse ka avalikkusele presenteerida kui erinevat emaettevõtjast.

Gaasivõrkude sõltumatuse seisukohalt on äärmiselt oluline ettevõtjate juhtimine. Sisuliselt peaks emaettevõtja pädevuses olema vaid investeeritud varade tootlikkuse, aastaeelarve ja pika-ajalise äriplaani kinnitamine. Ülejäänud osas peaks võrguettevõtja olema sõltumatu. Vastavalt võrguettevõtja tegevuskavale on ettevõtja igapäevane juhtimine, sh süsteemihalduri teenused, juhatuse ainupädevuses.

AS EG Võrguteenus koosseisu kuuluva süsteemihalduri (ülekandevõrgu) osas on oluline ettevõtja tegevuskava võimalikul tegutsemisel kriisiolukorras, kus võib olla vajalik gaasitarbimise piiramine. Seoses EL direktiivi 2004/67/EÜ jõustumisega, mis käsitleb maagaasitarbimise kindluse tagamise meetmeid, jõustusid 2007. aasta märtsis ka maagaasiseaduse muudatused, kus muuhulgas on reguleeritud ka süsteemihalduri tegutsemine võimalikus kriisiolukorras, kus võib olla vajalik maagaasi tarbimise piiramine. AS-l EG Võrguteenus on olemas plaan tegutsemiseks kriisiolukorras.

Võrkude sõltumatuse tagamisel ning hinnaregulatsioonil on tähtis kontrollida emaettevõtjalt ning teistelt kontserni kuuluvatelt ettevõtjatelt ostetavate teenuste hinnakujundust. Emaettevõtjalt ostetavate teenuste osas on KA järginud printsiipi, kus ostetava teenuse hind ei tohi ületada turuhinda ning täita tuleb kõiki hankereegleid. Vastavalt riigihangete seadusele peavad gaasivõrgud kui loomulikud monopolid täitma riigihangete seaduses sätestatud nõudeid.

Kokkuvõttes võib tõdeda, et tegevusalade eristamise osas täidab Eesti täielikult EL-I maagaasi direktiivi nõudeid. AS-l Eesti Gaas on alla 100 000 kliendi ning vastavalt sellele on moodustatud kombineeritud võrguettevõtja AS EG Võrguteenus, mis teostab nii ülekande- kui ka jaotusteenust. Ülekande- ning jaotusteenus on eristatud ettevõtja raamatupidamises. Ülejäänud jaotusvõrkudel (alla 100 000 tarbija) on teostatud jaotusteenuse ja müügi eristamine raamatupidamises.

4.2. Konkurents gaasiturul

4.2.1 Hulgiturg

Alates 1. juulist 2007 on kogu turg avatud. Sisuliselt on tegemist formaalselt avatud turuga kuna reaalne konkurents gaasiturul puudub.

Nagu juba eelpool mainitud on Eestil ühendused vaid Venemaa ning Lätiga ning ainus gaasitarnija kõigis kolmes riigis on Venemaa. Seega puudub müüjate vahel reaalne konkurents, sest kõigis kolmes Balti riigis on võimalik gaasi osta vaid Venemaalt. Balti riikidega analoogne olukord on ka Soomes, kus kogu maagaas imporditakse samuti Venemaalt. Seega ei tekiks gaasiturgu ka Eesti – Soome vahelise gaasitrassi ehitamisel, sest ka nelja riigi ühisel turul oleks tegemist vaid ühe tarneallikaga. Küll aga võimaldaks Eesti ja Soome vahelise ühenduse ehitamine parandada tehnilist tarnekindlust.

Kogu hulgiturul müüdava gaasi impordib AS Eesti Gaas ning konkureerivad hulgimüüjad puuduvad. Lisaks AS-le Eesti Gaas impordib gaasi ka keemiatööstusettevõtja AS Nitrofert omatarbeks. Seadusega on gaasi import võimaldatud kõikidele turuosalistele. Vastavalt maagaasiseadusele on küll gaasi impordiks väljapool EL-i vaja saada tegevusluba, kuid selle taotlemine ei ole keeruline, sisuliselt tuleb täita vaid formaalseid nõudeid.

Valitseb olukord, kus gaasiturul tegutseb lisaks AS-i Eesti Gaas kontserni kuuluvale võrguettevõtjale veel 26 väiksemat sõltumatut võrguettevõtjat, kes müüvad lisaks võrguteenusele oma tarbijatele ka maagaasi. Väikesed võrguettevõtjad ostavad aga eranditult gaasi AS-i Eesti Gaas käest ning valdav enamuse nende tarbijatest on kodutarbijad. Kuna 2007. aasta 1. juulist on kogu gaasiturg avatud, siis on tekkinud olukord, kus sõltumatud gaasimüüjad peavad konkureerima eelkõige AS-ga Eesti Gaasi.

Gaasi hulgituru üldised näitajad on toodud alljärgnevas tabelis 4.2.1. Nagu ka tabel iseloomustab on Eesti gaasiturg sisuliselt ühe ettevõtja - AS Eesti Gaas kontrolli all.

Tabel 4.2.1. Ülevaade gaasi hulgiturust

Aasta	Gaasi tarbimine	sh import	Tarbimise tipp		Ülekandesüsteemi läbilaskevõime		Ettevõtjate arv, kes importisid gaasi	Kolme suurima hulgimüüja turuosaka %
			miljon m ³ /aastas	miljon m ³ /aastas	tuhat m ³ /ööpäevas	MW		
2001	865,2	865,2	5 400	2 099	7 000	2 721	2	100
2002	723,8	723,8	5 000	1 944	7 100	2 760	2	100
2003	838,4	838,4	5 500	2 138	7 800	3 032	2	100
2004	961,8	961,8	5 100	1 983	8 300	3 227	2	100
2005	990,8	990,8	5 200	2 022	10 400	4 043	2	100
2006	1 008,0	1 008,0	6 700	2 605	10 500	4 082	2	100
2007	1 003,4	1 003,4	6 350	2 468	10 700	4 160	2	100
2008 progn	985,0	985,0	6 700	2 605	10 900	4 237	2 ¹	100

Märkus: ¹Reaalne gaasi importija on vaid AS Eesti Gaas kuna importijana tegutsev AS Nitrofert impordib gaasi vaid omatarbeks.

Hulgimüügil ega müügil vabatarbijatele hindu ei kooskõlastata ning AS Eesti Gaas, kui ainuke hulgimüüja, müüb gaasi kokkuleppe hinnaga nii oma võrguga ühendatud vabatarbijatele kui ka edasimüügiks teistele võrguettevõtjatele. 2007. aasta märtsis jõustunud maagaasiseaduse muudatustega täpsustati turgu valitsevas seisundis oleva gaasimüüja kohustusi. Vastavalt jõustunud seaduse muudatustele peab turgu valitsev gaasiettevõtja avalikustama gaasi müügitingimused ja müügihinna kujunemise põhimõtted ning lähtuma nende välja töötamisel ja kujundamisel võrdse kohtlemise ja läbipaistvuse põhimõttest. Gaasi müügihind peab tagama vajalike tegevuskulude katmise, vajalikud investeeringud ja põhjendatud tulukuse. Sisuliselt tähendab seaduse muudatuse seda, et AS Eesti Gaas kui turguvalitsev ettevõtja peab müüma gaasi võrdse hinna ja tingimustega nii kõikidele vabatarbijatele kui ka võrguettevõtjatele. Regulaatorile on pandud seadusega kohustus teostada järelevalvet AS-i Eesti Gaas tegevuse üle ning kui gaasi müük ei vasta eelpool nimetatud tingimustele, on ametil õigus nõuda selle kooskõlla viimist.

KA hinnangul oli nimetatud seaduse muudatus vajalik ning ei takista mingil moel gaasituru toimimist ega sea AS-i Eesti Gaas ebavõrdsesse olukorda. Eesti reaalne olukord on selline, kus turul alternatiivsed gaasi müüjad puuduvad ning on vähe tõenäoline, et hulgiturul tekiks lähiajal reaalne konkurents. Lisaks Venemaale on Eestisse küll võimalik gaasi importida ka Lätist, kuid ka seal on analoogne olukord, kus turgu valitseva seisundiga gaasimüüja põhiomanik on gaasi eksportija Gazprom. Seega potentsiaalsetel gaasi importijatel puuduvad reaalsed võimalused soodsamatel tingimustel gaasi osta. KA on pidevalt jälginud gaasituru olukorda ning peamiseks probleemiks on olnud just erineva hinnaga müük sarnastes tingimustes olevatele gaasitarbijatele. Seega võib eeldada, et seaduse muudatus aitab korrastada turgu ning võimaldab kõikidel turuosalistel osta gaasi võrdsetel tingimustel.

Lisaks peab AS Eesti Gaas kui 100% hulgiturust omav turgu valitseva seisundiga ettevõtja täitma konkurentsiseadusest tulenevaid nõudeid. Konkurentsiseaduse alusel on turgu valitseva seisundiga ettevõtjal keelatud turgu valitseva seisundi otsene või kaudne kuritarvitamine kaubaturul, sealhulgas võrdväärsete kokkulepete sõlmimisel erinevate tingimuste pakkumine või rakendamine erinevatele äripartneritele, pannes mõne neist sellega ebasoodsasse konkurentsiolukorda. (Konkurentsiseaduse alusel toimuv regulatsioon on täpsemalt kirjeldatud punktis 4.3.).

Seega peab AS Eesti Gaas ka konkurentsiseaduse alusel järgima, et gaasi müügil tehtavad kulud ja kasum oleksid põhjendatud ning mõistliku suurusega ning et kõikidele tarbijatele müüduks gaasi võrdsetel tingimustel. KA on seisukohal, et kõikidel analoogsetel tingimustel gaasi tarbivate ettevõtjatel, olenemata sellest kas gaasi kasutatakse omatarbeks või edasimüügiks, on õigus osta gaasi samade tingimuste ja hinnaga.

Kuna KA reguleerib ka suure osa kaugkütte ettevõtjate hindu ning regulatsiooni alla kuulub ka kõikide sõltumatute müüjate (reeglina võrguettevõtjad) poolt kodutarbijatele müüdav gaasi hind, siis on olemas hea ülevaade AS-i Eesti Gaas poolt erinevatele tarbijatele müüdavast gaasi hinnast.

4.2.2 Jaeturg

Ka jaeturu osas on AS Eesti Gaas juhtival positsioonil. AS-i Eesti Gaas osakaal jaeturul on täna 93% ning tegemist on vaieldamatu turuliidriga, kuna ka kogu ülejäänud jaemüügis müüdav gaas ostetakse AS-lt Eesti Gaas. AS-i Eesti Gaas jaemüügi kogus on ligi 731 tuh m³/aastas, suuruselt järgmise ettevõtja gaasi jaemüügi kogus on vaid 10 tuh m³/aastas, mis näitab ilmekalt kui suur on AS-i Eesti Gaas turuosa tähtsus. Nagu juba eelmises peatükis mainitud tegutseb lisaks AS-le Eesti Gaas veel 26 väiksemat võrguettevõtjat, kes müüvad nii võrguteenust kui ka gaasi oma võrguga ühendatud tarbijatele. Gaasivõrkudest sõltumatud müüjad turul puuduvad. Tabelis 4.2.2. on toodud ülevaade jaeturu kohta, mis analoogselt hulgituruga iseloomustab jaeturu äärmist kontsentreeritust.

Tabel 4.2.2 Ülevaade gaasi jaeturust

	Tarbimine jaeturul milj m ³	Ettevõtjate arv turuosaga üle 5%	Võrgu-ettevõtjatest sõltumatute müüjate arv	Kolme suurima ettevõtja turuosa				Tarbijate arv, kes vahetas tarnijat
				elektrijaamad	suured tööstus-ettevõtjad	keskmise suurusega tööstus-ettevõtjad	väike-ettevõtjad ja kodutarbijad	
2001	789	1	0	100	100	100	100%	0
2002	675,4	1	0	100	100	100	99%	0
2003	732,4	1	0	100	100	100	99%	0
2004	748,9	1	0	100	100	100	98%	0
2005	774,4	1	0	100	100	100	97%	0
2006	793,5	1	0	100	100	100	97%	0
2007	796,0	1	0	100	100	100	93%	28
2008 progn	775,0	1	0	100	100	100	93%	0
2009 progn	750,0	1	0	100	100	100	93%	0

AS Eesti Gaas on ainuke gaasi importija. Turul tegutseb küll 26 gaasi müüjat, kuid kõik nad ostavad gaasi eranditult AS-lt Eesti Gaas. Samas on AS-l Eesti Gaas lai gaasitarbijate ring, kuhu kuuluvad nii kodu- kui ka vabatarbijad. Kuna AS Eesti Gaas on gaasimüüjana ka konkurentsiseaduse mõistes turgu valitseva seisundiga ettevõtja, siis on tal ka kohustus müüa gaasi samadel tingimustel kõikide teiste võrguettevõtjate võrkudega ühendatud tarbijatele. Kuna kõik tarbijad võivad müüjat vahetada, siis on nad reeglina valinud uueks gaasi müüjaks AS-i Eesti Gaas. Järgnev tabel kajastab gaasi tarnija vahetust hetkest, millal gaasi turg avanes kõikidele tarbijatele.

Tabelis 4.2.3. on toodud 2007. aasta maagaasi tarnija vahetused alates 1.juulist.

Tabel 4.2.3. Maagaasi tarnija vahetus

MGS § 6 lg 3 (ja vabatarbijate osas § 5 lg 2)

	2007	
	tk	Müügimaht, 1000 m ³
Kodutarbijad	26	37,795
Vabatarbijad	2	193,982
Kokku kliente	28	231,777

Seega on pärast turu avanemist mõned tarbijad tarnijat vahetanud. KA loeb neid arenguid positiivseteks ning leiab, et see aitab turu arengule igatpidi kaasa. KA on nii võrguteenuse kui ka müügi tüüptingimuste kooskõlastamisel järginud nõuet, et gaasi ettevõtjad arvestaksid sellega, et müüja vahetus peab toimima lihtsalt ega tooma tarbijale kaasa üleliigseid kohustusi. Müüja vahetus peab toimuma vähemalt ühe kuu jooksul.

Andmed gaasi hindadest on toodud alljärgnevas tabelis 4.2.4. Seejuures tuleb tõdeda, et nii tööstus- kui ka kodutarbijatele toimus 2007. aastal järsk hinnatõus, mille põhjustas müüdava gaasi hinna tõus. 2007. aastal tuli vabatarbijatel maksta keskmiselt 3000 kr/1000m³ ning kodutarbijatel 3 785 kr/1000 m³.

Tabel 4.2.4. Gaasi lõpptarbijate hinnad 2007. aastal

€/MWh (EEK/1000 m ³)	I4	I1	D3
Võrguteenus	1,51 218	1,51 218	5,37 773
Võrguteenuses sisalduvad maksud	0,000	0,000	0,000
Maagaasi hind ilma võrguteenuseta	18,06 2 600	20,97 3 019	20,97 3 019
Käibemaks 18%	3,52 507	4,05 583	4,74 683
Lõpptarbijate hind koos käibemaksuga	23,09 3 325	26,52 3 820	31,08 4 475

Märkused:

Vastavalt Eurostat'i definitsioonile:

-suure tööstustarbijate (I4) aastane tarbimine on 116 300 MWh ehk 12 600 tuhat m³

-kommertstarbijate (I1) aastane tarbimine on 116,3 MWh ehk 12,6 tuhat m³

-kodutarbijate aastane tarbimine on 23 260 kWh ehk 2,53 tuhat m³

Võrguteenuse andmed on vastavalt AS EG Võrguteenus hinnakirjale.

Suure tööstustarbijate I4 gaasi keskmine hind vastavalt KA andmetele.

Kuna võrguteenuste hindade ühik on tuhat m³, siis on sulgudes toodud ka hinnad ühikutes EEK/tuhat m³; gaasi kütteväärtus on 9,2 MWh/tuhat m³.

1 € = 15,65 EEK

4.2.3 Müügikohustus ja hinnaregulatsioon

Üldised andmed gaasi jaeturu hinnaregulatsiooni kohta on toodud alljärgnevas tabelis 4.2.5.

Tabel 4.2.5. Lõpptarbijate gaasi hinna regulatsioon

	Suurtarbijad	Keskmise suurusega ja väikesed äritarbijad	Kodutarbijad
Reguleeritud hind (Jah/Ei)	Ei	Ei	Jah
Protsentuaalne osakaal tarbijatest, kes ostavad gaasi reguleeritud hinnaga	0	0	100
Võimalus minna tagasi turuhinnalt reguleeritud hinnale (Jah/Ei)	Ei	Ei	Jah

Gaasi müüjad, kellel lasub kohustus müüa reguleeritud hinnaga	0	0	Kõikidel võrguettevõtjatel kodutarbijatele
---	---	---	--

Maagaasiseadus sätestab otsese müügikohustuse kõikidele võrguettevõtjatele kodutarbijate osas. Vastavalt seadusele on võrgupiirkonnas suurimat turuosa omav gaasi müüja kohustatud müüma gaasi vastavalt võrgu tehnilistele võimalustele kõigile selles võrgupiirkonnas võrguühendust omavatele kodutarbijatele, kui tarbija seda soovib. Samas sätestab aga seadus ka üldise müügikohustuse printsiibi sõnastuses, kus gaasiettevõtja peab tagama tarbija gaasiga varustamise vastavuses seaduse, tegevusloa tingimuste ja sõlmitud lepinguga. KA on sätestanud AS-le Eesti Gaas väljastatud tegevusloas tingimuse, mis kohustab ettevõtjat müüma kõigile võrguettevõtjatele, tarbijatele ning müüjatele gaasi vastavalt võrgu tehnilistele võimalustele. AS-i Eesti Gaas kui gaasiturul turgu valitsevat seisundit omava ettevõtja tegevus on reguleeritud ka konkurentsiseadusega, mis sätestab, et muuhulgas ei ole turgu valitseva seisundiga ettevõtjal lubatud põhjendamatult keelduda kauba müümisest (konkurentsiseaduse alusel toimuv regulatsioon on täpsemalt kirjeldatud punktis 4.3.).

Seega tulenevalt seadusest ning ettevõtjale väljastatud tegevusloa tingimustest võib järeldada, et AS-i Eesti Gaas kui turgu valitseva seisundiga ettevõtjal lasub müügikohustus kõikide turuosaliste suhtes.

Maagaasiseaduse alusel on sätestatud kodutarbijatele müüdava gaasi hinna regulatsioon, mis vastavalt maagaasiseadusele jätkub ka pärast turu täielikku avanemist (1. juuli 2007). Kodutarbijatele müüdava gaasi hinna kooskõlastamise printsiibid on analoogsed gaasivõrkude hinnaregulatsiooniga, kus hinda lülitatakse põhjendatud kulud, kapitalikulu (põhivara kulum) ning põhjendatud tulukus. KA töötab välja ja avalikustab kodutarbijatele müüdava gaasi piirhindade arvutamise ühtse meetoodika ning lähtub sellest nimetatud piirhindade kooskõlastamisel. Vastav meetoodika on avalikustatud KA veebileheküljel. Põhjendatud kulude hindamisel lähtub KA eelkõige kulude kokkuhoiu printsiibist ning kontrollib, et ei toimuks tegevusalade ristsubsideerimist. Hindu ei indekseerita ning hinnad kooskõlastatakse ettevõtjate taotluste alusel.

Erinevalt elektrienergia müügihinnast ei kooskõlastata kaalutud keskmist hinda, vaid kui ettevõtja müüb gaasi erinevatele tarbijagruppidele erineva hinnaga, kooskõlastab KA kõik erinevad piirhinnad. AS Eesti Gaas on moodustanud erinevad gaasi piirhinnad sõltuvalt aastasest tarbimise mahust. Enamus väiksemaid võrguettevõtjaid on kehtestanud ühe piirhinna kõikidele kodutarbijatele, olenemata tarbimise mahust.

4.3. Konkurentsialane järelevalve.

Analoogselt elektrituruga reguleerib ka gaasiturgu lisaks maagaasiseadusele konkurentsiseadus. Konkurentsiseadus sätestab turgu valitseva seisundiga, eri- või ainuõigust omava ning olulist vahendit omava ettevõtja definitsiooni. Turgu valitsevat seisundit omab ettevõtja või mitu samal kaubaturul tegutsevat ettevõtjat, kelle positsioon võimaldab tal/neil sellel kaubaturul tegutseda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest, varustajatest ja ostjatest. Turgu valitseva seisundi

omamist eeldatakse, kui ettevõtjale või mitmele samal kaubaturul tegutsevale ettevõtjale kuulub kaubaturul vähemalt 40 protsenti käibest.

Nii gaasi hulgi- kui ka jaemüügi osas on AS Eesti Gaas vaieldamatult turgu valitsevas seisundis, kuna tegemist on sisuliselt ainsa gaasi importija ning edasimüüjaga (AS Nitrofert on senini importinud gaasi vaid omatarbeks ning ei ole tegelenud gaasi edasimüüjiga). Kuna alates 1. juulist 2007 on gaasiturg avatud kõikidele tarbijatele, siis saab ka kogu jaeturgu käsitleda ühe turuna ning siin on AS Eesti Gaas turuosa 93%. Turgu valitseva seisundiga ettevõtjana peab AS Eesti Gaas täitma konkurentsiseaduses sätestatud nõudeid, mille kohaselt on keelatud ühe või mitme ettevõtja poolt turgu valitseva seisundi otsene või kaudne kuritarvitamine kaubaturul, sealhulgas:

- 1) otsene või kaudne ebaõiglaste ostu- või müügihindade või muude ebaõiglaste äritingimuste kehtestamine;
- 2) tootmise, teenindamise, kaubaturu, tehnilise arengu või investeerimise piiramine;
- 3) võrdväärsete kokkulepete sõlmimisel erinevate tingimuste pakkumine või rakendamine erinevatele äripartneritele, pannes mõne neist sellega ebasoodsasse konkurentsiolukorda;
- 4) kokkuleppe sõlmimise eelduseks tingimuse seadmine, et teine pool võtab endale kokkuleppe objektiga mitteseotud lisakohustusi;
- 5) ettevõtja sundimine endaga või teise ettevõtjaga koondumiseks, konkurentsi kahjustava kokkuleppe sõlmimiseks, kooskõlastatud tegevuseks või otsuse vastuvõtmiseks;
- 6) põhjendamatu keeldumine kauba müümisest või ostmisest.

Konkurentsiseadus sätestab ka kohustused eri- või ainuõigust või olulist vahendit omavale ettevõtjale. Olulist vahendit omavad kõik gaasivõrguettevõtjad. Vastavalt Konkurentsiseadusele on olulist vahendit omav ettevõtja kohustatud:

- 1) lubama teisele ettevõtjale mõistlikel ja mittediskrimineerivatel tingimustel juurdepääsu võrgustikule, infrastruktuurile või muule olulisele vahendile kaupadega varustamise või nende müügi eesmärgil;
- 2) hoidma raamatupidamises selget vahet erinevate põhi- ja lisategevusalade vahel (näiteks tootmine, edastamine, turustamine ja ettevõtja muud tegevusalad), tagades sellega majandusarvestuste läbipaistvuse;
- 3) pidama eraldi arvestust iga toote või teenusega seotud tulude ja kulude kohta, lähtudes järjepidevalt kohaldatavatest ja objektiivselt põhjendatud arvestuspõhimõtetest, mis tuleb selgelt määratleda ettevõtja sise-eeskirjades. Tulude ja kulude arvestus peab võimaldama hinnata, kas ettevõtja toote või teenuse hind on mõistlikus vahekorras toote või teenuse väärtusega.

Eri- või ainuõigust või olulist vahendit omav ettevõtja võib keelduda lubamast teistele ettevõtjatele juurdepääsu võrgustikule, infrastruktuurile või muule olulisele vahendile, kui keeldumiseks on objektiivsed alused, sealhulgas:

- 1) on ohustatud antud võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendiga ühendatud seadmete ohutus ja turvalisus ning võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendi tööefektiivsus ja turvalisus;
- 2) on ohustatud võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendi terviklikkuse hoidmine või vastastikusel seoses toimimine;
- 3) seadmed, mida soovitakse ühendada võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendiga, ei vasta kehtivatele tehnilistele standarditele või reeglitele;
- 4) juurdepääsu taotleval ettevõtjal puuduvad tehnilised ja finantsilised võimalused ning vahendid, et vajalikul määral efektiivselt ja turvaliselt teenindada vastava võrgustiku, infrastruktuuri või muu olulise vahendi kaudu või abil
- 5) juurdepääsu taotleval ettevõtjal puudub seadusega ettenähtud luba vastavaks tegevuseks;
- 6) juurdepääsu tagajärjel ei ole tagatud seadusega ettenähtud andmete kaitse.

Alates 1. jaanuarist 2008 on KA-I ühinenud asutusena kohustus teostada järelevalvet gaasituru toimimise üle nii maagaasi- kui ka konkurentsiseaduse alusel. Maagaasiseaduse alusel on üksikasjalikult reguleeritud võrguettevõtjate tegevus – nende õigused ja kohustused. Kuigi ka konkurentsiseadus sätestab võrkudele kui olulist vahendit omavatele ettevõtjatele kohustused, on võrkude regulatsioonil otstarbekas rakendada antud sektori eriseadust ehk maagaasiseadust.

Seevastu maagaasi müügi regulatsioonil võib osutada otstarbekaks regulatsioon konkurentsiseaduse alusel.

Kokkuvõttes tuleb tõdeda, et vaatamata headele seadusandlikele eeldusele, toimiv gaasiturug Eestis puudub. Ka ei ole reaalne toimiva gaasituru tekkimine tulevikus, kuna kõigi kolme Balti riigi gaasivarustus toimub Venemaalt. 01.07.2007 kodutarbijate turu avanemisega on toimunud küll teatud osas müüja vahetusi

4.4. Turuosaliste kohustused ja tarbijakaitse

4.4.1 Turuosaliste üldised kohustused

Turuosaliste kohustused on sätestatud maagaasiseaduses. Lisaks seadusega sätestatud kohustustele väljastab KA tegevusloa koos selles sätestatud tingimustega. Tegevusloa on nõutav alljärgnevatel tegevusaladel:

- 1) gaasi import (väljapool EL-i);
- 2) gaasi müük;
- 3) gaasi ülekandeteenuse osutamine;
- 4) gaasi jaotamisteenus osutamine.

Kõige põhjalikumalt on maagaasiseadusega reguleeritud võrguettevõtjate tegevus, peamised seaduses sätestatud kohustused on kirjeldatud alljärgnevalt:

- 1) võrguettevõtja on kohustatud tagama võrguühendust omavate isikute varustamise gaasiga maagaasiseaduse, tegevusloa tingimuste ja sõlmitud lepingu kohaselt;

- 2) võrguettevõtja on kohustatud tagama kolmanda osapoole juurdepääsu võrgule, mis maagaasiseaduse tähenduses on turuosalise õigus liituda võrguga või kasutada võrguteenust;
- 3) võrguettevõtja vastutab tema omandis või valduses oleva võrgu toimimise ja korrasoleku eest;
- 4) võrguettevõtja on kohustatud arendama võrku selliselt, et oleks tagatud tema võrgupiirkonnas olevate tarbijapaidaldiste võrku ühendamine;
- 5) võrguettevõtja peab korraldama võrgust tarbitava gaasi koguste mõõtmise ja pidama sellekohast arvestust, kui ei ole kokku lepitud teisiti;
- 6) võrguettevõtja on kohustatud andma kõigile teistele võrguettevõtjatele vajalikku informatsiooni, et tagada gaasi jaotamine ja müük viisil, mis on kooskõlas omavahel ühendatud võrkude kindla ja tõhusa kasutamisega;
- 7) võrguettevõtja ei või avaldada seoses oma ülesannete täitmisega saadud teavet kolmandatele isikutele, välja arvatud juhul, kui teabe avaldamine on ette nähtud seadusega või kui teave tuleb edastada käesolevast seadusest tulenevate kohustuste täitmiseks;
- 8) võrguettevõtja võib oma tegevuse lõpetada ainult juhul, kui ta on andnud oma kohustused üle teisele võrguettevõtjale;
- 9) võrguettevõtja peab vähemalt 12 kuud enne oma tegevuse lõpetamist kirjalikult informeerima KA -t lõpetamisajast ja -kavast ning esitama piisava ülevaate asjaoludest, mis tagavad talle sätestatud nõuete täitmise;
- 10) võrguettevõtja on kohustatud järgima võrguteenust osutades turuosaliste võrdse kohtlemise põhimõtet.

Sisuliselt tagab eelpoolnimetatud regulatsioon võrguteenuse osutamise kõikidele turuosalistele ning kolmanda osapoole vaba juurdepääsu võrgule. Võimalused võrguteenuse osutamisest keeldumiseks on äärmiselt piiratud.

Gaasi müügiettevõtjale on sätestatud seadusega alljärgnevad kohustused:

- 1) gaasiettevõtja peab tagama tarbija gaasiga varustamise vastavuses maagaasiseaduse, tegevusloa tingimuste ja sõlmitud lepinguga;
- 2) gaasiettevõtja, kes tegeleb nii võrguteenuse osutamise kui ka gaasi müügiga, peab tagama raamatupidamise eristamise.

4.4.2 Ameti õigused ja kohustused

Järelevalveasutuse seisukohast lähtuvalt võib Eesti seadusandliku baasi pidada heaks, kuna annab KA-le piisavalt võimalusi tururegulatsiooni teostamiseks.

KA-1 on õigus saada turuosalistelt ning riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustelt andmeid ning siseneda kohapealseks kontrollimiseks turuosalise territooriumile, ruumidesse ja rajatistesse, tutvuda seal järelevalve teostamiseks vajalike dokumentide, muu teabe ja asjaoludega ning teha väljavõtteid, ära kirju ja koopiaid. Samuti on õigus kontrollida gaasiettevõtja raamatupidamist ning rakendatavat hinnakujundust ja saada vajalikku teavet ettevõtja majandustegevuse kohta ning kehtestada gaasi ajutine ülekande- või jaotamishind mitte kauemaks kui kaheks kuuks olukorras, kus ülekande- või jaotamishind ei ole põhjendatud ning gaasiettevõtja ei järgi ameti tehtud ettekirjutust. Ametil on õigus sätestada tegevusloa tingimuste kaudu ettevõtjale arenduskohustus. Näiteks sätestada gaasivõrku investeerimiskohustus, kui ettevõtja senine tegevus ei ole taganud tarbijatele nõuetekohase gaasivarustuse.

Samas lasub KA-1 kohustus teostada üldist järelevalvet maagaasiseaduse täitmise üle ning rikkumise korral koostada ettekirjutus. Ka võib turuosaline (tarbija või gaasiettevõtja) esitada kaebuse teise turuosalise tegevuse või tegevusetuse peale, mille KA peab oma otsusega lahendama. Nii ettekirjutus kui ka otsus on haldusaktid, mille peale võib esitada kaebuse halduskohtule, kellel on õigus ameti otsus või ettekirjutus kehtetuks tunnistada.

Ka on maagaasiseaduses sätestatud, et teatud liiki seaduse rikkumise korral on ametil õigus algatada väärteomenetlus. Väärtegudena on klassifitseeritud alljärgnevad seaduse rikkumised:

- 1) seaduses nõutud andmete muutumisest inspeksioonile teatamata jätmine;
- 2) tegevusloa tingimuste täitmata jätmine;
- 3) gaasi müük või võrguteenuse osutamine kooskõlastamata piirhinna või piirhinda ületava hinnaga;
- 4) võrku ühendamise kohustuse rikkumine ja põhjendamatu liitumistasu võtmine;
- 5) ülekandevõrgule kolmanda osapoole juurdepääsu tingimuste täitmata jätmine.

Punktis 1 toodud rikkumise korral on ettenähtud rahatrahv maksimaalselt 30 000 krooni, ülejäänud rikkumiste korra maksimaalset 50 000 krooni. Ameti praktikas on väärteo algatamine küllaltki haruldane. 2007. aasta alguse seisuga oli algatatud kaks väärteomenetlust gaasi ja võrguteenuse müügil piirhinda ületava hinnaga.

Kui turgu valitseva seisundiga või olulist vahendit omav ettevõtja kuritarvitab vastavalt konkurentsiseadusele oma seisundit, siis võib teha nimetatud seaduse alusel ettekirjutuse või algatada väärteomenetlus (maksimaalne trahv 500 000 krooni). Korduval rikkumisel on õigus algatada kriminaalmenetlus.

4.4.3 Tarbijatele esitatav informatsioon

Nii gaasi võrguettevõtjad kui ka müüjad on kohustatud pidama veebilehekülge ning avalikustama seal alljärgneva informatsiooni:

- 1) võrguteenuse hinnad;
- 2) gaasi piirhinnad;
- 3) liitumistasu arvestamise meetoodika;

4) lepingute tüüptingimused.

Võrguteenuse tasud ning kodutarbijatele müüdava gaasi hinnad tuleb avalikustada vähemalt 90 päeva enne nende jõustumist, lisaks veebileheküljele tuleb hinnad avalikustada ka vähemalt ühes üleriigilise levikuga päevalehes. Lisaks ettevõtjatele on ka regulaator kohustatud avalikustama kõik kooskõlastatud hinnad oma interneti leheküljel. Kui võrguettevõtja müüb nii võrguteenust kui ka gaasi, on ta kohustatud tarbijale esitataval arvel eristama võrguteenuse ning gaasi müügi.

4.4.4 Tarbijatega sõlmitavad lepingud, gaasivarustuse piiramine ja katkestamine ning kohtuväline menetlus

2007. aasta märtsis jõustunud maagaasiseaduse muudatus on pööranud rohkem tähelepanu tarbijate kaitsele. Lisaks kodutarbijatele müüdava gaasi tüüptingimustele tuleb nüüd kooskõlastada ka võrguteenuse tüüptingimused. Vastavalt seadusele tuleb kodutarbija gaasi müügilepingu tüüptingimustes sätestada muu hulgas:

- 1) müüja nimi ja aadress;
- 2) osutatav teenus;
- 3) pakutava teenuse kvaliteedi taseme piirmäärad;
- 4) kliendi teavitamine kohaldatavatest tariifidest ja hindadest;
- 5) lepingu kestus, lepingu uuendamise ja lõpetamise tingimused;
- 6) müüja tasuta vahetuse kohustus;
- 7) teenuse eest tasumise võimalused;
- 8) võimalikud kompensatsioonid ja tagasimakse kord;
- 9) kaebuste lahendamine.

Kodutarbija gaasi müügileping võib sisaldada ka võrguteenuse osutamise lepingu sätteid, mis käsitlevad müüdava gaasi jaotamiseks vajalikku võrguteenuse osutamist.

Nagu juba eelpool mainitud, kuuluvad kooskõlastamisele ka võrguteenuse osutamise lepingu tüüptingimuse, sealjuures peab KA järgima, et lepingu sisu vastaks võrguteenuse hinna kooskõlastamise aluseks olnud võrguteenuse kasutaja õiguste ja kohustuste tasakaalule.

Vabatarbijatele müüdava gaasi müügilepingu tüüptingimused ei kuulu KA-ga kooskõlastamisele, kuid vastavalt maagaasi- ja konkurentsiseadusele peab turgu valitseva seisundiga gaasi müüja (AS Eesti Gaas) tagama kõikide turuosaliste võrdse kohtlemise.

Gaasivarustuse katkestamine on sätestatud maagaasiseaduses, mille kohaselt on võrguettevõtjal õigus katkestada võrguühendus tarbijale ette teatamata, kui on ohustatud inimeste elu, tervis, vara või keskkond. Võrguettevõtjal on õigus katkestada võrguühendus gaasi varguse hetkest viivitamata. Lisaks eelpooltoodule on

võrguettevõtjal õigus katkestada gaasivarustus, teatades sellest vähemalt seitse päeva ette, kui:

- 1) tarbijajärgselt halvendab teise tarbija gaasiga varustamist või võrgu tehnilisi parameetreid;
- 2) on takistatud võrguettevõtja ligipääs tarbija omandis või valduses oleval territooriumil asuvale mõõtesüsteemile selle kontrollimiseks või asendamiseks või tarbijajärgselt kasutamiseks vajalike tööde tegemiseks;
- 3) on rikutud maagaasiseaduse alusel sõlmitud lepinguid või sätestatud tingimusi.

Uue, tarbijakaitselise aspektina sätestatakse seaduse muudatusega, et kui kodutarbija on jätnud müüjaga sõlmitud lepingus ettenähtud tasu tasumata ning kui kodutarbija kasutab gaasi alalise elukohana kasutatava eluruumi kütmiseks, võib gaasivarustuse ajavahemikus 1. oktoobrist kuni 1. maini katkestada alles pärast seda, kui vastava teatise saatmisest on möödunud 60 päeva.

Enne gaasivarustuse katkestamist eelpoolnimetatud juhtudel on võrguettevõtja kohustatud andma tarbijale mõistliku tähtaja puuduse kõrvaldamiseks ning võrguühenduse katkestamisest kirjalikult teavitama. Teatistes peavad sisalduma gaasivarustuse katkestamise põhjus ning puuduse kõrvaldamise tähtaeg. Eelpoolnimetatud põhjustel katkestatud võrguühendus ja gaasivarustus taastatakse pärast seda, kui tarbija on tasunud põhjendatud katkestamis- ning taasühendamiskulud tingimusel, et leping ei ole lõpetatud.

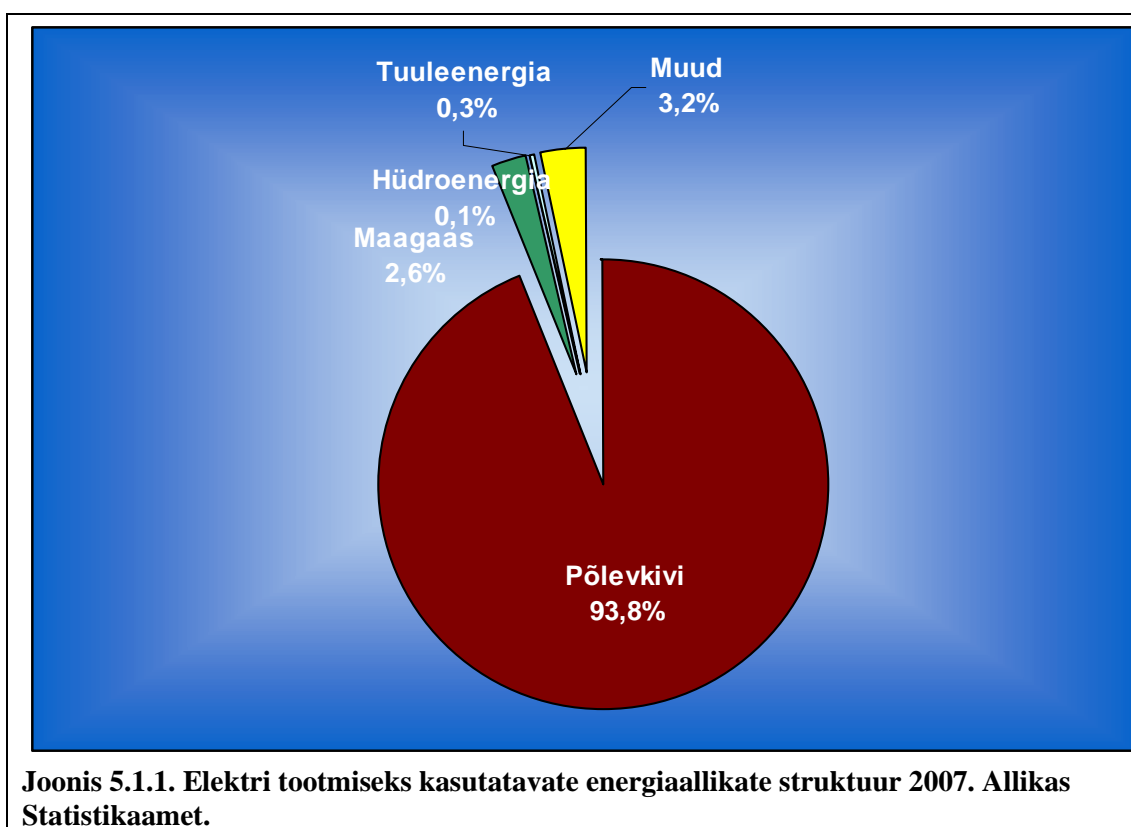
Kõikidel turuosalistel, nii ettevõtjal kui ka tarbijatel, on õigus pöörduda KA kui kohtuvälise kaebuste lahendaja poole. Turuosalise tegevuse või tegevusetuse peale, mis on vastuolus maagaasiseaduse või selle alusel kehtestatud õigusaktiga, võib teine turuosaline esitada kirjaliku kaebuse KA-le, kes vaatab kaebuse läbi ja teeb selle kohta otsuse kaebuse saamisest alates 30 päeva jooksul. Kui KA taotleb kaebuse lahendamiseks vajalikku teavet võib pikendada kaebuse lahendamise kuni 60 päevani. Turuosalistel on õigus vaidlustada KA otsus 30 päeva jooksul alates selle kättesaamisest halduskohtus.

Kokkuvõtteks on KA arvamisel, et müügikohustuse osas on tarbijad küllaltki hästi kaitstud. Võrguettevõtjatel on gaasi müügikohustus kõikidele võrguga liitunud tarbijatele. Ning koos seaduse muudatusega on ka gaasitarbijate õigused paremini reguleeritud.

5. Tarnekindlus

5.1. Elekter

Elektrienergia toodangu osas on tähtsaim kütus põlevkivi. 2007. aastal toodeti elektrienergiast 93,8% põlevkivist, 2,6% maagaasist ning ülejäänud 3,6% muudest energiaallikatest. Seega on Eesti elektrienergia tootmisel sõltumatu kütuse impordist ning kogu elektrivarustuse saab katta kodumaiste kütuste ja energiaallikatega. Joonisel 5.1.1. on toodud elektrienergia tootmiseks kasutatavate kütuste ja energiaallikate struktuur.

Ülesseatud võimsuse osas omavad samuti kõige suuremat osakaalu põlevkivil töötavad elektrijaamad. Alljärgnevas tabelis 5.1.1. on toodud andmed ülesseatud võimsuste kohta.

Tabel 5.1.1. Ülesseatud elektrilised võimsused 2007. aastal

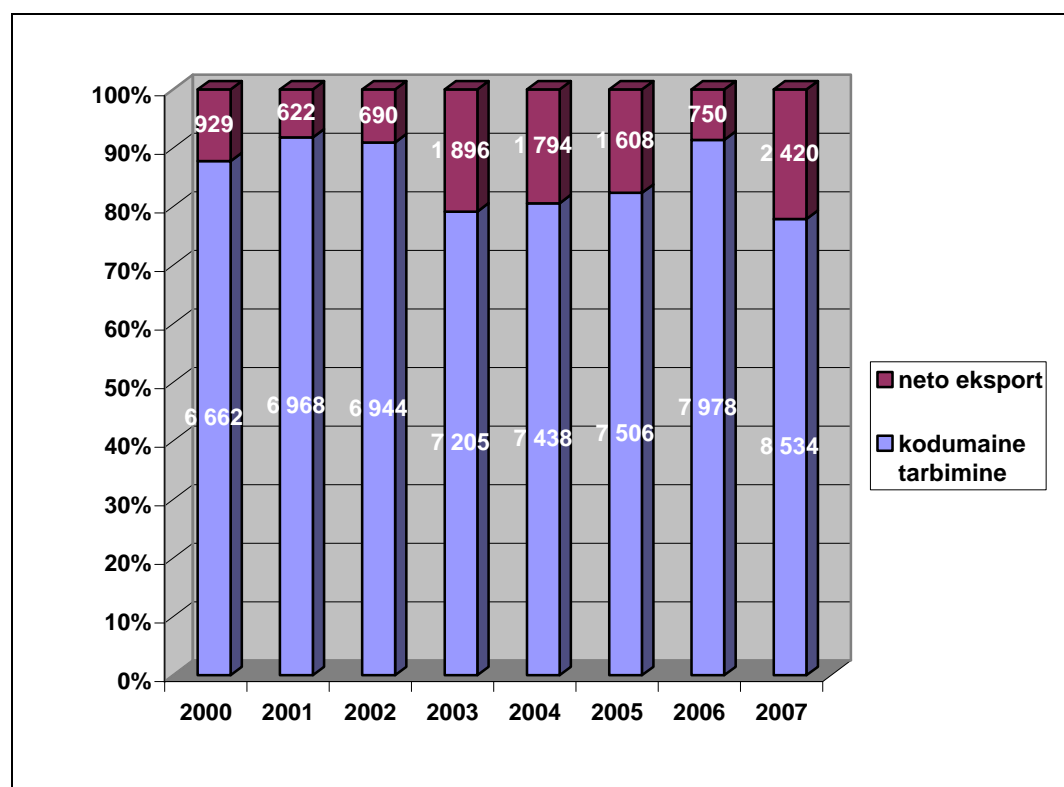
	Võimsus MW	Kütus	Omanik
Narva Elektriijaamad	2 140	põlevkivi	Eesti Energia
Iru Elektriijaam	171	maagaas	Eesti Energia
Ahtme koostootmise jaam	27	põlevkivi	Eesti Energia
Taastuvad energiaallikad kokku	59	tuul, vesi, biogaas	Erakapital
Koostootmine muud	84	põlevkivi, turvas, maagaas	Erakapital
Kokku	2 481		

Käesolevas varustuskindluse analüüsis on KA analüüsinud tarbimisvõimsuse katmist aastani 2016. Tarbimisvõimsuse katmise hindamisel tuleb arvestada kahte äärmiselt olulist fakti: esiteks on Eesti elektrienergia netoeksportija ning teiseks ületavad ülesseatud võimsused täna koormustipu.

Tabelis 5.1.2. on toodud elektrienergia bilanss 2000 kuni 2007. Joonisel 5.1.2. on toodud graafiliselt netoeksporti ja kodumaise tarbimise osakaal elektrienergia tootangust. Seega on netoeksporti osakaal alates 2000 aastast olnud 10-25% kogutootangust. Suurima osakaalu saavutas eksport 2007. aastal. See oli seotud eelkõige faktiga, et Eesti Energia AS-l oli CO₂ kvootide ülejääk, mis võimaldas elektrit soodsalt ekspordiks toota. 2008. aastaks võib seevastu prognoosida ekspordi osakaalu langust, sest Eesti Energia AS-l jagub saastekvoote vaid kodumaise tootangu tarbeks.

Tabel 5.1.2. Eesti elektrienergia bilanss GWh. Allikas Statistikaamet

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
tootang	7 591	7 590	7 634	9 101	9 232	9 114	8 728	10 954
lõpptarbimine	5 422	5 607	5 686	6 013	6 326	6 403	6 901	7 180
kaod elektrivõrkudes	1 240	1 361	1 258	1 192	1 112	1 103	1 077	1 354
neto eksport	929	622	690	1 896	1 794	1 608	750	2 420

Joonis 5.1.2. Kodumaise tarbimise ja ekspordi osakaal elektri tootmisel GWh. Allikas Statistikaamet

Vabade võimsuste olemasolu ning süsteemi tippkoormused on toodud alljärgnevas tabelis 5.1.3.

Tabel 5.1.3. Vabad elektrilised võimsused ning tippkoormused. Allikas OÜ Põhivõrk, Eesti Energia AS, KA

Kalendriaasta	Elektri sisemine tarbimine (sh elektrikaod) GWh*	Süsteemi tippkoormus MW*	Installeeritud võimsus MW*
2007	8231	1537	2481
2008 prognoos	8452	1525	2493
2009 prognoos	8665	1632	2572
2010 prognoos	8884	1665	2645
2011 prognoos	9109	1699	2705
2012 prognoos	9339	1734	2839
2013 prognoos	9575	1770	2749
2014 prognoos	9817	1806	2749
2015 prognoos	10065	1843	2749
2016 prognoos	10300	1878	2749

2016 a. installeeritud võimsususte osas on võetud aluseks Eesti Energia AS-i prognoos, kus on eeldatud ühe uue ploki käivitamist ja vanade plokkide renoveerimist.

Võttes aluseks tippkoormuse prognoosi ja installeeritud võimsusi, võib eeldada, et aastani 2015 ei teki võimsuse puudujääki. Võimsuse osas võivad tekkida probleemid alates aastast 2016, mil Eesti Energia AS kontserni kuuluv AS Narva Elektriijaamad peab täitma suurte põletusseadmete direktiiviga sätestatud nõudeid SO₂ ja NO_x emissiooni osas. Probleemiks on asjaolu, et AS-i Narva Elektriijaamad vanad plokid ei vasta eelpoolnimetatud direktiivi nõuetele. Samas ei tähenda emissiooni piirang plokkide kohest sulgemist kuna koos tehnoloogia arenguga on võimalik ka plokkide renoveerimine ning nende vastavusse viimine EL direktiivi nõuetega.

Eriti oluline on suurima turuosalise Eesti Energia AS plaanid nii AS-i Narva Elektriijaamad, kui ka Iru ja Ahtme elektriijaama osas. Vastavalt esitatud andmetele plaanitakse eelpoolnimetatud elektriijaamades alljärgnevaid võimsusi:

Tabel 5.1.4. Eesti Energia AS tootmisvõimsused

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Narva Elektriijaamad	2 140	2 140	2 140	2 140	2 140	2 140	2 050	2 050	2 050	2 050
sh. vanad plokid	1 754	1 754	1 754	1 754	1 754	1 754	1 395	1 395	1 395	1 395
sh. uued plokid	386	386	386	386	386	386	655 ¹	655 ¹	655 ¹	655 ¹
Iru Elektriijaam	171	171	171	171	171	171	171	171	171	171
Ahtme Elektriijaam	27	27	27	27	26	26	26	26	26	26
Muud:	3,4	4	44	95	103	103	103	103	103	103
KOKKU	2 341	2 342	2 382	2 433	2 440	2 440	2 350	2 350	2 350	2 350

¹ Märkus Eesti Energia AS poolt esitatud prognoos uue põlevkiviploki installeerimiseks, mille realiseerumine on küsitav.

Võimalikud uued projektid on alljärgnevad:

110 MW_{el} avarii reserv Iru elektriijaama aastaks 2012

140 MW_{el} reguleerimise reserv Iru elektriijaama aastaks 2012

Eesti Energia AS on küll plaeninud ka 2×300 MW bruto (2×270 MW neto) põlevkivi plokkide installeerimist (vt tabel 5.1.4.) ning nendest ühe ploki käivitamist alates aastast 2013. Võttes arvesse, et investeerimisotsust ei ole täna tehtud, on ploki käivitamine 2013. aastal ebareaalne.

Kokkuvõtteks ei ole Eestil täna probleeme elektrienergia varustuskindluse osas, vaid vastupidiselt, installeeritud võimsused ületavad Eesti kodumaise tarbimise tipu ning võimalik on elektrienergia eksport. Võimsuste puudujääki ei teki enne aastat 2016. Samas on vajalik teha otsuseid juba täna, sest juhul kui aastaks 2016 ei installeerita uusi võimsusi ega renoveerita ka AS-i Narva Elektriijaamad vanu plokkide, tekib Eestil elektriliste võimsuste osas terav puudujääk. Alljärgnevas tabelis on toodud installeeritud võimsused aastal 2016 juhul, kui ei teostata investeeringuid uute võimsuste ehitamiseks ega AS-i Narva Elektriijaamad vanade plokkide rekonstrueerimiseks. Sealjuures ei ole arvestatud tuuleenergia tootmiseseadmetega, kuna nende puhul on vajalik ka investeeringud reguleerimisreservi.

Tabel 5.1.5. Installeeritud võimsused kui 2016. aastaks ei teostata investeeringuid uute tootmisvõimsuste paigaldamiseks ega olemasolevate seadmete renoveerimiseks.

Nimetus	Võimsus MW	Kütus	Omanik
Narva Elektriijaamad	386	põlevkivi	Eesti Energia
Iru Elektriijaam	171	maagaas	Eesti Energia
Koostootmine, jm	161	Põlevkivi, turvas, maagaas, puit	Erakapital
Kokku	718		

Kuna vajalik tippvõimsus 2016. aastal on ligi 1 900 MW, siis ilma investeeringuid teostamata kujuneb olukord, kus Eestil jääb puudu ligi 1 200 MW ehk 63% vajalikest võimsustest.

Vastavalt 2007. aasta 1. maist jõustunud elektrituruseaduse muudatustele on süsteemihaldur (OÜ Põhivõrk) kohustatud koostama aruande, milles käsitletakse elektrienergia pakkumise ja nõudluse prognoosi järgmise viie aasta kohta, olemasolevaid tarnevõimalusi; kavandatavaid ja ehitusjärgus tootmiseseadmeid; võrkude kvaliteeti ja võrkude hooldamise taset; prognoositava maksimaalse nõudluse (tippnõudluse) rahuldamise meetmeid ja võimsuse puudujäägi korral rakendatavaid abinõusid; võrgu talitluskindlust; eeldatavat elektrienergia varustuskindluse olukorda ajavahemikuks 5–15 aastat põhivõrguettevõtja ja talle teadaolevaid naaberriikide asjaomaseid investeerimiskavasid järgmiseks viieks kalendriaastaks piiriüleste võrkudevaheliste ühenduste rajamise kohta. Nimetatud aruanne esitatakse Euroopa Komisjonile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumile ning KA-le. Seega on OÜ-u Põhivõrk koostatava aruande üheks osaks anda ka hinnang vajalike investeeringute kohta tootmisvõimsustesse. Võttes aluseks OÜ Põhivõrk koostatud analüüsi, võib KA kohustada OÜ-t Põhivõrk korraldama konkursi uute tootmisvõimsuste installeerimiseks.

OÜ Põhivõrk on oma varustuskindluse aruandes käsitletud põhjalikult kõiki eelnimetatud teemasid. Ka OÜ Põhivõrk märgib aruandes, et kriitilise tähtsusega Eesti elektrimajanduse seisukohast on aasta 2016, mil tuleb kogu elektritootmine harmoniseerida EL nõuetega. Nimetatud ajaks on praegu kasutada olevast elektrilisest tootmisvõimsusest võimalik töös hoida Narva Elektriijaama kahte uut keevkihtpõletus-energiaplokki, Iru Elektriijaama teist plokki ja väikejaamasid. Seega peab aastaks 2016

rajama täiendavaid tootmisvõimsusi või renoveerima EL normatiividele mitte vastavad tootmiseadmed. OÜ Põhivõrk andmetel lisaks hetkel planeerimisjärgus olevatele ja tulevikus lisanduvatele tootmisvõimsustele (Väo, Anne ja Pärnu koostootmisjaamad ning põhivõrku reservjaam) on nõuetele vastava tootmisvaru tagamiseks vaja aastaks 2013. rajada Eestisse täiendavalt ca 22 MW ning aastaks 2023 ca 1500 MW elektritootmisvõimsusi. Samuti tõdeb OÜ Põhivõrk, et suure tõenäosusega pärast 2012. aastat Eesti elektrisüsteem ei ole enam iseseisvalt võimeline kodumaist võimsuste bilanssi tagama.

5.1.1 Estlink ja teised ühendused

Uutest infrastruktuuri projektidest on kõige olulisem Estlink, mille raames ehitati 350 MW võimsusega alalisvoolu ühendus Eesti ja Soome vahele. Estlingi merekaabel käivitus 2006. aasta detsembris.

Teistest infrastruktuuri projektidest plaanib OÜ Põhivõrk lisaks 2006. aastal käivitatud 350 MW Soome merekaablile veel täiendava 650 MW võimsusega merekaabli rajamist aastaks 2012. Hiljemalt aastaks 2015 on plaanitud ka Eesti-Läti vahelise ühenduse võimsuse suurendamist 200 MW võrra.

5.1.2 Investeeringud Narva Elektriijaamadesse

2007. aasta septembris esitas Eesti Energia AS taotluse kooskõlastada uus elektrienergia tootmise hind. Nimetatud taotluses oli eeldatud ka 2×300 MW uute põlevkivil töötavate plokkide ehitus. Tänapäevase seisuga ei ole investeerimisotsust tehtud, kuna ei ole teada kuidas kujuneb EL poliitika CO₂ suhtes. Kui käimasoleval jaotusperioodil 2008 kuni 2012 on Eesti Energia AS kontsernil piisavalt kvoote kodumaiseks toodanguks, siis 2013. aastast algava jaotuskava suhtes valitseb teadmatus. Kuna põlevkivist elektri tootmine on kõrge CO₂ emissiooniga (1 MWh elektrienergia tootmisel eraldub ca 1 tonn CO₂-te), siis on tulevane CO₂ poliitika oluline ka investeerimisotsuste teostamisel. Kui Eesti Energia AS peaks järgmisel jaotusperioodil ostma kogu vajamineva CO₂ turuhinnaga, siis võib toodetava elektrienergia hind muutuda konkurentsivõimetuks. Seetõttu on just varustuskindluse osas vajalik leida sobilik lahendus, mis tagaks põlevkivienergeetika konkurentsivõime ning selle kaudu ka varustuskindluse.

5.1.3 Leedu tuumaelektrijaam

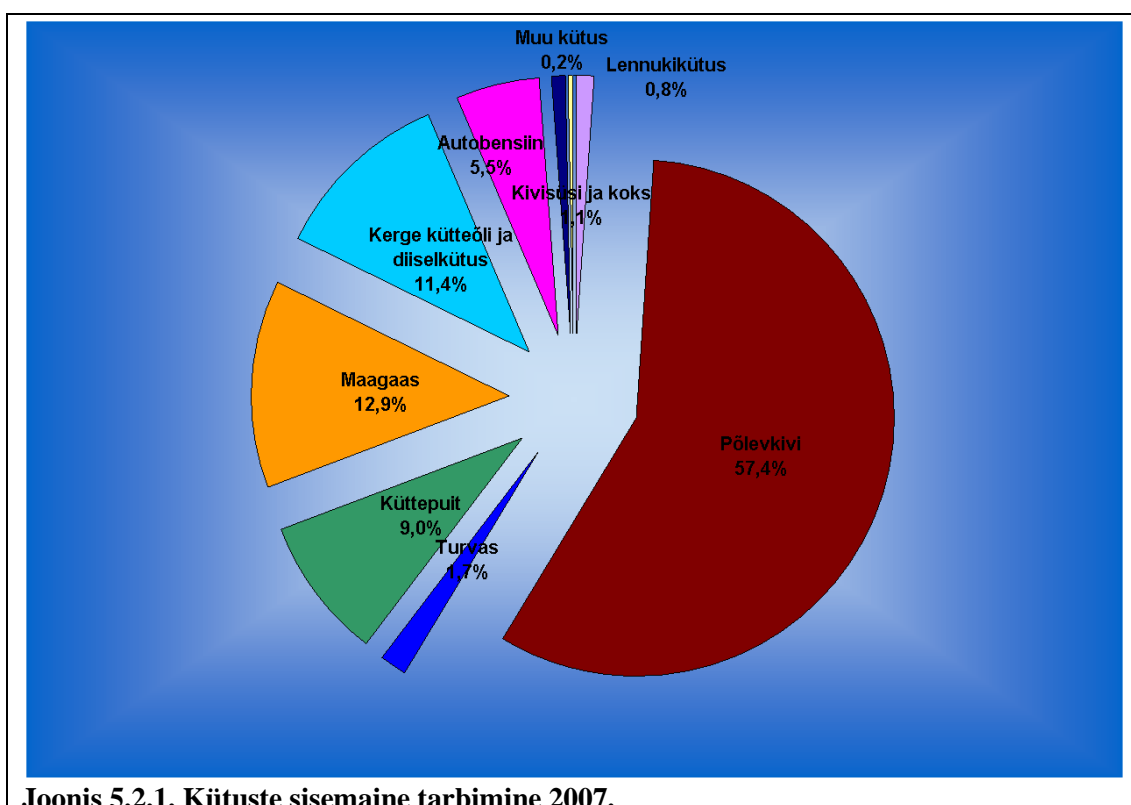
2006. aasta 28. veebruaril allkirjastasid kolme Balti riigi peaministrid ühisavalduse seoses võimaliku uue tuumaelektrijaama ehitamisega Leetu. 8. märtsil allkirjastasid vastava kokkuleppe ka kolme Balti riigi juhtivate energeetikafirmade Eesti Energia AS, Lietuvos Energija AB ning VAS Latvenergo juhid. Kokkuleppekohaselt teostati 2006. aasta novembriks ühine tasuvusuuring võimaliku uue tuumaelektrijaama rajamisest Leetu. Tasuvusuuringu tulemusel selgus, et tuumaelektrijaama rajamine on tehniliselt ja majanduslikult teostatav. 2007. aasta alguses kaasati projekti ka Poola. Käesoleval hetkel ei ole veel otsustatud kui suur on plaanitava elektrijaama võimsus, ning kui suureks kujuneb sellest Eesti osalus. Eesti Energia AS-lt saadud

informatsiooni põhjal võib eeldada, et elektrijaama võimalik käikuminek ei toimu enne 2015 kuni 2020.

Kokkuvõte: Hetkel ei ole varustuskindluse osas probleeme. Samas võib ilma uutesse võimsustesse investeringuteta või olemasolevate renoveerimiseta aastal 2016 tekkida oluline puudujääk, kus eeldatava tippvõimsuse 1 900 - MW katmiseks on võimsusi vaid 700 MW. KA on seisukohal, et Eesti peaks võtma suuna, kus vajalikud elektrivõimsused tuleb tagada kodumaale installeeritud seadmetega. Probleemaatiline on olukord, kus investeerimisotsus Narva Elektriijaamadesse täna puudub, see aga tähendab, et ilmselt ei jõuta kriitiliseks – 2016. aastaks uute plokkidega enam valmis.

5.2. Gaas

Maagaasi osatähtsus Eesti primaarenergia varustatuses on 12,9% (joonis 5.2.1), sealjuures on elektrienergia tootmisel gaasi osatähtsus vaid 2,6% ning kuna Eesti on elektrienergia eksportija, siis on võimalik katta kogu elektrivarustus ka ilma maagaasita.

Joonis 5.2.1. Kütuste sisemine tarbimine 2007.

Varustuskindluse seisukohalt on aga gaas väga oluline soojuse tootmisel kaugküttesüsteemides, kus gaasi osakaal ulatub 46%. Suurematest linnadest baseerub kaugküte 100% maagaasil Tallinnas, Rakveres, Jõgeval, Põlvas, jm.. Gaasi osakaal on ka oluline Tartu, Viljandi, Sillamäe jt linnade kaugküttesüsteemide soojusvarustusel. 2006. aastal ühendati gaasivõrguga Pärnu ning Rapla, seejuures jääb näiteks Pärnu linna soojusvarustuses oluline osakaal ka tahkekütusele (turbale ning puidule), samas kui näiteks Rapla linna soojusvarustus baseerub aga 100% maagaasil. Seega on

tarnekindluse aspektist lähtudes maagaasil kõige tähtsam osa just kaugküttesüsteemide energiavarustusel. Samas on Eesti eripäraks, et üle 38% gaasist tarbitakse tööstuslikul otstarbel. Seejuures moodustab ainuüksi ühe suurarbija – AS Nitrofert – tarbimine 20% kogu Eesti gaasitarbimisest.

Võrreldes Lääne-Euroopaga on lokaalne gaasiküte Eestis suhteliselt vähe levinud. Gaasivõrkude arendus toimus küll aktiivselt väiksemate gaasivõrkude poolt eelkõige kinnisvaraarenduspiirkondades. 2007. aastal moodustas kodutarbijatele müüdava gaasi kogus hinnanguliselt vaid 10% kogu gaasitarbimisest.

Seega, kuna elektritootmisel on gaasi osakaal äärmiselt väike ning Eestil on piisavalt vabasid võimsuseid elektritarbimise katmiseks, ei oma gaas varustuskindluse seisukohalt elektritootmisel olulist tähtsust. Samas on aga gaasi varustuskindlus ülioluline soojusvarustuse seisukohalt lähtudes. Kui enamuses kaugküttesüsteemides on võimalik gaasi kõrval kasutada ka alternatiivseid kütuseid, siis lokaalse gaasikütte korral sellised võimalused puuduvad ning gaasivarustuse võimalike häirete korral jääksid tarbijad lihtsalt külma.

Tabelis 5.2.1. on toodud üldised andmed gaasivarustuse kohta ning tabelis 5.2.2. andmed gaasi kasutamise kohta erinevates valdkondades.

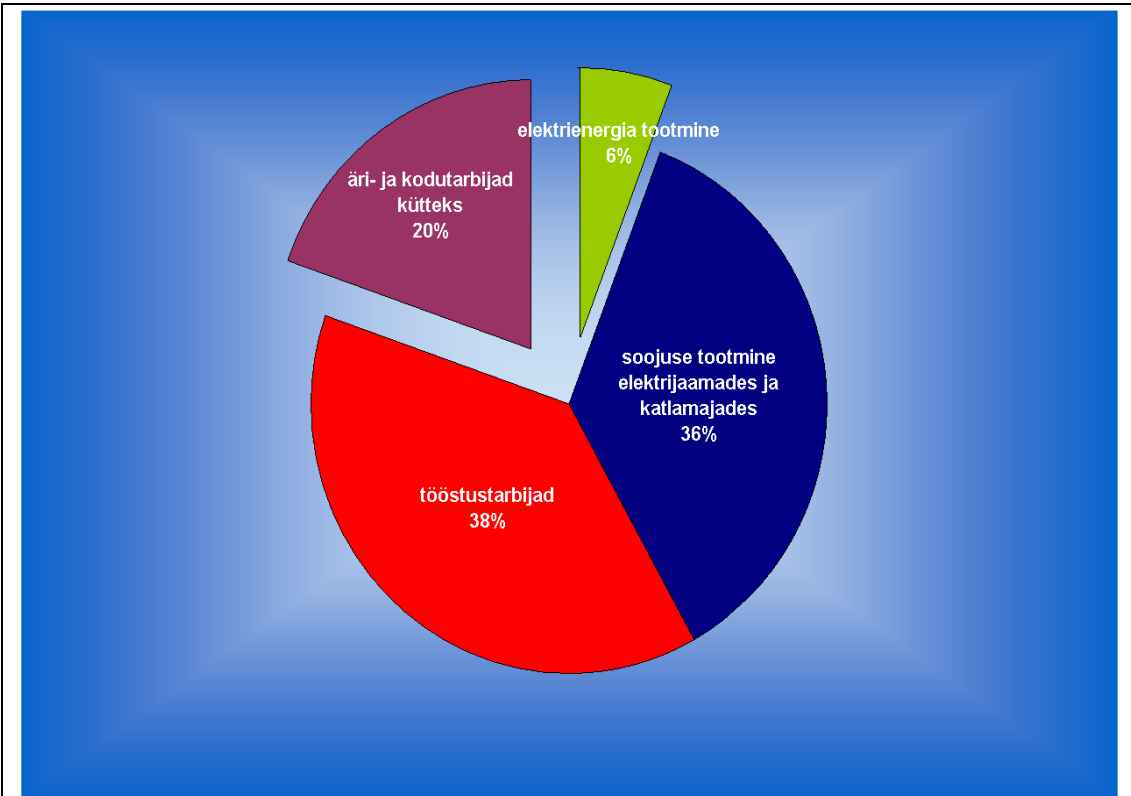
Tabel 5.2.1. Üldised andmed gaasivarustuse kohta

	Kogu tarbimine milj m ³	Tippkoormus		Süsteemi max läbilaskevõime	
		1000 m ³ /ööpäevas	MW	1000 m ³ /ööpäevas	MW
2001	865,2	5 400	2 099	7 000	2 721
2002	723,8	5 000	1 944	7 100	2 760
2003	838,4	5 500	2 138	7 800	3 032
2004	961,8	5 100	1 983	8 300	3 227
2005	990,8	5 200	2 022	10 400	4 043
2006	1 008	6 700	2 605	10 500	4 082
2007	1 003	6 350	2 469	10 700	4 160
2008 progn ¹	985	6 700	2 605	10 900	4 237
2009 progn	960	6 850	2 663	11 200	4 354
2010 progn	960	7 000	2 721	11 400	4 432
2011 progn	985	7 150	2 780	11 600	4 510
2012 progn	985	7 300	2 838	11 800	4 587
2013 progn	1 010	7 300	2 838	11 800	4 587
2014 progn	1 010	7 300	2 838	11 800	4 587
2015 progn	1 010	7 300	2 838	11 800	4 587
2016 progn	1 010	7 300	2 838	11 800	4 587

Märkus: ¹2008. aasta eeldatav tippkoormus on vastavalt märtsi andmetele

Tabel 5.2.2. Gaasi kasutamine erinevates valdkondades 2006. ja 2007. aastal.

	2006		2007	
	Gaasi tarbimine tuh m ³	Osakaal	Gaasi tarbimine tuh m ³	Osakaal
Elektrienergia tootmine	80 557	8,0%	57 656	5,7%
Soojuse tootmine elektrijaamades ja katlamajades	369 552	36,6%	362 370	36,1%
Tööstustarbija	387 777	38,4%	385 757	38,4%
Äri- ja kodutarbijad kütteks	170 891	16,9%	197 639	19,7%
Kokku	1 008 777	100,0%	1 003 422	100,0%

Joonis 5.2.2. Maagaasi tarbimine erinevate tarbijagruppide lõikes 2007. Allikas AS Eesti Gaas

Gaasi tarnekindluse osas sõltub Eesti täielikult Venemaa gaasitarnetest. Eestil on kaks ülekandeühendust Venemaaga: üks Narvas (ida suunas) ja teine Värskas (kagu suunas) ning ühendus Lätiga Karksis. Normaaloletuses on avatud vaid ühendus Lätiga ning ühendus Venemaaga Värskas kaudu. Narva ühenduse läbilaskevõime on piiratud Venemaa poolse läbilaskevõime piirangu tõttu ning see avatakse vaid eriolukorras. Nagu juba gaasiturust ülevaate andnud peatükis kirjeldatud ei ole Eesti puhul probleeme ülekandevõimsuse ammendumisega, vaid probleemid võivad ilmneda gaasitarnete osas tippkoormuse katmiseks.

Uutest ühendustest on Eesti-Soome gaasiühenduse ehitamine täna eeluuringu staadiumis ning alustatud on gaasitrassi valikut ning keskkonna mõjude hindamist. AS-i Eesti Gaas hinnangul ei alustata gaasiühenduse ehitust siiski enne 2013 aastat.

Gaasi impordivad Eestisse AS Eesti Gaas ning keemiatööstusettevõtja AS Nitrofert, seejuures ei tegele AS Nitrofert gaasi müügiga ning impordib seda vaid omatarbeks. Talveperioodil novembrist aprillini kasutab AS Eesti Gaas gaasitarbimise katmiseks peamiselt vaid Lätis paiknevat Inčukalnsi gaasihoidlat ning AS Nitrofert impordib gaasi otse Venemaalt. Seejuures toimub talveperioodil nii Eesti, Läti kui ka osaliselt Venemaa ning Leedu gaasiga varustamine peamiselt eelpoolnimetatud Inčukalnsi gaasihoidlast, mille aktiivmaht on 2 300 milj m³.

Kuni 2008 a. kevadeni rentis AS Eesti Gaas Inčukalnsi gaasihoidlas mahtu 500 - 600 milj. m³. Gaasihoidla täitmine toimub läbi Eesti territooriumi kulgeva gaasitrassi

Venemaalt. Kuna gaasimahuti täitmine toimub perioodil aprill kuni oktoober, siis on mahuti täitmine Eesti Gaasi poolt jälgitav ning juhul kui mahuti täitmist ei toimuks viitaks see võimalikule riskile gaasivarustuse osas. Tulenevalt sellest oleks võimalik rakendada aegsasti meetmeid olukorra lahendamiseks ning valmistada gaasivarustuse häireteks. Nimetatud gaasi kogus 500 - 600 milj. m³ on piisav Eestile strateegiliselt vajaliku gaasivarustuse tagamiseks. Seejuures oli oluline ka asjaolu, et mahutis säilitatav gaas oli EG omand ning hoiustamine toimus EL liikmesriigi territooriumil.

Vastavalt AS Eesti Gaas ja AS Läti Gaas vahelisele lepingule on võimalik saada gaasi Eesti vajaduste katmiseks Läti mahutist 5 000 tuh m³ ööpäevas. Analüüsid gaasitarbimise tippkoormusi aastatel 2001 kuni 2007 on Läti gaasimahutist saadavast võimsusest piisanud Eesti tippkoormuse katteks. AS-i Nitrofert tarbimise maksimum on ca 700 tuh m³ ööpäevas, mis tuleb maha lahutada kogu Eesti tarbimise tipust, kuna ettevõtja ostab gaasi otse Venemaalt ning ei kasuta Inčukalnsi gaasihoidlat.

Käesoleva analüüsi koostamise käigus selgus, et 2008 aasta kevadest on olukord gaasiga varustamisel muutunud. Eesti Gaas on loobunud gaasi hoiustamisest Läti gaasimahutis ning ostab gaasi otse Gazpromilt. Seejuures hoiustab vajaliku gaasikoguse Läti gaasimahutis Gazprom ning mahutis hoiustatav gaas on Gazpromi omand kuni kauba üleandmiseni Eesti-Läti piiril. Seega ei ole muutunud küll gaasivarustuse tehniline lahendus, sest Eesti gaasivarustus talveperioodil toimub endiselt Läti gaasihoidlast. Samas on oluline erinevus asjaolus, et kui varem kuulus mahutis hoiustatud gaas Eesti Gaasile, siis nüüd on selle omanikuks Gazprom.

KA on seisukohal, et ülalnimetatud skeemi puhul on tegemist varustuskindluse halvenemisega. Nagu juba eelnevalt nimetatud kuulub mahutis hoiustatud gaas Gazpromile ning seega on ka viimase otsustada kuhu müüa gaas võimaliku puudujäägi korral.

Gaasivarustuses ilmnisid häired 2006. aasta 19. kuni 22. jaanuarini, mil oli tegemist erakordselt külmade ilmadega nii Venemaal kui ka Eestis. KA algatas asjaolude väljaselgitamiseks järelevalvemenetluse, mille töösse kaasati ka Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi töötajad. Järelevalvemenetluse tulemusena selgus, et vajalik on oluliselt täiendada gaasivarustuskindluse alast seadusandlust.

Lähtudes EL direktiivist 2004/67, mis käsitleb maagaasitarnete kindluse tagamise meetmeid ning võttes arvesse ka järelevalvemenetluse analüüsi järeldusi, töötas Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium välja maagaasiseaduse muudatused, mis kiideti heaks Riigikogu poolt 2007. aasta märtsis. Tarnekindluse parandamiseks sätestab maagaasiseadus alljärgnevad meetmed.

Ajavahemikus 1. oktoobrist kuni 1. maini ei tohi kodutarbija gaasiga varustamist katkestada ega piirata. Samas ajavahemikus ei tohi gaasiga varustamist katkestada ega piirata eluruumide kütteks soojust tootval ettevõtjal, kellel ei ole võimalik kasutada kütusena muud kütust kui gaas. Gaasivarustuse võib katkestada juhul kui ohus on inimese elu, tervis, vara või keskkond, samuti poolte kokkuleppel. Soojusettevõtja, kelle tootmise prognoositav maht aastas ületab 500 000 MWh võrgupiirkonna kohta, on kohustatud alates 1. juulist 2008 tagama soojuse tootmiseks reservkütuse kasutamise võimaluse, mis kindlustaks soojusvarustuse kolme ööpäeva jooksul.

Kui ilmneb varustuskindlust ohustav tegur, oht inimeste elule ja tervisele või võrgu säilimisele, teavitab süsteemihaldur sellest Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning KA-t ja teeb ettepaneku varustuskindlust tagavate meetmete rakendamiseks. Ministeerium koostöös ametiga analüüsib süsteemihaldurilt saadud ettepanekut ja teeb vajaduse korral Vabariigi Valitsusele ettepaneku alljärgnevate meetmete rakendamiseks varustuskindluse tagamisel.

- 1) piirata gaasiga varustatust isikutel, kes kasutavad gaasi muul otstarbel kui soojuse tootmine;
- 2) lubada piirata soojust tootvate ettevõtjate gaasiga varustamist;
- 3) lubada alandada elamute kütteks väljastatava vee temperatuuri;
- 4) kohustada soojust tootvaid ettevõtjaid kasutama kütusena reservkütust.

Kuna Eestis on maagaasi tarne osas kõige olulisem tagada gaasivarustus soojusettevõtjatele ning kodutarbijatele, siis nähakse tarnehäirete lahendamiseks eelkõige ette gaasitarne piiramist Tallinna ja Narva soojuse tootjatele. Sisuliselt sätestab seaduse muudatus nõude, et Tallinna ja Narva kaugküttesüsteemi soojusega varustavad tootjad on kohustatud tagama reservkütuse kasutamise võimalused ning gaasivarustuse häirete korral minema üle reservkütusele. OÜ Iru Elektriijaam puhul on eeldatud ka koostootmise režiimilt üleminekut soojuse tootmise režiimile, eesmärgiga vähendada gaasi tarbimist. Eesti puhul on see võimalik, kuna gaasi osakaal elektrienergia tootmisel on äärmiselt tagasihoidlik ning vajaliku elektrilise võimsuse saab tagada põlevkivil töötavate Narva Elektriijaamadega. Samuti tuleb arvestada, et gaasil töötavad elektriijaamad moodustavad alla 10% kogu installeeritud võimsusest.

Vastavalt jõustunud seaduse muudatusele on süsteemihaldur (AS EG Võrguteenus) kohustatud koostama gaasisüsteemi toimimist ohustavate hädaolukordade kirjelduse ja hädaolukorra lahendamise kava, mis esitatakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile. Eelpoolnimetatud kava rakendamine toimub olukorras, kus bilansihalduri tegevus ei võimaldada enam tagada gaasi bilanssi ning on vajalik teatud grupil tarbijatel tarbimise piiramine.

Kokkuvõttes ei ole Eesti puhul probleemiks ülekandevõimsuse puudujääk. Võttes aluseks AS-i Eesti Gaas poolt esitatud tarbimise ning ülekandevõimsuse prognoose ei teki kuni aastani 2016 ning suure tõenäosusega ka kaugemas tulevikus ülekandevõimsuse puudujääki. Probleeme võib aga tekkida gaasivarustuse tarnekindlusega, mis seaks eelkõige ohtu soojusvarustuse, mis on gaasivarustusest suures sõltuvuses. Kuna Venemaa Euroopa osas on tegemist gaasitarbimise üldise kasvuga, siis on talvisel perioodil Eesti tippkoormuse tagamine peamiselt võimalik vaid Läti gaasihoidlast. Lähiaastateks prognoosib AS Eesti Gaas aga gaasi tarbimise tippkoormuse kasvu tasemele kuni 7 000 tuh. m³/ööpäevas, viimaste aastate tarbimise tipuks on kujunenud 6 700 tuh. m³/ööpäevas. Kuna on eeldatud, et AS Nitrofert tagab oma gaasitarbe katmise 700 tuh. m³/ööpäevas ise, on lisaks Läti gaasimahuti tarnele 5 000 tuh. m³/ööpäevas vajalik lisatarne suuruses 1 000 kuni 1 300 tuh. m³ ööpäevas. AS Eesti Gaasi selgituste kohaselt on seda võimalik katta kas Läti mahuti või siis Venemaa otsetarnete suurendamisega.

Nagu juba eelpool mainitud, on gaasivarustuse võimalikud riskid seotud eelkõige soojusvarustuse tagamisega. Kõige olulisem on Tallinna kaugküttesüsteem, mille soojusvarustuse tagamiseks on vajalik gaasitarve vähemalt 2 000 tuh m³/ööpäevas (ilma elektri tootmiseta OÜ-s Iru Elektriyaam) ning 2 700 tuh m³/ööpäevas koos elektri tootmisega OÜ-s Iru Elektriyaam.

Eesti suurim gaasitarbija on Eesti Energia AS-le kuuluv ning Tallinna linna soojusega varustav Iru Elektriyaam. Elektriyaama on installeeritud kaks koostootmisplokki soojusliku võimsusega 180 ja 220 MW (kokku 400 MW) ning kolm veekatelt koguvõimsusega 348 MW. AS Tallinna Küte on ostnud Iru Elektriyaamast soojusvõimsust 260 MW, mis on olnud aluseks ka tarbijatele müüdava soojuse hinna kooskõlastamisel. Nimetatud soojusvõimsuse tagamiseks peab töötama vähemalt üks koostootmise plokkidest. Võimalikus kriisisituatsioonis, kus on tekkinud gaasivarustuse häired, saab elektriyaam vähendada gaasi tarbimist üleminekul soojuse tootmisele veekateldega. Sellisel juhul on maksimaalne gaasitarbimine 1 000 m³/ööpäevas. Elektriyaamal on võimalik üle minna ka vedelkütuse tarbimisele, eelpoolnimetatud koormuse korral kujuneks selleks 770 tonni ööpäevas. Kuna elektriyaama mahutipargi suurus on 60 000 tonni, siis on sellest täiesti piisav soojusvarustuse tagamiseks. Ka AS-le Tallinna Küte kuuluvates katlamajades on kriisiolukorras võimalik üle minna vedelkütusele.

Eesti gaasitarbimise tippkoormus ilma AS Nitrofert tarbimiseta on 6 000 tuh m³/ööpäevas. Kuna Läti gaasimahutist on maksimaalselt võimalik saada gaasi 5 000 tuh m³/ööpäevas, siis on kriisisituatsioonis võimalik puudujääv osa katta elektri tootmise peatamisega Iru Elektriyaamas ning Tallinna soojusvarustuse osalise üleminekuga õliküttele.

Tehnilisele tarnekindluse tõusule aitab kindlasti kaasa plaanitav Eesti-Soome gaasitrassi ehitus. AS-i Eesti Gaas andmetel on Soomel plaanis ehitada ka ühendus kavandatava Vene-Saksa gaasitrassiga ning kui sellele lisandub ka ühendus Eesti ja Soome vahel, siis AS-i Eesti Gaas hinnangul suurendab see oluliselt ka Eesti tarnekindlust. KA on AS-ga Eesti Gaas samal seisukohal, et võimalikud uued gaasiühendused võimaldaksid tehnilise tarnekindluse suurendamist. Samas jääb aga tarnekindluse puhul ikkagi kehtima fakt, et nii Balti riigid kui ka Soome sõltuvad siiski 100%-lt tarnetest Venemaalt.

Kokkuvõttes on KA seisukohal, et gaasivarustuse riskid on seotud tarnega ühest allikast – Venemaalt. Samas tuleb võtta arvesse asjaolu, et võimalikus kriisi olukorras võib vähendada gaasitarbimist ligi kaks korda (elektri tootmise lõpetamine, Tallinna, Narva, jt soojusvarustuse üleminek reservkütusele), mis võimaldab tarnete säilimisel Läti gaasimahutist tagada kõikidele teistele tarbijatele vajaliku gaasivarustuse. Võrreldes eelmise aastaga on gaasivarustuse risk aga tõusnud asjaoluga, et erinevalt eelmistest aastatest ei ole Läti gaasimahutis hoiustatav gaas alates 2008. aasta kevadest enam Eesti Gaasi vaid Gazpromi omand. Võimaliku gaasi puudujäägi korral võib aga Gazprom otsustada kas tagada Eesti või mõne muu piirkonna gaasivarustus.